

2/2025

ročník 10

FORENZNÍ VĚDY PRÁVO KRIMINALISTIKA

VĚDECKÉ STATĚ SCIENTIFIC ARTICLES

- **Marek FRYŠTÁK:**

Právo na respektování soukromého a rodinného života
a osobní prohlídka těla u transgender a nebinárních osob
Right to respect for private and family life and personal
and body searches of transgender and non-binary persons

- **Jaroslav KERBIC:**

Simultánní a sekvenční rekognice v trestním právu: Porovnání
s právní úpravou České republiky a zahraniční přístupy
Simultaneous and sequential recognition in criminal law:
Comparison with the legislation of the Czech Republic and
foreign approaches

- **David TEXL:**

Analýza DNA – cesta od pokusů až po metodu
individuální identifikace
DNA analysis – the journey from experiments to a method
of individual identification

VYSOKÁ ŠKOLA FINANČNÍ A SPRÁVNÍ
UNIVERSITY OF FINANCE AND ADMINISTRATION

VYDAVATEL / PUBLISHER:

Vysoká škola finanční a správní, a.s. (University of Finance and Administration)

REDAKCE / EDITORIAL STAFF:

VŠFS, Estonská 500, 101 00 Praha 10

<http://www.vsfs.cz/pravo>

fvpk@vsfs.cz

Šéfredaktor / Editor in chief: Jiří Straus

Výkonný redaktor / Executive editor: Zdeněk Sadílek (fvpk@vsfs.cz)

Tajemnice / Secretary: Kateřina Franců (fvpk@vsfs.cz, +420210088813)

VÝKONNÁ RADA REDAKCE / EXECUTIVE BOARD:

Eduard Bruna, Zdeněk Sadílek, Emil Šenkýř

REDAKČNÍ VĚDECKÁ RADA / EDITORIAL SCIENTIFIC BOARD:

Předsedkyně / Chairperson:

Bohuslava Šenkýřová – Vysoká škola finanční a správní

Členové / Members:

Eduard Bruna – Vysoká škola finanční a správní

Markéta Brunová – Vysoká škola finanční a správní

Jan Chmelík – Vysoká škola finanční a správní

Jaroslav Ivor – Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Jiří Jelínek – Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

Karel Klíma – Metropolitní univerzita, Praha

Leoš Klímt – EQUITA Consulting

Leszek Korzienowski – European Association of Security

Bronislav Kováčik – Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Pavel Mates – Vysoká škola finanční a správní

Jiří Novotný – Vysoká škola finanční a správní

Sergej Romža – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích

Zdeněk Sadílek – Vysoká škola finanční a správní

Miloš Sokol – Ústřední vojenská nemocnice Praha – Střešovice

Lyubomyr Ivanovych Sopilnyk – Lviv University of Busines and Law

Jiří Straus – Vysoká škola finanční a správní

Aleš Vémola – Ústav soudního inženýrství VUT, Brno

Margerita Vysokajová – Vysoká škola finanční a správní

Vladimír Zoubek – Vysoká škola finanční a správní

Přebírání materiálů je povoleno s prokazatelným souhlasem autora a vydavatele.

Taking over materials is permitted only with demonstrable author's and publisher's agreement.

Za jazykovou správnost příspěvku zodpovídá autor. Příspěvky nejsou redigovány.

The author is responsible for the linguistic accuracy of the paper. Articles are not edited.

Časopis je zařazen do databázi ASPI a CEEOL – Central and Eastern European Online Library. Journal is included in ASPI and CEEOL databases.

Předtisková příprava / Prepress:

VŠFS

Evidenční číslo / Evidence number:

MK ČR E 22509

ISSN elektronické verze:

2533-4395

DOI:

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk>

Periodicita / Periodicity:

3x ročně

Ročník / Volume:

10

Číslo / Number:

2

Datum vydání / Issued on:

1. 6. 2025

EDITORIAL

JIŘÍ STRAUS**| 74 |**

VĚDECKÉ STATĚ / SCIENTIFIC ARTICLES

MAREK FRYŠTÁK:**| 76 |**

Právo na respektování soukromého a rodinného života a osobní prohlídka těla u transgender a nebinárních osob

Right to respect for private and family life and personal and body searches of transgender and non-binary persons

JIŘÍ JELÍNEK:**| 96 |**

Náměty ke zdokonalení právní úpravy dokazování v českém trestním řízení

Suggestions for improving the legal regulation of evidence in Czech criminal proceedings

JAROSLAV KERBIC:**| 106 |**

Simultánní a sekvenční rekognice v trestním právu: Porovnání s právní úpravou České republiky a zahraniční přístupy

Simultaneous and sequential recognition in criminal law: Comparison with the legislation of the Czech Republic and foreign approaches

JAN ČÁP:**| 122 |**

Finanční zpravodajství

Financial intelligence

SOŇA MASNICOVÁ, MAGDALÉNA KRAJNÍKOVÁ:**| 136 |**

Forenzní DNA fenotypizace, současné trendy a perspektivy

Forensic DNA phenotyping, current trends and perspectives

DAVID TEXL:**| 148 |**

Analýza DNA – cesta od pokusů až po metodu individuální identifikace

DNA analysis – the journey from experiments to a method of individual identification

JIŘÍ STRAUS, ŠÁRKA KSANDROVÁ:**| 162 |**

Taktika výslechu dítěte z pohledu kriminalistiky a forenzní praxe

Tactics of child interrogation from the perspective of criminology and forensic practice

FRANTIŠEK VAVERA:**| 181 |**

Specifika ohledání místa činu mimořádné události (zaměřeno na činnost hasičů)

Specifics of investigating the scene of an emergency (focused on the activities of firefighters)

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

předkládáme Vám druhé číslo odborného časopisu Forenzní vědy, právo, kriminalistika v roce 2025, které nabízí tematicky rozmanitý, ale zároveň provázaný soubor příspěvků reflektujících aktuální výzvy trestního práva, forenzních věd a širšího kontextu ochrany základních práv. V době, kdy se právní prostředí musí adaptovat na společenské změny i technologický pokrok, přináší toto číslo důležité impulzy k odborné diskusi i reformním úvahám.

Ochrana lidské důstojnosti a práva na soukromí tvoří základní hodnoty demokratického právního státu. Marek Fryšták ve svém článku otevírá téma dosud přehlížené – jak respektovat identitu transgender a nebinárních osob při osobních prohlídkách a prohlídkách těla podle trestního řádu. Článek upozorňuje na potřebu přehodnocení stávajících právních mechanismů ve světle principu přiměřenosti a ochrany před genderovými stereotypy.

Významný prostor je v tomto čísle věnován otázkám dokazování. Jiří Jelínek se ve svém textu zamýšlí nad nutností modernizace zastaralého trestního řádu, přičemž navrhuje konkrétní změny, které by zvýšily právní jistotu i vědeckou hodnotu důkazního procesu. Navazuje na něj Jaroslav Kerbic, který přináší srovnávací analýzu simultánní a sekvenční rekognice. Jeho článek nabízí pohled nejen na českou úpravu, ale i na inspirativní přístupy v zahraničí, s důrazem na efektivitu a minimalizaci rizika mylné identifikace.

Stále aktuálnější a potřebnější metodu současné kriminalistické praxe označovanou jako „Finanční šetření“ vymezuje a představuje Jan Čáp. Autor předkládá základní vhled do metody, s akcentem na oblast operativně pátrací činnosti, vykonávané Službou kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.

Forenzní vědy zastupuje hned několik přínosných příspěvků. Soňa Masnicová a Magdaléna Krajníková přibližují forenzní DNA fenotypizaci jako moderní nástroj kriminalistiky a diskutují právní a etické aspekty její aplikace.

David Texl se ve svém historicko-analytickém článku vrací k počátkům genetického výzkumu a sleduje vývoj DNA analýzy až po její nezastupitelné místo v identifikační kriminalistice.

Dětským obětem a svědkům trestné činnosti se věnuje článek Jiřího Strause a Šárky Ksandrové, kteří zdůrazňují psychologická a taktická specifika výslechu dětí. Podávají přehled doporučených přístupů, které vedou ke zjištění pravdy, aniž by došlo k další traumatizaci dítěte.

Závěr čísla patří tématu krizových situací a práci složek integrovaného záchranného systému. František Vavera systematicky popisuje roli IZS při ohledání místa činu v kontextu mimořádných událostí a ukazuje důležitost mezioborové spolupráce s orgány činnými v trestním řízení.

Každý z článků tohoto čísla přispívá ke kritické reflexi současné právní praxe a otevírá prostor pro mezioborový dialog. Věříme, že pro Vás bude četba nejen přínosná, ale i inspirativní.

Věříme, že Vás odborné příspěvky zaujmou a budou pro Vás inspirací k další vědecké práci.

Jiří Straus
šéfredaktor

Právo na respektování soukromého a rodinného života a osobní prohlídka a prohlídka těla u transgender a nebinárních osob

Right to respect for private and family life and personal and body searches of transgender and non-binary persons

MAREK FRYŠTÁK¹

Abstrakt

V rámci svého článku se autor věnuje vymezení ochrany nedotknutelnosti osoby, resp. práva na soukromí a toho, jak se toto prostřednictvím zásady přiměřenosti projevuje v rámci institutu osobní prohlídky a prohlídky těla upravené v § 82, resp. § 114 TR. Věnuje se problematice genderu a genderových stereotypů. V té souvislosti se zamýšlí nad tím, jak je ochrana těchto práv realizována při provádění těchto úkonů u transgender a nebinárních osob vymykajících se tradičnímu dělení na muže a ženy. Tento článek je podstatně přepracovanou a doplněnou verzí článku, který autor zpracoval v roce 2024.²

Klíčová slova

soukromí, rodinný život, osobní prohlídka, prohlídka těla, přiměřenost, pohlaví, gender, genderová identita, genderová krize, Ústavní soud

Abstract

In the article, the author focuses on the definition of the protection of the inviolability of the person, or the right to privacy, and how this is manifested through the principles of proportionality within the institute of personal search and body search provided for in § 82 and § 114 of the Criminal Procedure Code, respectively. It addresses the issue of gender and gender stereotypes. In this context, it examines how the protection of these rights is implemented in the performance of these acts for transgender and non-binary persons who fall outside the traditional division between men and women. This article is a substantially revised and expanded version of article the author produced in 2024.

Key words

privacy, family life, personal search, body search, adequacy, gender, gender identity, gender crisis, Constitutional Court

1 prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D., katedra trestního práva Právnické fakulty MU Brno

2 FRYŠTÁK, Marek. *Osobní prohlídka a prohlídka těla u transgender a nebinárních osob*. In Szabová, E., Vrtíková K., Mokrá, I. *Tradičné a netradičné prístupy v trestnom práve*. 1. vyd. Trnava: Typi, 2024, s. 88-103. ISBN 978-80-568-0661-6.

1 Právo na respektování soukromého a rodinného života

Podle čl. 8 Evropské úmluvy,³ dále jen Úmluva, má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence, přičemž státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Nejhůře definovatelné je přitom právo na soukromí, které míří na ochranu soukromé sféry jednotlivce, do které by nemělo být státem zasahováno. Pod pojem soukromí je tak řazena ochrana psychické a fyzické integrity a dále rozhodování o vlastní identitě (např. rozhodování o svém jméně, pohlaví, sexuální orientaci/životu či rozhodování o šíření či nešíření osobních informací). Do ochrany soukromí spadá i ochrana vytvořených sociálních vazeb s jinými osobami, ať již jde o vztahy přátelské nebo profesní. Evropský soud pro lidská práva, dále jen ESLP, dovodil také právo na ochranu tradičního způsobu života.⁴

Ústavní soud konstatoval, že právo na ochranu osobního soukromí je právem fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda, popř. v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům a zároveň se bránit (vzepřít) proti neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob. Přílišná akcentace pozitivní složky práva na ochranu soukromého života vede k neadekvátnímu zúžení ochrany pouze na to, aby skutečnosti soukromého života fyzické osoby nebyly bez jejího souhlasu či bez důvodu uznávaného zákonem a tak nebyla narušována integrita vnitřní sféry, která je pro příznivý rozvoj osobnosti nezbytná. Ústavní soud nesdílí toto zúžené pojetí, neboť respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi. Součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, když k rodinnému životu patří nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy (např. vyživovací povinnost). Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů (dále viz II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000).

3 Československo bylo roku 1992 vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Evropské úmluvy; tato byla z naší strany ratifikována 18. 3. 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.

4 KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck. 2012. S. 865-867. ISBN 978-80-7400-365-3.

Ve vztahu k tradičnímu způsobu života srovnajIn. Rozsudek ze dne 18. 1. 2001 ve věci 27238/95, Chapmanová proti Spojenému království - [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-59154%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59154%22]}) [online]. [cit. 15. 01. 2025].

Soukromí je ona sféra života člověka, do kterého nesmí nikdo bez jeho souhlasu nebo bez výslovného dovození zákona zasahovat ani o ní požadovat či získávat informace, a o které subjekt soukromí není povinen nikomu podávat informace, pokud mu to zákon neukládá. Subjektem uvedené ochrany je však fyzická osoba. Jen stěží lze hovořit o ochraně soukromí u osob právnických. U nich by v této souvislosti mohlo jít pouze o ochranu hospodářské soutěže či obchodního tajemství. Tato práva však nepodléhají ochraně dané Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále viz III. ÚS 35/01 ze dne 3. 5. 2001).

Čl. 8/1 Úmluvy garantuje právo každého na respektování jejich soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Úmluva však nedefinuje blíže ani jeden z uvedených čtyř pojmů, a proto je interpretace významu článku podávána nejen v rámci rozhodovací činnosti ESLP, ale i soudů národních.

Úmluva totiž stanovila, že je to právě ESLP, který má chránit jednotlivce před porušováním lidských práv. K tomuto soudu může podat stížnost každý, jehož práva byla porušena podle Úmluvy ze strany smluvního státu. Jedná se o inovativní prvek, který dává jednotlivcům právo na mezinárodní scéně. Rozsudky o porušení jsou pro příslušné země závazné. Provádění rozsudků sleduje Výbor ministrů Rady Evropy.

Práva chráněná čl. 8 Úmluvy nejsou právy absolutními, jelikož čl. 8/2 uvádí řadu legitimních cílů, pro které může být do práva na soukromý a rodinný život státem zasahováno. Jmenovitě národní bezpečnost, veřejná bezpečnost, hospodářský blahobyt země, ochrana pořádku a předcházení zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky nebo ochrana práv a svobod jiných jsou důvody, které umožňují smluvnímu státu zasahovat do chráněných práv. Nutnou podmínkou zásahu státního orgánu do výkonu práva na soukromý a rodinný život je soulad takového zásahu se zákonem a nezbytnost zásahu v demokratické společnosti. Povinnost státu respektovat soukromý a rodinný život jednotlivce zahrnuje, jak negativní závazek nezasahovat do Úmluvou garantovaného práva, tak pozitivní povinnost státu přijmout taková opatření, aby výkon práv byl efektivní. Úmluva totiž zaručuje efektivní a nikoli pouze teoretické užívání práv.

K uvedenému čl. 8 Úmluvy se mnohokrát ve svých rozhodnutích vyjadřoval ESLP.⁵ Z těchto rozhodnutí vyplývá, že porušení článku 8 Úmluvy nastává, pokud došlo k zásahu do některého z práv chráněných tímto ustanovením, tento zásah nebyl stanoven zákonem

5 Z těch novějších, byť se tato rozhodnutí přímo nedotýkají osobní prohlídky a prohlídky těla, je možno zmínit např. Rozsudek ze dne 7. dubna 2022 ve věci č. 2338/20, *Callamand proti Francii* (právo na rodinný život u stejnopohlavního páru žen, které společně vychovávaly syna); Rozsudek ze dne 14. 4. 2020 ve věci č. 75229/10, *Dragan Petrović proti Srbsku* (k náležitému odůvodnění příkazu k domovní prohlídce a odebrání vzorku DNA jako zásahu do práva každého na ochranu obydlí a soukromého života); Rozsudek ze dne 12. listopadu 2020 ve věci č. 19511/16, *Honner proti Francii* (pojem rodiny zahrnuje i faktické vztahy mezi dospělým či dospělými a dítětem při absenci biologických nebo právem uznaných vazeb, pokud jsou mezi nimi skutečné osobní vazby); Rozsudek ze dne 8. 4. 2021 ve věci č. 47621/13, *Vavříčka a ostatní proti České republice* (systém povinného očkování je ve světle Úmluvy a možným prostředkem pro zajištění kolektivní imunity populace vůči infekčním nemocem za účelem naplnění legitimního zájmu, kterým je ochrana veřejného zdraví a není v rozporu s právem na respektování soukromého života) atd.

nebo nesledoval legitimní cíl uvedený v čl. 8/2 anebo nebyl nezbytný v demokratické společnosti.

V uvedené souvislosti by autor chtěl zmínit problematiku na respektování soukromého a rodinného života u osob veřejně známých. Nelze v této souvislosti opomenout klíčové rozsudky ESLP ve věci von Hannover proti Německu, a to ze dne 24. 6. 2004 č. 59320/00 a ze dne 7. 2. 2012 č. 40660/08 a 60641/08, které se týkaly stížnosti dcera monackého knížete Rainiera III, Caroline von Hannover ve věci porušení práva na soukromý a rodinný život – se na Soud obrátila se stížností pro porušení jejího práva na soukromý a rodinný život, ve kterých ESLP vytyčil kritéria, podle kterých daný předmět řízení posuzoval, kdy na závěr konstatoval, že v rámci řešení podobných případů je třeba obezřetně poměřovat právo na svobodu projevu s právem na ochranu osobního života velice opatrně.⁶

Dále by autor zmínil rozsudek ESLP ze dne 30. 11. 2021 ve věci č. 51107/16, Țiriac proti Rumunsku, byť se tento přímo netýká zpracovávaného tématu, kde ESLP konstatoval, že veřejně známé osobnosti se nemohou domáhat ochrany práva na respektování soukromého života stejným způsobem jako osoby veřejnosti neznámé.⁷

Obdobně se taktéž vyjadřoval i Ústavní soud, podle něhož „Lze obecně konstatovat, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané. Důvod tohoto principu je dvojitý. Jednak se tím podporuje veřejná diskuse o veřejných věcech a svobodné utváření názorů.“ (dále viz I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005).

Ve stejném duchu vyznívá i vyjádření Nejvyššího soudu, který konstatoval, že práva na ochranu osobnosti se mohou domáhat i politici a ostatní veřejně činné osoby; měřítko posouzení skutkových tvrzení a hodnotících soudů jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch původců těchto výroků. Je to dáno tím, že osoba vstoupivší na veřejnou scénu musí počítat s tím, že jakožto osoba známá bude pod drobnohledem veřejnosti, která se zajímá o její jak profesní, tak i soukromý život a současně jej hodnotí (dále viz sp. zn. 30 Cdo 2591/2011 ze dne 27. 2. 2013).

Právo na respektování jejich soukromého a rodinného života, obydli a korespondence dle čl. 8 Úmluvy je shodně upraveno v čl. 7 Listiny základních práv EU (někdy označovaná jako Charta základních práv),⁸ dále jen Listina. Pouze pojem korespondence je nahrazen pojmem komunikace, který příhodněji vyjadřuje a postihuje chráněnou hodnotu. Listina

6 Jelikož by rozbor tohoto Rozsudku dalece překračoval téma tohoto článku, odkazuji na dále uvedené: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/desetileta-cesta-od-rozsudku-von-hannover-1-k-rozsudku-von-hannover-3>; [https://ictjudikatura.law.muni.cz/wiki/59320/00_-_Von_Hannover_proti_N%C4%9Bmecku_\(Von_Hannover_I\)](https://ictjudikatura.law.muni.cz/wiki/59320/00_-_Von_Hannover_proti_N%C4%9Bmecku_(Von_Hannover_I)); [https://ictjudikatura.law.muni.cz/wiki/40660/08_a_60641/08_-_Von_Hannover_proti_N%C4%9Bmecku_\(Von_Hannover_II\)](https://ictjudikatura.law.muni.cz/wiki/40660/08_a_60641/08_-_Von_Hannover_proti_N%C4%9Bmecku_(Von_Hannover_II)) [online]. [cit. 15. 01. 2025].

7 Bliže in: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_1-2_2022_web.pdf [online]. [cit. 15. 01. 2025].

8 Ve vztahu k jejímu textu srovnej Úřední věstník EU 2010/C 83/02 ze dne 30. 10. 2010 blíže dostupný in: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:CS:PDF> [online]. [cit. 12. 01. 2025].

chrání základní práva, která požívají lidé v EU. Jedná se o moderní a komplexní nástroj práva EU, který chrání a prosazuje práva a svobody lidí s ohledem na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnologický rozvoj.

Listina nezakládá nová práva či zásady, ale potvrzuje práva stanovená na základě ústavních tradic a mezinárodních závazků společných členským státům EU, mezi něž patří Úmluva, sociální charty přijaté Radou Evropy a judikatura Soudního dvora EU a ESLP. Tam, kde práva obsažená v Listině odpovídají právům zaručeným Úmluvou, jsou jejich smysl a rozsah stejné jako ty, které jim přikládá Úmluva. Podle čl. 52/3 Listina nebrání tomu, aby byla poskytována širší ochrana, než garantuje Úmluva.

Listina je aktem primárního práva. Text Listiny je závazný pro instituce, orgány, úřady a agentury EU. Pro členské státy je zavazující v případech, že provádějí právo EU. Listina respektuje Úmluvu, ale protože není její součástí, nemůže být jako právní akt z hlediska jejího dodržování podrobována externí kontrole ESLP, ale podléhá kontrole Soudního dvora EU, jenž naopak k obsahu Úmluvy a Listiny přihlížet musí.⁹

Současný vztah mezi Úmluvou a Listinou lze charakterizovat jako částečně souběžný. Listina totiž některá práva obsažená v Úmluvě přebírá. Tím sice uznává subsidiární a závaznou povahu Úmluvy, ale nevylučuje vyšší standard ochrany poskytovaný Listinou (srov. její čl. 52/3).¹⁰

Pokud bychom se na tuto subsidiaritu měli podívat blíže, tak Úmluva stanoví jen minimální standard ochrany a vnitrostátní orgány musí mít s ohledem na své úzké sepetí s podmínkami dané země a to, že vykonávají demokraticky vyjádřenou vůli lidu, manévrovací prostor pro rozhodnutí, jakým konkrétním způsobem určité právo naplní a zajistí. Prostor pro uvážení není neomezený. Stát nemůže jít pod určitou minimální úroveň ochrany. Šíře prostoru pro uvážení se liší podle dotčeného práva a kontextu. Obecně platí, že čím je pro jednotlivce právo významnější, tím menší má stát prostor do něj zasahovat.

V rámci naší vnitrostátní právní úpravy je ochrana práva na respektování soukromého a rodinného života vyjádřena v čl. 7/1 Listině základních práv a svobod, dále jen LZPS, která uvádí, že nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena.

V členských státech EU tedy vnikají tři úrovně ochrany základních práv, které se vzájemně doplňují. Jedná se o vnitrostátní ústavní právo (u nás představované LZPS), subsidiárně k němu Úmluva a naposledy supranacionální unijní právo představované Listinou.¹¹ Právo na soukromí (na ochranu osobnosti) je široký a různorodý soubor dílčích práv, která poskytují fyzické osobě soukromoprávní ochranu osobnostních práv, tzn. nemajetkových

9 FENYK, Jaroslav. *Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. Státní zastupitelství, Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, neuveden, č. 2, s. 11.*

10 FENYK, Jaroslav. *Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. Státní zastupitelství, Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, neuveden, č. 2, s. 11.*

11 FENYK, Jaroslav. *Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. Státní zastupitelství, Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, neuveden, č. 2, s. 8.*

práv souvisejících s její osobní svobodou, tělesnou integritou, soukromím, rodinným životem, ctí, důstojností a postavením ve společnosti. Garance nedotknutelnosti osoby svědčí každému člověku bez ohledu na občanství, svéprávnost, zdravotní stav či věk.

Jde o součást komplexu svobod tzv. první generace (tzv. negativní práva), a proto je ústavní příkaz adresován zejména státu, resp. veřejné moci. Jedná se o tzv. status negativus, který představuje určitou izolovanou autonomii, do které stát nezasahuje. Tento status spočívá v poskytnutí absolutní svobody od státu a jeho případných zásahů, kdy tento má tedy povinnost zdržet se zásahu do osobní sféry člověka.

Negativní práva (nebo také závazky) jsou naplněna v případě, že jedinci není do těchto práv žádným způsobem (až na výjimečné, zákonem legitimizované případy) zasahováno. Tato povinnost svědčí všem ostatním subjektům a tyto ji musí za každého případu plnit. V opačném případě svědčí povinnost státu vytvořit ve svém právním řádu záruky, podle kterých budou dané povinnosti vynucovány a bráněná základní práva jedince ochráněna.¹²

Garance nedotknutelnosti osoby však klade na stát i pozitivní závazky, vyplývající z jeho ochranné funkce, a jejich prostřednictvím a díky efektu prozařování základních práv dopadají i na horizontální vztahy. Své pozitivní závazky stát naplňuje především vytvořením adekvátního normativního rámce pro ochranu tělesné a duševní integrity ve sféře medicínského práva (normativní zakotvení pravidla svobodného a informovaného souhlasu) i občanského práva (ochrana osobnosti, náhrada újmy na zdraví). Pozitivní závazky státu však mají i procesní aspekt, tzn., stát musí vytvořit též normativní rámec pro efektivní uplatnění procesních prostředků ochrany práv, včetně případů nedbalostního zanedbání zdravotní péče, ať už jde o postupy trestněprávní, občanskoprávní či v režimu správního práva včetně opatření disciplinárních); viz např. Rozsudek ESLP ze dne 23. 3. 2010 ve věci č. 4864/05, Oyal proti Turecku.¹³

2 Osobní prohlídka

Důvodem pro vykonání osobní prohlídky je podle § 82/3, 4 trestního řádu (dále jen TR nebo trestní řád) důvodné podezření, že osoba má u sebe věc důležitou pro trestní řízení, resp. u osoby zadržené a u osoby, která byla zatčena nebo se bere do vazby, je podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí.¹⁴

¹² WEISS, A., D. *Koncept generace lidských práva a jeho kritika*. Diplomová práce. Brno, Právnická fakulta, 2001. S. 52.

¹³ LANGÁŠEK, Tomáš. *Komentář k čl. 7 LZSP*. Dostupné In: ASPI. In: WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, 1067 s. nebo Městský soud v Praze sp. zn. 10 A 20/2014–95 ze dne 19. 2. 2016.

¹⁴ Česká i slovenská judikatura se k důvodům pro provedení osobní prohlídky vyjadřuje shodně. Jestliže tedy v rámci trestního řízení došlo k provedení osobní prohlídky bez zákonného podkladu, tj. v rozporu s § 82/3, 4 a § 83b TR, pak důkaz získaný tímto způsobem je důkazem absolutně neúčinným, a proto jej nelze použít v trestním řízení (TR NS 70/2010-T 1331). Ústavní soud Slovenské republiky ve svém rozhodnutí ze dne 22. 1. 2004, sp. zn. III. ÚS 204/2002 konstatoval, že zvláštním zásahem do práva na nedotknutelnost osoby je

Zatímco podle § 82/3 TŘ je vyžadováno důvodné podezření, podle § 82/4 TŘ postačuje podezření prosté. Rozdíl je v tom, že důvodnost podezření musí být založena na existenci takových faktů a informací, které jsou způsobilé přesvědčit objektivního pozorovatele, že osoba mohla spáchat trestný čin.¹⁵ V žádném případě není přípustné, aby se osobní prohlídky prováděly pouze preventivně.

Nařídít osobní prohlídku v přípravném řízení je podle § 83b/1 TŘ oprávněn předseda senátu, státní zástupce nebo s jeho souhlasem policejní orgán. Trestní řád se žádným způsobem, na rozdíl od příkazu k domovní prohlídce a prohlídce jiných prostor a pozemků, nezmiňuje jakou formu by příkaz k osobní prohlídce měl mít. S ohledem na skutečnost, že osoba, u které je třeba provést osobní prohlídku, je povinna podle § 85a TŘ tento úkon strpět, je vhodné, aby i tento příkaz měl písemnou podobu vzhledem k obecnému principu, že státní orgány vyjadřují svou vůli zásadně písemnou formou. Autor by považoval za vhodné, aby byl řádně a přezkoumatelně odůvodněn, a to zejména z důvodu, že v době konání osobní prohlídky skutečně existovalo důvodné podezření, a nikoliv podezření *bona fide*.¹⁶ Důvodné podezření je možno vnímat jako takové podezření, které je podloženo takovými fakty a informacemi, které jsou způsobilé přesvědčit nezávislého pozorovatele, v našem případě státního zástupce nařizujícího osobní prohlídku, resp. udělující souhlas policejnímu orgánu, o jejich existenci. Je naprosto nepřipustné, aby policejní orgán provedl osobní prohlídku bez toho, aniž by zde takové důvodné podezření existovalo.

Bez příkazu, resp. souhlasu může policejní orgán podle § 83b/4 TŘ vykonat osobní prohlídku tehdy, jestliže příkazu nebo souhlasu předem dosáhnout nelze, a to ani telefonicky, a věc nesnese odkladu, protože hrozí, že věc bude mezitím zničena, poškozena nebo zašramocena, nebo jestliže jde o osobu přistiženou při činu nebo o osobu, na kterou byl vydán příkaz k zatčení nebo o osobní prohlídku u osoby zadržené a u osoby, která byla zatčena nebo která se bere do vazby, je-li tu podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí.

Jestliže v rámci trestního řízení došlo k provedení osobní prohlídky bez zákonného podkladu, tj. v rozporu s ustanoveními § 82/3 TŘ (důvodnost podezření) a § 83b TŘ (výkon osobní prohlídky bez příkazu), pak důkaz získaný tímto způsobem je důkazem absolutně neúčinným, a proto jej nelze použít v trestním řízení (viz NS 7 Tdo/2010 T-1331 ze dne 4. 8. 2010).

osobní prohlídka. Ve smyslu trestného poriadku není možno vykonat osobní prohlídku, pokud neexistuje podezrení, že osoba má u sebe vec dôležitou pro trestní řízení alebo nebyla ve smyslu trestného poriadku zadržaná, zatčená nebo vzata do vazby – In. ČERNÁKOVÁ, Lucia. Judikatúra vo veciach zaistenia osob a věcí. Bratislava: Nakladatelství Iura Edition, 2013. S. 324.

15 V modifikované srovnání Rozsudek ESLP ze dne 30. 8. 1990 ve věci č. 12244/86, 12245/86 a 12383/86, Fox, Campbell and Hartley proti Spojenému království. Dostupné In: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6f90.html> [online]. [cit. 12-01-2025].

16 V modifikované srovnání Rozsudek ESLP ze dne 30. 8. 1990 ve věci č. 12244/86, 12245/86 a 12383/86, Fox, Campbell and Hartley proti Spojenému království. Dostupné In: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6f90.html> [online]. [cit. 12-01-2025].

Z § 83b/4 TŘ, na rozdíl od § 83a/3 TŘ, nevyplývá pro policejní orgán žádná povinnost, aby v případě, kdy provede osobní prohlídku bez příkazu, resp. souhlasu, o tomto svém postupu informoval dozorového státního zástupce a dodatečně si vyžádal jeho souhlas.

V praxi se samozřejmě s požadavkem dozorového státního zástupce na dodatečné vyrozumění o takovém úkonu setkáváme, ale tento požadavek souvisí s realizací jeho dozorových oprávnění uvedených v § 174/2 TŘ.

Autor fakticky nevidí důvod k tomu, aby povolovací režim osobní prohlídky podle § 83b/4 TŘ byl odlišný od prohlídky jiných prostor a pozemků, byť by to znamenalo jeho zpřísnění. Provedení osobní prohlídky představuje podstatný zásah do základních práv a svobod jednotlivce, a to zejména do její osobnostní sféry, který každopádně vnímám intenzivněji a citlivěji, než např. provedení prohlídky jiných prostor a pozemků. Domnívá se, že povinnost dodatečného vyžádání souhlasu, s možností jeho neudělení, by se měla týkat i osobní prohlídky.

Osobní prohlídku podle § 83b/3 TŘ vykonává vždy osoba stejného pohlaví. Prohlídku bude nejčastěji provádět příslušník Policie České republiky nebo zdravotnický pracovník, samozřejmě vždy stejného pohlaví, jako má prohlížená osoba. Při prohlídce je možno využívat přímé fyzické kontakty nebo „jen“ pozorovat, a to i odhalené tělo. Prohlížená osoba může být taktéž vyzvána k učinění pohybu, ze kterého bude zřejmé, že nemá zbraň či jinou nebezpečnou věc. Osobní prohlídka zahrnuje také prohlídku oblečení a věcí, které má tato osoba zrovna u sebe.

Podmínka stejného pohlaví prohlíženého a prohlízejícího je nutné z řady důvodů, mezi které patří zejména důvody etické, psychologické a zdravotní.

Jestliže bychom chtěli striktně blíže rozlišit, co lze pod tyto jednotlivé důvody podřadit, bylo by to velmi obtížné, jelikož tyto se mnohdy budou překrývat, resp. splývat. Navíc odborná literatura představovaná učebnicemi trestního práva procesního, odbornými články a dostupnými komentáři k trestnímu řádu se bližšímu vysvětlení těchto pojmů nevěnují a uchylují se pouze k obecnému konstatování zmiňovanému výše. Taktéž judikatura obecných soudů a soudu Ústavního k uvedenému tématu mlčí.

Pokud bychom přesto chtěli uvedeným pojmům blíže porozumět, je třeba vyjít z toho, že nejčastějším důvodem k provedení osobní prohlídky podle § 82/3 TŘ je důvodné podezření, že osoba má u sebe věc důležitou pro trestní řízení.

Můžeme si představit situaci, kdy v rámci osobní prohlídky je zjišťováno, zda osoba u sebe nemá omamné či psychotropní látky nebo věci pocházející z trestného činu krádeže podle § 205 TZ. V tomto případě je více než jasné, že v rámci výkonu osobní prohlídky může dojít ze strany prohlízející osoby k dotykům na intimních partiích či jiných místech prohlížené osoby, což této samozřejmě nemusí být nikterak příjemné a mohou jí způsobit např. pocit určitého studu, ponížení či úplné bezmoci a bezbrannosti před státní mocí. Ustanovení § 83b/3 TŘ ochraňuje nejen osobu prohlíženou, ale i prohlízejícího, aby tento nebyl nařčen z toho, že provedením osobní prohlídky sleduje jiné důvody, než ty vymezené v § 82/3, 4 TŘ. Proto by osobní prohlídku měla provádět právě osoba stejného pohlaví.

Se specifiky osobní prohlídky se taktéž budeme setkávat u osob ve výkonu trestu odnětí svobody, resp. tam, kde dochází k omezování osobní svobody.¹⁷

3 Prohlídka těla

Prohlídka těla se podle § 114/1 TR v trestním řízení provádí tehdy, je-li nezbytné zjistit, zda jsou na těle fyzické osoby stopy nebo následky trestného činu, čímž jsou myšleny různé hematomy, odřeniny, tržné, bodné či sečné rány, puchýře atd., nebo je nezbytné zjistit znaky osoby pro její identifikaci, čímž jsou myšlena její zvláštní tělesná znamení, jako třeba mateřská znaménka nebo jizvy. Tuto prohlídku by měla zásadně provádět osoba stejného pohlaví, nejčastěji lékař a teprve v případě, že není tento k dispozici, může ji provést jiná osoba stejného pohlaví, nejčastěji příslušník Policie České republiky.

S ohledem na to, co je smyslem a cílem této prohlídky, je zcela odůvodněné, aby takovou prohlídku nejprve provedl lékař, pokud je k dispozici, protože zejména on je schopen odborně posoudit, zda se na těle fyzické osoby nacházejí stopy nebo následky trestného činu. Lékař by měl mít odborné znalosti z oboru traumatologie, aby mohl odlišit stopy a následky trestného činu od stop a následků, které vznikly na těle této osoby bez souvislosti s posuzovaným trestným činem. Prohlídku těla může provést i lékař/znalec z oboru zdravotnictví, jestliže jsou skutečnosti zjištěné touto prohlídkou nezbytné k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení a k podání znaleckého posudku podle § 105/1 TR. Teprve poté, co nelze zajistit přítomnost lékaře k provedené prohlídce těla, by měla nastoupit osoba stejného pohlaví jako je pohlaví osoby prohlížené.

ESLP se k prohlídce těla vyjádřil v rozsudku ze dne 22. 2. 2007 ve věci č. 2293/03, Wieser proti Rakousku, že per analogiam prohlídka, která je provedena přiměřeným způsobem s patřičným ohledem na lidskou důstojnost a s legitimním cílem může být v souladu s čl. 3 Úmluvy.¹⁸ Ovšem pokud by způsob provedení prohlídky měl potupující prvky, které významně zhoršují nezbytné pokoření související s tímto postupem, vyvolává to problém z hlediska čl. 3 Úmluvy, např. tam, kde osoba byla přinucena svléct se v přítomnosti ženy policistky a jeho pohlavních orgánů a potravin se dotýkali holýma rukama.

17 Blíže srovnej např. In Tisková zpráva veřejného ochránce práv ze dne 8. 8. 2013. Plošné osobní prohlídky ve věznicích jsou nepřiměřeným zásahem do lidské důstojnosti. Dostupná na <https://www.ochrance.cz/aktualne/plosne-osobni-prohlidky-ve-veznicich-jsou-neprimerenym-zasahem-do-lidske-dustojnosti/> [online]. [cit. 19-01-2025]; Zpráva o šetření ve věci důkladných osobních prohlídek odsouzených. Dostupná na <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/1751-2017-VOP-MS-Z18.pdf> [online]. [cit. 19-01-2025] nebo Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ELSP. Tematická příručka Osobní prohlídky v místech zbavení osobní svobody ze dne 31. 10. 2023. Dostupná na <https://mezisoudy.cz/tematicke-prirucky/osobni-prohlidky-v-mistech-zbaveni-svobody> [online]. [cit. 19-01-2025]. Další pojednání na toto téma by bylo nad rámec tohoto článku.

18 Čl. 3 Úmluvy – Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Zajímavou otázkou v uvedené souvislosti je, zda lékař provádějící prohlídku těla podle § 114 TŘ má ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení povinnost mlčenlivosti či zda je může seznámit s výsledky této prohlídky. V té souvislosti by autor zmínil dvě rozhodnutí Ústavního soudu, kde tento konstatoval, že při prohlídce podle § 114 TŘ povinnost mlčenlivosti lékaře vůbec nevzniká, neboť lékař provádějící takovéto úkony se s informacemi o zdravotním stavu neseznamuje v souvislosti s výkonem svého povolání, nýbrž v rámci úkonů trestního řízení. Zdravotnický pracovník, který např. provedl prohlídku těla podle ustanovení § 114 TŘ, proto nepotřebuje předchozí souhlas soudce podle § 8/5 TŘ k tomu, aby orgánu činnému v trestním řízení sdělil výsledky této prohlídky. Pokud by Ministerstvo zdravotnictví, kraje a orgány, které by měly povinnost mlčenlivosti zprošťovat, tak uvedená úloha by neodpovídala jejich postavení, oprávněním, ani praktickým možnostem důvodnost návrhu na zproštění mlčenlivosti posoudit. V této souvislosti lze též připomenout, že pokud právní předpis umožňuje různou interpretaci norem jednoduchého práva, je povinností všech státních orgánů postupovat ústavně konformním způsobem. Tam, kde zákon připouští dvojí výklad, je tak třeba upřednostnit ten, který je co nejvíce souladný s ústavním pořádkem. Pokud v dané věci proti sobě stojí výklad zastávající zprošťování mlčenlivosti ministerstvem, respektive krajským úřadem na straně jedné, a soudem na straně druhé, je třeba přisvědčit posledně uvedenému. Soud totiž, vzhledem ke svým institucionálním rysům v podobě nestrannosti a nezávislosti, a též ke svému procesnímu postavení v trestním řízení, je bezpochyby lépe předurčen k posouzení důvodnosti návrhu na zbavení mlčenlivosti a s tím spojenému omezení základních práv a svobod.¹⁹

4 Zásada přiměřenosti, resp. zdrženlivosti při realizaci osobní prohlídky a prohlídky těla

Praktická realizace osobní prohlídky a prohlídky těla velmi úzce souvisí se zásadou přiměřenosti, resp. zdrženlivosti,²⁰ která by měla být při jejich praktické realizaci naplňována, upravenou v § 2/4 TŘ. Ten stanoví, že trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Z uvedeného ustanovení lze dovodit, že zasahovat do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, lze při provádění úkonů trestního řízení jen při splnění tří podmínek:

- musí zde existovat důvod pro takový zásah,
- zásah musí proběhnout na základě zákona,

¹⁹ *Bliže srovnej rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 nebo sp. zn. II. ÚS 2050/14 ze dne 10. 3. 2015.*

²⁰ *Ve vztahu k této zásadě dále srovnej FENYK, Jaroslav, Dagmar ČÍSAŘOVÁ a Tomáš GRÍVNA a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, S. 96-97.*

- míra zásahu musí být omezena na minimum nezbytné pro zajištění účelu trestního řízení.

Chráněným je zde nejen ten, proti kterému se trestní řízení vede (fyzická i právnická osoba), ale i veškeré další osoby, kterých se postup orgánů činných v trestním řízení může dotknout; např. obhájce, poškozený, svědek, znalec, zúčastněná osoba atd.

Zásada přiměřenosti je dále zmíněna v § 52 TR, ve vztahu ke způsobu provádění úkonů trestního řízení. V něm je uvedeno, že při provádění úkonů trestního řízení se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení; vždy je nutno šetřit jejich osobnosti a jejich ústavou zaručených práv. Ustanovení § 52 TR tak zavazuje nejen orgány činné v trestním řízení, ale i všechny pracovníky těchto orgánů.

To se týká zejména povinnosti šetřit osobnost obviněného (srov. § 92/1 TR). Stanovením povinnosti šetřit osobnost obviněného při jeho výsledku zde zákon opětovně připomíná obecnou zásadu, podle které orgány činné v trestním řízení musí při provádění všech úkonů trestního řízení šetřit osobnost a ústavou zaručená práva osob na úkonech zúčastněných.

5 Pohlaví, gender, genderová identita a krize (genderové) identity

Dříve, než se začneme věnovat problematice genderu a transgender a nebinárním osobám, je třeba vysvětlit, co to je pohlaví. Termín pohlaví je používán tam, kde se hovoří o biologických rozdílech mezi muži, ženami a intersexuály.²¹

Toto označení zahrnuje biologické rozdíly chromozomální, gonadální, hormonální, fenotypické, rozdíly vnějších a vnitřních genitálií a rozdíly v psychosexuálních mozkových centrech predisponujících jádrovou pohlavní identitu.²²

Velmi zjednodušeně lze konstatovat, že pohlaví je biologické rozlišení. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic. Tvzení, že pohlaví člověka není určeno při narození, ale je výsledkem sociálního a psychického vývoje, není pravdivé. Pohlaví je po narození určeno geny na pohlavních chromozomech. Žena má dva chromozomy X a muž má jeden chromozom X a jeden Y. Čas od času se narodí jedinec, u kterého nejde pohlaví

21 K základnímu dělení na muže a ženu In. Gender: vystačíme si se škatulkami žena a muž? Vědci hledají nové přístupy. Dostupné na <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/historicke-vedy/Gender-vystacime-si-se-skatulkami-zena-a-muz-Vedci-hledaji-nove-pristupy/>. [online]. [cit. 19-01-2025] nebo KOL. Gender, pohlaví, identita, menšiny a svět Hollywoodu. Věda a výzkum Praha: Akademie věd České republiky. Č. 2, rok 2021, s. 18-34.

22 SKOPAL. Ivo. Genderová identita jako výsledek sebeidentifikace. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta Filozofická. Brno, 2021, s. 14.

jednoznačně určit, protože je nositelem charakteristik (pohlavní orgány, chromozomy, hormony atd.) obou pohlaví. V tomto případě jde o intersex osobu/lidi, tzn. o osobu, která se narodila s pohlavními orgány, které nejsou ani mužské, ani ženské. Tento termín nahradil dříve používaný pojem hermafrodit.

Genderová identita představuje součást identity osobní, a konkrétně si ji lze představit jako vnímání sebe samého jako muže nebo jako ženy. Jde fakticky na rozdíl od pohlaví, o soubor očekávání od mužů a žen, která se mění v místě a čase.

Dítě se chápe jako součást konkrétní skupiny, ženské nebo mužské. Rozeznáváme přitom dvě situace, v případě, že dítě samo sebe chápe jako muže nebo jako ženu na základě svého biologického pohlaví, pak lze hovořit o uvědomění si své pohlavní identity.²³

Genderová identita neboli subjektivní vědomí si sebe samého jako ženy nebo muže, a přiřazení sebe samého do femininní nebo maskulinní skupiny populace disponuje svým unikátním a specifickým psychologickým rozměrem, ale zároveň je toto uvědomění utvářeno i silnými sociálními vlivy.²⁴

Pod pojmem genderová role si lze představit konkrétní způsoby chování, jednání a smýšlení, které se očekávají od lidí určitých pozic. Z pohledu genderových rolí se pak jedná o konkrétní chování, jednání, postoje a smýšlení, které jsou společností očekávány od femininní a maskulinní části populace, tj. očekávání, jací by muži a ženy měli být.

Rolím, které jsou spjaty s biologickou povahou jedince, se jedinec učí již od svého dětství, je na ně společností připravován a postupem času si je nevědomě osvojuje. Tohoto přejímání rolí je důkaz již u malých děvčat nebo hochů, kdy jsou od útlého dětství malým dívkám podstrkovány a kupovány panenky a miminka, o která se musejí holčičky pečovat, jsou převlékány do princeznovských šatiček, jsou zkrášlovány, a zatímco chlapci si nesmějí hrát s panenkami, ale pouze s autíčky, nákladáky atd. Ve výběru hraček si rodiče neuvědomují, že dítěti podporují příslušnou genderovou identitu. Dítě při osvojování genderové roli napodobuje rodiče, který pro něj má větší autoritu a také je zásadní, jak se daný rodič k němu chová.²⁵

Mnozí lidé si ani neuvědomují, jak je společenské vnímání genderových rolí a dodržování genderových stereotypů pro každého jedince velice náročné a zdraví škodlivé. Utkvělé představy společnosti o tom, jak by se měl každý jedinec chovat, aby nebyl společností odsouzen nebo na něj nebylo nahlíženo s posměšky a opovržením, má velký dopad na lidskou psychiku i na lidské chování.²⁶

23 PONEŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004, s. 15.

24 PONEŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004, s. 17.

25 OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000, s. 134-137.

26 *Ve vztahu k problematice genderu a, genderových rolí a stereotypů blíže srovnej např. In. SKOPAL, Ivo. Genderová identita jako výsledek sebeidentifikace. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta Filozofická, 2021. 52 s. nebo PITLÍKOVÁ, Jana. Genderová identita, její utváření a význam v pojetí Sigmunda*

Genderová identita tedy představuje náš vnitřní pocit příslušnosti k určitému pohlaví, pocit, zda se cítíme být ženou, či mužem, případně ani jedním. Genderová identita se vytváří v našem mozku a je ovlivňována působením hormonů a jiných biologických procesů. Zásadní roli zde hraje rovněž i prostředí, které například ovlivňuje, jak vnímáme gender, nebo (ne)přijímání sama sebe na základě toho, jak silně naplňování genderových norem vyžaduje.

S genderovou identitou se velmi často pojí tzv. genderové stereotypy. Genderové stereotypy představují zažitý soubor předpokladů, jak by měl vypadat maskulinní muž a feminin žena. Snaží se tak ženy a muže udržet v určitých rolích, které někomu vyhovují, ale pro mnohé jsou spíše překážkou, aby s i zařídili život podle toho, jak sami touží, a ne podle toho, jak s i to představuje jejich okolí a společnost. O ženských a mužských stereotypu lidé většinou uvažují bipolarně. Muž nenese žádné rysy ženskosti a naopak. Často se na nekonformní jedince pohlíží jako na ty, které se odlišují od zažitých standardů společnosti.²⁷

V souvislosti se zpracovávaným tématem nelze opomenout ani krizi (genderové identity).²⁸ Mezi odborníky už v zásadě vládne shoda, že podobně jako se sexuální orientací (heterosexuální či homosexuální) přicházíme na svět i s pocitem příslušnosti k ženskému nebo mužskému rodu (gender). A ten nemusí odpovídat právě tomu pohlaví, se kterým jsme se narodili. Někdy se tak dívky vnitřně cítí jako muži a naopak. Projevuje se to obvykle už v rané pubertě nebo i dříve.

Řešením výrazného nesouladu mezi anatomickým a psychickým stavem je stále častěji změna pohlaví, tzv. tranzice, což je proces, během kterého trans osoby začínají žít pod svým skutečným genderem. Tranzice může mít podobu jak hormonálních terapií, tak operativní formy. Proces změny pohlaví začíná tzv. sociální tranzicí. To znamená, že ještě před zahájením hormonální léčby začne transgender vystupovat v genderově neutrální roli. Přibližně za rok se může provést diagnostický proces a zahájit hormonální léčbu, při které se začíná člověk výrazně měnit i fyzicky. Po 12 měsících kontinuální hormonální léčby může osoba podat žádost na komisi Ministerstva zdravotnictví, která o definitivní operativní přeměně rozhodne.²⁹

Takové osoby označujeme jako transgender.³⁰ Můžeme se setkat i se starším termínem transsexuál, od kterého se ovšem upouští, jelikož tento odkazuje na změnu pohlaví,

Freuda a Nancy Chodorowové. *Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta Filozofická, 2022. 34 s.*

27 *Ve vztahu ke genderovým stereotypům blíže srovnej In. DENKOVÁ, Emma. Genderové stereotypy a jejich analýza ve vybraných školních učebnicích. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. 2023. 76 s.*

28 MOORE, Henrietta L. *Co se stalo se ženami a muži? Cargo, 3,4/2001. S. 174–196.*

29 *K procesu tranzice blíže In: Transsexualita přibývá – samotná přeměna pohlaví je ale dlouhodobý a náročný proces. Dostupná na <https://www.fnbrno.cz/transsexualita-pribyva-samotna-premena-pohlavi-je-ale-dlouhodoby-a-narocny-proces/t6697> [online]. [cit. 05-01-2025].*

30 *K problematice transgender ve vztahu k tématu tohoto článku srovnej Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ELSP. Tematická příručka Transgender ze dne 31. 10. 2023. Dostupná na <https://>*

o kterou ne každá transgender osoba stojí, nebo na sexuální orientaci, se kterou transgender identita nemá nic společného. Transgender osoby mohou mít jakoukoli sexuální orientaci. Posun směrem k terminologii užívající slovo gender ukazuje na sociální vnímání role pohlaví či genderu, nikoli biologickou danost, kterou lze změnit čistě chirurgicky či hormonálně.³¹

Někteří lidé se ale necítí být ani muži, ani ženami bez ohledu na pohlaví, se kterým se narodili. Český jazyk dosud nemá ustáleně zavedené pojmenování, které by vyjadřovalo, že dotyčná fyzická osoba není ani mužem, ani ženou. Vžilo se pro ně označení nebinární, který vychází z toho, že jsou zpravidla mimo běžné rozdělení pohlaví na dvě formy, mužskou a ženskou. Někteří samozřejmě ale mohou stát někde mezi.³²

Binarita je často středovým prvkem diskuse kolem genderu. Jedinci, kteří se rozhodnou se definovat mimo binaritu, se musí oprostít od okolím očekávaného genderu. Variace v prožívání a expresi genderu je tím pádem v samém základu nebinární identity. Člověk se nemusí držet pouhých dvou možností. Zjednodušenou představou může být, že nebinární lidé čerpají ze znaků pohlavní binarity a zároveň se staví mimo ni.³³

6 Nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 2/20

I když se vžilo označení nebinární, Ústavní soud poznamenal, že český jazyk dosud nemá ustáleně zavedené pojmenování, které by vyjadřovalo, že dotyčná fyzická osoba není ani mužem, ani ženou. V češtině, a to včetně předpisů, které jsou součástí ústavního pořádku, je nicméně užíváno tzv. generické maskulinum (zde „navrhovatel“), které je z hlediska biologického rodu neutrální. Jeho užitím mluvčí k biologickému rodu dotyčné osoby nezaujímá žádný postoj (obdobně se např. v některých anglicky psaných akademických textech používá generické femininum), ostatně gramatický rod není v češtině na biologickém rodu vždy závislý.

S tím souvisí i to, identifikuje-li se někdo vnitřně jako osoba tzv. neutrálního pohlaví, neznamená to, že stát nemůže v rodném čísle evidovat objektivní informaci, že pohlaví nositele je mužské, a to i přesto, že by nositel rodného čísla vnímal tuto realitu jako vůči jeho vlastním pocitům protichůdnou.

Ústavní soud zde vyslovil právní závěr, že je v souladu s ústavním pořádkem, lze-li z rodného čísla dovodit pohlaví jeho nositele. Tento závěr neomezuje zákonodárce v možnosti zvolit

mezisoudy.cz/tematicke-prirucky/transgender [online]. [cit. 05-01-2025].

31 <https://www.novinky.cz/clanek/zena-deti-nebinarni-deti-fenomen-moderni-doby-40430769> nebo <https://jsmetransparent.cz/o-translidech/kdo-jsme/> [online]. [cit. 05-01-2025].

32 V případě bližšího porozumění dané problematice srovnej např. STACHOVÁ, Kateřina. *Nebinární gender identita*. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Fakulta Pedagogická. 2020, 92 s.

33 SOCHOVÁ, Ivana. *Vnímání těsnosti lidmi s nebinární genderovou identitou*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta humanitních studií. 2022, 84 s.

strukturu rodného čísla odlišně. Stejně tak sám o sobě neomezuje zákonodárce ve vztahu k právní úpravě určování či změny pohlaví, které je z rodného čísla identifikovatelné.

Dále doplnil, že na území České republiky se lidé dělí na ženy a muže. Toto chápání binární existence lidského druhu nemá původ ve vůli státu ve smyslu vůle veřejné moci, neboť veřejná moc je pouze akceptovala jako společenskou realitu. Ostatně pohlaví samotné není v českém právním řádu ani výslovně definováno. Právní úprava neurčuje výslovně, že v České republice existují jen dvě pohlaví, a to mužské a ženské, poněvadž to plyne již ze samotného slova pohlaví, jak je mu běžně v českém jazyce rozuměno. Výslovně není stanoveno ani to, jaké charakteristiky definují muže a jaké ženu, a to z obdobného důvodu – slova mají význam a pojmy muž a žena jsou samy o sobě dostatečně srozumitelné a u většiny jedinců rozřazení do těchto dvou kategorií, k němuž dochází ihned po narození, nezpůsobuje potíže (podobně např. nebylo potřeba definovat člověka). Jinými slovy, v otázkách souvisejících s pohlavím jednotlivce je veřejná moc v České republice do značné míry pasivní a omezující se vesměs na kodifikaci a právní zastřešení toho, k čemu společnost sama dospěla.

Existenci mužů a žen bere na vědomí i ústavní pořádek a některé mezinárodní smlouvy o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána (srov. č. 12 Úmluvy nebo čl. 29/1 LZPS). S pohlavím, a to s pohlavím binárně chápaným, pak pracuje i podústavní právo. Podle § 655 občanského zákoníku (dále jen OZ) je manželství definováno jako trvalý svazek muže a ženy nebo tak, jak bylo již zmiňováno výše, podle § 83b/3 TR tak osobní prohlídku vykonává vždy osoba stejného pohlaví.

Pochopitelně je pak rozdíl mezi muži a ženami v České republice dennodenně činěn v rámci ryze soukromoprávních aktivit. Tak tedy existují sportovní soutěže pořádané výhradně pro ženy (kategorií žen má prakticky každý sport), muži a ženy mívají samostatné šatny či toalety, některé vlakové soupravy mívají dámská kupé atd.

Uznání existence žen a mužů tedy není samo o sobě z ústavněprávního hlediska problematické a stejně tak nevzbuzuje ústavněprávní pochybnosti bez dalšího to, že k mužům a ženám přístupováno v určitých, nezbytných případech odlišně či odděleně. Je tedy ústavně akceptováno, a dokonce ústavním pořádkem předvídáno, že se lidé dělí na muže a ženy a že toto dělení má a má mít určité právní či praktické dopady, jak je blíže zmiňováno v tomto nálezu Ústavního soudu.³⁴

7 Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2024 sp. zn. Pl. ÚS 52/23

V tomto rozhodnutí Ústavní soud zrušil zákonnou úpravu, která pro úřední změnu pohlaví trans lidí vyžadovala chirurgický zákrok, zahrnující sterilizaci a přeměnu pohlavních orgánů. Zákonné požadavky chirurgické přeměny pohlavních orgánů a znemožnění

34 SOCHOVÁ, Ivana. *Vnímání těsnosti lidmi s nebinární genderovou identitou. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta humanitních studií. 2022, 84 s.*

reprodukční funkce pro účely změny pohlaví jsou v rozporu se základním právem trans lidí na ochranu tělesné integrity a osobní autonomie ve spojení s jejich lidskou důstojností. Je v rozporu s lidskou důstojností – v souladu s níž je třeba právo trans lidí na ochranu tělesné integrity a osobní autonomie vykládat – aby po nich stát pouze pro účely změny právního statusu pohlaví vyžadoval přizpůsobení vzhledu a funkčnosti jejich těla. Rovnost lidí v důstojnosti a právech je základem uznání hodnoty každého člověka, a to bez ohledu na jeho další charakteristiky.

Přezkoumávaná zákonná úprava brání zvažovat individuální zájmy a situaci konkrétních jednotlivců. Rozhodným kritériem pro „statusovou“ změnu pohlaví je, zda byla tělesná schránka člověka modifikována provedením chirurgického zákroku, či nikoliv. Je v rozporu s lidskou důstojností – v souladu s níž je třeba právo trans lidí na ochranu tělesné integrity a osobní autonomie vykládat – aby po nich stát pouze pro účely změny právního statusu pohlaví vyžadoval přizpůsobení vzhledu a funkčnosti jejich těla. Rovnost lidí v důstojnosti a právech je základem uznání hodnoty každého člověka, a to bez ohledu na jeho další charakteristiky.

Současně Ústavní soud odložil do 30. 6. 2025 vykonatelnost nálezu a vytvořil tak zákonodárci prostor přijmout novou úpravu, která bude reflektovat základní práva trans lidí. Zrušením sporné úpravy a odkladem vykonatelnosti Ústavní soud ctí princip minimalizace zásahů do činnosti Parlamentu.

Ústavní soud v tomto rozhodnutí dospěl k závěru, že zákonná úprava „statusové“ změny pohlaví představuje významný zásah buď do tělesné integrity trans lidí, protože pro uznání této změny stát vyžaduje podstoupení chirurgických zákroků, nebo do jejich práva na sebeurčení a osobní autonomii, neboť bez podstoupení vyžadovaných chirurgických zákroků nemohou vystupovat plně v souladu se svojí vážně vnímanou identitou.

Ústavní soud dále připustil, že je ze strany zákonodárce legitimní zajistit právní jistotu v tom směru, že zabrání svévolným změnám pohlaví „podle nálady“, jakož i změnám účelovým. Úředně evidované pohlaví jedince je statusovou záležitostí, která má význam nejen pro něj samotného, ale i pro jeho okolí a ve svých důsledcích i pro celou společnost. Proto stát může mít legitimní zájem vymezit podmínky pro změnu pohlaví, aby status jednotlivce byl jasný a aby byla zároveň zaručena autenticita takového statusu.

Odlišné stanovisko k tomuto rozhodnutí zaujal soudce Hulmák a Fiala.

Soudce Hulmák mimo jiné uvádí, že v rozhodnutí se opomíjí, že otázka změny pohlaví nutně souvisí s tím, jak se vymezuje muž a žena, co je smyslem a účelem právní úpravy, která určitým způsobem mezi mužem a ženou rozlišuje. Není zde přitom přezkoumávána ústavnost takového rozlišení v konkrétních případech. Právní řád pracuje s pojmem muže a ženy v různých případech, přičemž důvodem rozlišení může být i odlišné pohlaví v biologickém smyslu, různé reprodukční orgány. Příkladem může být určování rodičovství, možnost uzavření manželství, úlevy v pracovněprávních vztazích, důchodové pojištění, vojenská služba, vězenství, lékařská péče. Nejde přitom jenom o právní předpisy, ale i soukromoprávní vztahy, např. oddělené šatny, toalety, dámská kupé, sportovní disciplíny. Ten, kdo je mužem například v úřední evidenci, může být v jiných případech s ohledem na

smysl dané regulace ženou a naopak (to však platí i dnes). Zde je nutné připomenout, že i v samotném občanském zákoníku je rozlišení muže a ženy v některých případech založené právě na biologických znacích (např. § 775an. OZ). K tomuto pojetí se přihlásil zákonodárce i v poslední novelizaci občanského zákoníku v souvislosti s definicí manželství, kde dokonce zcela jasně odmítl jiné pojetí. Pokud jsou tyto účely a kritéria rozlišení muže a ženy v právním řádu různé, pak je zřejmé, že zde nemůže být ani uniformní pojetí změny pohlaví, nutně by ve vztahu k některým případům selhávalo. Vždy budeme muset zkoumat smysl a účel daného rozlišení (např. schopnost родit, ochranu mateřství, podobu pohlavních orgánů). Jestliže bylo chybou vnímání § 29 OZ jako paušálního a univerzálního řešení pro všechny případy, včetně úřední evidence statusu, je podle mého názoru úplně stejnou chybou i paušální a úplné odmítnutí této úpravy.

Soudce Fiala ve svém odlišném stanovisku mimo jiné zdůraznil, že Ústavní soud si formálně právně zachoval pozici tzv. negativního zákonodárce, nicméně jeho představu, že „odkladem vykonatelnosti zákonodárci ponechává dostatečný prostor, aby nově upravil zákonné podmínky změny pohlaví a tomu přizpůsobil navazující regulaci v různých oblastech“, považuji za nepřipustně aktivistickou, protože v průběhu necelých 14 měsíců není reálné důsledně objasnit tzv. materiální předpoklady normotvorby a dokončit přijetí příslušné právní úpravy.

Neotevřel tímto svým rozhodnutím Ústavní soud pomyslnou Pandořinu skříňku, protože zrušení požadavku na chirurgický zákrok může vytvářet potenciál pro jeho zneužití, a to právě ve vztahu ke svévolným změnám pohlaví? Pakliže nebudou kritéria a podmínky stanoveny přísně a jasně, může dojít k situacím, kdy se lidé rozhodnou změnit pohlaví z čistě pragmatických a zjištěných důvodů, například pro získání výhod v právních či sociálních oblastech, k čemuž již ve světě v několika případech došlo.³⁵

8 Osobní prohlídka a prohlídka těla u transgender a nebinárních osob

Určité pochybnosti mohou v praxi vzniknout v případě osobní prohlídky a prohlídky těla vykonané osobou stejného pohlaví u transgender a nebinárních osob, jak tato problematika byla popsána blíže výše.

Ustanovení § 83b/3 TrŘ, resp. § 114/1 TrŘ pak zcela ztrácí svůj smysl, jelikož zákonem stanovená podmínka stejného pohlaví prohlíženého a prohlízejícího je nutná z řady důvodů, mezi které patří zejména důvody etické, psychologické a zdravotní, které jsou u těchto osob neaplikovatelné.

Při prohlídce je rozhodující pohlaví uvedené v oficiálních dokumentech, např. v občanském průkazu či cestovním pase. Je zřejmé, že v tomto případě tomu nemůže být ani jinak.

³⁵ <https://nypost.com/2023/01/06/desperate-dad-legally-changes-gender-to-female-in-bid-to-gain-custody-of-kids/> [online]. [cit. 25-01-2025].

Pokud uvedená osoba uvede, že se cítí mužem či ženou, přestože její pohlaví v oficiálních dokladech je jiné, je otázkou, zda by takovou prohlídku mohla provést osoba tohoto pohlaví a zda by tak svým jednáním neporušila zásadu zákonnosti a s tím související základní pravidlo obsažené v čl. 2/2 LZPS, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

Bylo by tedy ideální, kdyby tyto prohlídky prováděl pouze a jen lékař, který by každopádně k uvedené prohlídce měl vždy přistupovat velmi citlivě, a nikoli žádná jiná osoba, byť stejného pohlaví, jak stanoví stávající právní úprava. Jsem si ale vědom, že to může způsobit řadu organizačních komplikací, kde uvedeného lékaře operativně zajistit. S tím souvisí otázka, jak by se prokazovalo, že tuto osobu je možno označit za transgender osobu nebo osoba nebinární? Určitou výjimku by bylo možné akceptovat pouze v případě, že uvedená prohlídka by nesnesla odkladu.

Závěr

Možná jde o dosti provokativní otázku, zda by do budoucna výše naznačené skutečnosti neměly být určitým způsobem zohledněny i v právní úpravě, protože otázka krize pohlavní (genderové) identity se v poslední době stále dře do popředí naší pozornosti a nabývá stále silnější odezvy.

Navíc se tato otázka v obecné rovině netýká se to jen osob transgender či osob nebinárních, ale stejně citlivě, či možná spíše problematicky, může být vnímáno provedení i např. u homosexuálních osob, tj. osob téměř výhradně sexuálně orientovaných na osoby stejného pohlaví.

V rámci této krátké úvahy si je autor vědom toho, že může vyvolat určitou polemiku a mohou zazní, a pravděpodobně asi i zazní, argumenty o možném zneužití. Uvedený článek právě směřoval k vyprovokování takovéto diskuse.

„Obiter dicta“ příspěvku

Zcela nad rámec tohoto příspěvku, byť obsahově to s ním velmi úzce souvisí, by autor zmínil knihu Abigail Shrier³⁶ pod názvem „Irreversible Damage – The Transgender Craze Seducing Our Daughters“, která vyšla v roce 2020 v nakladatelství Regnery Publishing,

36 Abigail Shrier je americká investigativní novinářka a spisovatelka. Vystudovala Kolumbijskou univerzitu v New Yorku, právnickou fakultu Yaleovy univerzity v New Havenu a britskou Oxfordskou univerzitu. Pravidelně přispívá do prestižního deníku The Wall Street Journal a za svoji novinářskou práci v roce 2021 obdržela cenu Barbara Olson Award for Excellence and Independence in Journalism. Její kniha Nevratné poškození byla zařazena do výběru nejlepších knih roku časopisu The Economist a britského deníku The Times a dočkala se překladu do devíti jazyků. V roce 2024 vydala v pořadí svou druhou knihu s názvem Bad Therapy: Why the Kids aren't Growing Up (v překladu „Špatná terapie: Proč děti nejsou schopny dospět“), která se zabývá příčinami zhoršujícího se psychického zdraví generace Z.

USA. V České republice ji vydalo v roce 2024 nakladatelství Bourdon pod názvem „Nevratné poškození – Jak naše dcery propadají transgenderové mánii“.

Kniha hned po svém vydání ve Spojených státech i dalších zemích, včetně České republiky, vyvolala svou kontroverzí bouřlivé reakce a v mnoha případech i snahu o úplný zákaz prodeje, kterému čelila mimo jiné distribuční síť Amazon nebo knihkupectví v Japonsku, ta byla dokonce cílem výhrůžek žhářskými útoky. Řada nakladatelství odmítla tuto knihu vůbec vydat, jako např. české nakladatelství Albatros Media.³⁷

Část odborné komunity argumenty Abigail Shrier vyvrací, jiní odborníci je ale považují za přesvědčivé.³⁸ „Nevratné poškození“ otevřelo vášnivou diskusi o jednom z fenoménů naší doby: prudce rostoucím počtu dívek, které se identifikují s opačným pohlavím.

Zatímco ještě donedávna byla takzvaná genderová dysforie (identifikace jedince s jiným než se svým biologickým pohlavím) vzácným fenoménem, který se týkal téměř výhradně chlapců, v posledních deseti letech se jako "transgender" po celém světě identifikuje stále více dospívajících dívek.

Abigail Shrier se prostřednictvím statistik a příběhů ze skutečných rodin pokouší tento trend vysvětlit jako novodobou epidemii, která nemá nic společného se skutečnou genderovou dysforií, ale pramení zejména z křehkosti a pomíjivosti naší současné kultury. Popisuje, jak "přiznání" transgenderové orientace okamžitě zvyšuje společenský status dívek a jak je těžké vrátit se zpět, jakmile jednou udělají první krok k tranzici. Přichází s tvrzením, že o genderovou dysforii v případě dospívajících dívek ve skutečnosti vůbec nejde a za nárůstem spatřuje vliv sociálních médií i aktivistů nebo selhání péče o duševní zdraví.

Literatura

ČERNÁKOVÁ, Lucia. *Judikatúra vo veciach zaistenia osob a věcí*. Bratislava: Nakladatelství Iura Edition, 2013, 352 s. ISBN 978-80-807-8566-6.

DENKOVÁ, Emma. *Genderové stereotypy a jejich analýza ve vybraných školních učebnicích*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2023.

37 Albatros Media zrušila její vydání s tím, že by mohla poškodit určitou skupinu lidí – konkrétně transgender lidi, protože se její text dívá na citlivou a zároveň složitou problematiku příliš jednostranně. "Podporujeme diverzitu, vážíme si blízkého vztahu ke čtenářské komunitě a chceme vás ujistit, že nám vaše názory a podněty nejsou lhostejné. Řada čtenářů i našich zaměstnanců ale záhy upozornila na kontroverze, které text tohoto konkrétního titulu provázejí, a poskytla mnoho argumentů a zdrojů k bližšímu prozkoumání." uvedlo vydavatelství v prohlášení – viz <https://www.echo24.cz/a/HiAzf/zpravy-panorama-albatros-stahl-vydani-knihy-nevratne-poskozeni-ktera-kritizuje-transgender--podporujeme-diverzitu> [online]. [cit. 26-02-2025].

38 Pro zajímavost doporučuji k přečtení recenzi od MUDr. Rachel Sajdlové, Psychiatrická klinika – sexuologie, FN Plzeň a Lékařská fakulta UK v Plzni a doc. MUDr. Luďka Fialy, Ph.D., MBA, Psychiatrická klinika – sexuologie, FN Plzeň a Lékařská fakulta UK v Plzni, Sexuologický ústav 1. LF a VFN Praha zveřejněné v časopise Česká a slovenská psychiatrie, rok. 2024, č. 4, s. 211-212.

- FENYK, Jaroslav. Listina základních práv Evropské unie a trestní řízení. *Státní zastupitelství*, Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, s. 8-15. ISSN 1214-3758.
- FENYK, Jaroslav, Dagmar ČISAŘOVÁ a Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 952 s. ISBN 978-80-7598-307-7.
- FRYŠTÁK, Marek. Osobní prohlídka a prohlídka těla transsexuálů. In: Tomáš Grívna. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 2018. s. 49-57. ISBN 978-80-7400-709-5.
- FIFKOVÁ, Hana. *Transsexualita: diagnostika a léčba*. Praha: Grada Publishing, 2002, 166 s. ISBN 80-247-0333-5.
- FIFKOVÁ, Hana. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada Publishing, 2008, 206 s. ISBN 978-80-247-1696-1.
- KOL. *Gender, pohlaví, identita, menšiny a svět Hollywoodu*. Věda a výzkum Praha: Akademie věd České republiky. Č. 2, rok 2021. ISSN 2533-784X.
- KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012. 1696 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- MOORE, Henrietta L. *Co se stalo se ženami a muži? Genderová a jiné krize v antropologii*. Cargo, 3,4/2001: 174–196.
- OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403–6.
- SKOPAL, Ivo. *Genderová identita jako výsledek sebeidentifikace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta Filozofická, 2021. 52 s.
- SOCHOVÁ, Ivana. *Vnímání těsnosti lidmi s nebinární genderovou identitou*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta humanitních studií. 2022.
- PITLÍKOVÁ, Jana. *Genderová identita, její utváření a význam v pojetí Sigmunda Freuda a Nancy Chodorowové*. Bakalářská práce. Západočeská univerzita. Fakulta Filozofická, 2022. 39 s.
- PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 2. vyd. Praha: Triton, 2004. 201 s. ISBN 80-7254-374-1.
- SHRIER, Abigail. *Nevratné poškození – Jak naše dcera propadájí transgenderové mánii*. Praha: Nakladatelství Bourdon, 2024, 336 s. ISBN 978-80-7611-150-9.
- STACHOVÁ, Kateřina. *Nebinární gender identita*. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Fakulta Pedagogická. 2020. 92 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, 1076 s. ISBN 978-80-7676-747-8.
- WEISS, Daniel Aleš. *Koncept generace lidských práv a jeho kritika*. Diplomová práce. Brno, Právnická fakulta, 2001. 94 s.

Náměty ke zdokonalení právní úpravy dokazování v českém trestním řízení

Suggestions for improving the legal regulation of evidence in Czech criminal proceedings

JIŘÍ JELÍNEK¹

Abstrakt

Článek pojednává o aktuálních otázkách dokazování v českém trestním řízení. Autor kritizuje trestní politiku v České republice, která nedokázala od roku 1990 až dosud přijmout ucelenou reformu trestního práva, zejména nedokázala zakotvit nový trestní řád, takže pramenem právní úpravy je starý trestní řád, mnohokrát novelizovaný zákon č. 141/1961 Sb. Bez ohledu na zvolenou koncepci nového trestního řádu je naléhavě žádoucí přijmout alespoň některé legislativní změny v trestním řádu. Podle autora to jsou následující změny: Doplnění ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu o tak, aby hodnocení podléhalo i důkazy, které neobstaraly orgány činné v trestním řízení. Dále doplnění ustanovení § 89 tr. řádu tak, aby důkazem byly pouze poznatky, které lze ověřit vědeckými metodami. Autor navrhuje také zakotvení taxativního výčtu důkazních prostředků, doplnění trestního řádu o kritéria zákonnosti dokazování a zakotvení pravidel pro práci s digitálními stopami – důkazy.

Klíčová slova

dokazování, trestní řízení, trestní politika, trestní řád, důkazní prostředky

Abstract

The article discusses current issues of evidence in Czech criminal proceedings. The author criticizes criminal policy in the Czech Republic, which has failed to adopt a comprehensive reform of criminal law since 1990, in particular, it has failed to establish a new Criminal Procedure Code, so the source of legal regulation is the old Criminal Procedure Code, Act No. 141/1961 Coll., which has been amended many times. Regardless of the chosen concept of the new Criminal Procedure Code, it is urgently desirable to adopt at least some legislative changes in the Criminal Procedure Code. According to the author, these are the following changes: Supplementing the provisions of Section 2, paragraph 6 of the Criminal Procedure Code so that evidence that was not obtained by the authorities involved in criminal proceedings is also subject to evaluation. Furthermore, supplementing the provisions of Section 89 of the Criminal Procedure Code so that only knowledge that can be verified by scientific methods is evidence. The author also proposes the establishment of an exhaustive list of means of evidence, the addition of criteria for the legality of evidence to the Criminal Code, and the establishment of rules for working with digital traces - evidence.

Key words

evidence, criminal procedure, criminal policy, criminal procedure, means of evidence

¹ prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc., Katedra práva, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Úvod

Základem správného, zákonného a přesvědčivého rozhodnutí v každé jednotlivé trestní věci je náležité (spolehlivé) zjištění skutkového stavu věci potřebného k rozhodnutí. To je úlohou dokazování neboli důkazního řízení. Nepřekvapuje proto, že dokazování je podstatnou částí práce orgánů činných v trestním řízení a jedním z ústředních problémů českého trestního procesu.

Výše uvedené platí nejen pro trestní proces, ale i pro jiné právní procesy, kde se zjišťování skutkového stavu věci (materiální pravdy) uskutečňuje buď výlučně, nebo s nepočitelnými výjimkami (notoriety, nevývratné právní domněnky) dokazováním neboli důkazním řízením.

Pro trestní řízení jde o důležitou věc i z hlediska budoucí rekodifikace českého trestního práva.

Je smutným vysvědčením pro českou trestní legislativu, že ani po 35 letech po hlubokých ekonomických, společenských, sociálních i legislativních změnách od roku 1990, respektive od roku 1993 se nepodařilo přijmout ucelenou rekodifikaci českého trestního práva.

Otázku, kde přesně se reforma českého trestního práva dnes skutečně nalézá, je obtížné odpovědět. Česká republika, pokud jde o trestní legislativu, se totiž již dlouhou dobu nachází ve stavu poloviční rekodifikace trestního práva, ačkoliv podle původních předpokladů měla být celková rekodifikace trestního práva ukončena.²

Je tomu tak proto, že dosud bylo rekodifikováno pouze trestní právo hmotné a byl přijat „nový“ trestní zákoník v roce 2009,³ posléze v roce 2011, byl přijat vedlejší trestní zákon, tj. zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „topo“), ale zatím, i přes veškeré úsilí, nebyl přijat zcela nový trestní řád, takže základním pramenem českého trestního práva procesního je (i po šedesáti čtyřech letech účinnosti) mnohokrát a mnohokrát novelizovaný zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. Na rekodifikaci trestního práva procesního tedy stále čekáme.

Přibližně před deseti lety, po roce 2014, se legislativní práce na novém trestním řádu opět rozeběhly a zdálo se, že v blízké budoucnosti několika let se dočkáme alespoň předložení

2 Úplnou (celkovou) rekodifikací českého trestního práva rozumím jednak nutnou legislativní úpravu již šestnáct let účinného trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.), dále přijetí zcela nového trestního řádu, který by nahradil trestní řád z roku 1961, dále přijetí nového zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, místo dosavadního zákona č. 418/2011 Sb., a účelné úpravy zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 219/2003 Sb.).

3 Výraz „nový“ je ovšem relativní pojem, ve skutečnosti je to již 16 let, co byl trestní zákoník přijat.

návrhu zákona odborné veřejnosti. To se skutečně v roce 2023 stalo, byla předložena první verze osnovy nového trestního řádu a byly uspořádány informační, vzdělávací, vysvětlující a propagační akce k podpoře předložené osnovy nového trestního řádu.

Pak se věci zadrhly.

Ukazuje se (bohužel), že alespoň prozatím je myšlenka vytvoření zcela nového trestního řádu na čas opuštěna a změny platné právní úpravy se budou uskutečňovat průběžnými novelizacemi.⁴ V současné době (psáno v dubnu 2026) projednává Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR několik novel trestního zákoníku a trestního řádu, které mají novelizovat tyto kodexy. Důvodem je snaha snížit úroveň vězeňské populace, protože v současné době jsou vězení v České republice téměř naplněny. Snížení počtu vězňů se má dosáhnout dekriminalizací a depenalizací dosavadní právní úpravy. Nejde ovšem o součást nějaké promyšlené reformy trestního práva. Také náměty ke zdokonalení dokazování v trestním řízení, které uvádím v tomto článku, tam nejsou obsaženy.

Odkladem celkové rekodifikace trestního práva procesního se odložilo přijetí uceleného systému trestního práva v České republice a tím dokončení reformy trestního práva, ovšem opět se otevřel prostor pro širší společenskou a odbornou diskusi o možnostech budoucích legislativních změn, a to nejen v trestním řádu.

Předmětem mého příspěvku je několik námětů ke zdokonalení právní úpravy dokazování v českém trestním řízení. Do doby přijetí nového trestního řádu, respektive předložení návrhu nového trestního řádu, musíme vycházet ze současné koncepce českého trestního procesu.⁵ Pokud tedy zůstaneme u současné koncepce českého trestního řízení, tedy reformované verze evropského kontinentálního procesu, i tak zůstává řada možných námětů *de lege ferenda*. Nejde ovšem o ucelený nebo konečný návrh na legislativní změny, to ani dost dobře není možné. Některé náměty, které uvádím, doporučuji k přijetí již řadu let, jiné návrhy vyplynuly z aktuální aplikační praxe.

I Dvě obecné poznámky

První poznámka: Zabývat se dokazováním v českém trestním řízení, a tedy i náměty na budoucí právní úpravu, respektive zdokonalení současné varianty dokazování, znamená zabývat se nejen českou právní úpravou, ale mezinárodními standardy obsaženými zejména v evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluvě“) a judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Mám tím na mysli zejména korektivy vyplývajícími z koncepce tzv. *spravedlivého procesu*.

4 Viz DIMUN, P. Poslanci a senátoři nechtějí nový trestní řád. Dávají přednost úpravám toho starého. In: Česká justice [online]. 3. 5. 2023 [cit. 7. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/poslanci-a-senatori-nechteji-novy-trestni-rad-davaji-prednost-upravam-toho-stareho/>

5 Ostatně předpokládám, že současná koncepce českého trestního procesu zůstane zachována i v novém procesním kodexu (vyvratitelná domněnka).

„Spravedlivý proces“ zasahuje do koncepce dokazování zejména v otázce presumpce nevin (čl. 6 odst. 2 Úmluvy), výsledku svědků [čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy], opomenutými důkazy, utajenými svědky, právem na seznámení s důkazy, právem na účinné vyšetřování.

Okruh otázek, které vyplývají z „evropské“ úrovně ochrany lidských práv a základních svobod se ovšem rozšiřuje. Příkladem může být právo poškozeného na to, aby státní orgány účinně a nezávisle objasnily určité události a identifikovaly osoby, které jsou za ně odpovědné (teorie *práva poškozeného na účinné vyšetřování*, která se objevuje postupně od poloviny devadesátých let minulého století). V samotném textu Úmluvy toto právo výslovně nenalézáme, je ovšem obsaženo v judikatuře ESLP či Směrnici Evropského parlamentu. Odtud se požadavek „účinného vyšetřování“ dostal i do judikatury českého Ústavního soudu, který závěry „evropské“ judikatury adaptoval na vnitrostátní poměry.⁶

Druhá poznámka: Jedním z požadavků na kvalitu trestního procesu v intencích evropské Úmluvy je požadavek na kontradiktornost trestního procesu a z něj vyplývající požadavky „rovnosti zbraní.“ Postupně se také do českého trestního procesu dostávají požadavky na aktivnější součinnost stran i subjektů trestního řízení při dokazování. Příklad: Ustanovení § 215 odst. 2 tr. řádu umožňuje, aby státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohli žádat předsedu senátu v soudním jednání, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Jde o oprávnění, které jde nad rámec účasti při vyšetřovacích úkonech. Znamená to, že obžalovaný a jeho obhájce se mohou aktivně zapojit do kontradiktorního probíhajícího dokazování, nestačí pouhá pasivní účast při vyšetřovacích úkonech. Toto oprávnění proto znamená možnost aktivně provádět obhajobu. Tato možnost se ukazuje, že nestačí. Objevují se návrhy, aby takové oprávnění bylo rozšířeno i na poškozeného. Hovoří se i o koncepci práva poškozeného na spravedlivé vyšetřování. Legislativce musí být připraven reagovat na možné další požadavky zvyšující kontradiktornost procesu.

Oproti orgánům činným v trestním řízení, které mají povinnost vyhledat, opatřit, provést a podle okolností i hodnotit důkaz, ostatní subjekty trestního řízení takovou povinnost nemají, což ovšem neznamená, že samy nemohou vyhledat nebo opatřit důkaz a usilovat o jeho provedení v hlavním líčení v mezích ustanovení § 215 odst. 2 tr. řádu. Posilování kontradiktornosti v řízení před soudem má za následek zvýšenou aktivitu stran při předkládání a provádění důkazů. Smyslem zásady kontradiktornosti je zabezpečit všem stranám možnost dokazování v rozsahu, který považují za dostatečný. A odtud plynou návrhy na prosazení práva poškozeného na účinné vyšetřování bez omezení nebo doplnění ustanovení § 215 odst. 2 tr. řádu o právo poškozeného provést důkaz.

Nelze zapomenout na další výjimky ze zásady neveřejnosti přípravného řízení a projevy kontradiktornosti, konkrétně na právo zmocněnce poškozeného a zúčastněné osoby účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený a zúčastněná osoba (§ 51 odst. 1 tr. řádu), resp. oprávnění zmocněnce poškozeného a zúčastněné osoby být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz

6 Srov. Nález č. 152, svazek 74 Sb. n. a u. Ústavního soudu, dále Nález z 3. 9. 2019 sp. zn. III. ÚS 2012/18, nález ÚS sp. zn. III ÚS 2012/18.

v řízení před soudem. Může obviněnému i jiným vyslýchaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí a udělí mu k tomu slovo (§ 52 odst. 2 tr. řádu).

Neveřejnost přípravného řízení je ovlivněna také právem oběti, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník, jak stanoví § 21 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

II Konkrétní návrhy na doplnění ustanovení o dokazování v trestním řádu

1) Doplnit ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu (zásada volného hodnocení důkazů) takto:

„Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy získané zákonným způsobem podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu nezávisle na tom, zda důkaz opatřil orgán činný v trestním řízení nebo některá strana trestního řízení.“

Takové doplnění výše uvedeného ustanovení by přispělo k širšímu zdůraznění zásady kontradiktornosti trestního řízení.

2) Obecná ustanovení o dokazování (dnes § 89 tr. řádu) by měla obsahovat formulaci, že *„důkazním prostředkem mohou být pouze takové prostředky, které podle současných vědeckých poznatků jsou způsobilé k poznávání skutečností a jejichž věrohodnost lze ověřit dostupnými vědeckými metodami.“*

Absence takového ustanovení v současném českém trestním řádu velmi citelně chybí. Jeho doplněním do trestního řádu by odpadly nejen dohady o tom, zda důkazem může být vidění jasnovidce, věštění z kávové sedliny nebo z vnitřností zvířat, ale i spory o to, zda důkazem může být výsledek fyziodetekčního vyšetření, vyšetření v hypnóze, výsledek vyšetření pachových stop. Komu by se zdály tyto příklady jako příliš kuriozní, tomu se musíme připomenout, že jako důkaz se běžně používá v trestním řízení biometrická identifikace, aniž by bylo v trestním řádu uvedeno, jakým způsobem toto vyšetření probíhá, a aniž by měl soud nebo obhajoba možnost ověřit tyto výsledky.

Tak například slovenský trestní řád z roku 2005 sice také obsahuje jen demonstrativní výčet důkazních prostředků, ale na rozdíl od českého trestního řádu, který v ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu demonstrativně uvádí jen šest důkazních prostředků (výpověď obviněného a svědků, znalecké posudky, věci, listiny důležité pro trestní řízení, ohledání), slovenský trestní řád příkladmo uvádí důkazních prostředků čtrnáct (výpověď obviněného a svědků, výslech znalců, posudky a odborná vyjádření, prověrka výpovědi na místě, rekonstrukce, rekognice, vyšetřovací pokus, ohledání, věci a listiny důležité pro trestní řízení, informace získané použitím informačně-technických prostředků anebo prostředků operativně-pátrací činnosti).

3) Do budoucna by bylo naléhavě žádoucí přistoupit k zavedení *taxativního výčtu důkazních prostředků namísto dosavadního demonstrativního výčtu* (dnes § 89 odst. 2 tr. řádu). Legislativní praxe se tomuto taxativnímu výčtu řadu let brání. Navrhovaná právní úprava by byla z hlediska obhajoby, respektive právní jistoty nepochybně vhodnější. Pokud by zákon zakotvil, že důkazy lze čerpat jen z určitých pramenů, které jsou vyjmenovány zákonem taxativně, byl by tím naplněn požadavek zákonnosti, právní jistoty a ochrany práv fyzických i právnických osob. Jako krajně problematický lze hodnotit současný stav, kdy některé důkazní prostředky (například pachové stopy, fyziodetekční vyšetření, analýza DNA, mikro stopy) nejsou trestním právem vůbec upraveny a musí se k jejich použitelnosti v trestním řízení vyjadřovat soudní judikatura.⁷

4) Do českého trestního řádu je naléhavě žádoucí zakotvit výslovně *ustanovení o procesních důsledcích porušení předpisů o dokazování v trestním řízení*. Od dnes již legendárního článku Bohumila Repíka v časopise Bulletin advokacie, který takové ustanovení v trestním řádu poprvé požadoval již v roce 1982, uplynulo již čtyřicet čtyři let⁸ a relativně strohá ustanovení o nepřípustnosti důkazů v českém trestním řádu⁹ dávající velký prostor nauce, ale zejména judikatuře soudů zůstala nezměněna. Kritéria hodnocení zákonnosti důkazu, jak je Repík požadoval, sice dospěla až do učebnic trestního řízení,¹⁰ ale žádného zákonodárce dosud neinspirovala, aby je zařadil do trestního řádu.

Jedná se o následující kritéria: zda byl důkaz opatřen z pramene, který stanoví zákon, zda byl důkaz opatřen a proveden procesním subjektem k tomu oprávněným, zda byl důkaz opatřen a proveden v tom procesním stadiu, v němž je příslušný procesní subjekt podle zákona oprávněn opatřovat a provádět důkazy v procesním smyslu, tj. takové důkazy, které mohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním stíhání, zejména pro rozhodnutí soudu, zda opatřený a provedený důkaz se týká předmětu dokazování v daném procesu, tj. zda se týká skutku, o němž se řízení vede, popřípadě otázek, o nichž lze a je třeba podle zákona v souvislosti s tímto skutkem rozhodovat, zda byl důkaz opatřen a proveden způsobem, který stanoví, popřípadě připouští zákon.¹¹

7 Jde o problém letitý, upozorňoval na něj v literatuře již v roce 1982 Repík, který také přiléhavě argumentoval: Důvody jen demonstrativního výčtu důkazních prostředků v trestním řádu, pokud nejde, jen o záměnu pojmů důkaz a důkazní prostředek, jak se někdy tvrdí, mohou spočívat jen na obavě, že taxativní výčet důkazních prostředků by mohl být překážkou pružného a potřebám praxe odpovídajícího uplatnění nových vědeckých poznatků při dokazování. Tato obava je však lichá. Dosavadní zkušenosti ukazují, že zákon se mění častěji a rychleji než v praxi již po desetiletí, ne-li staletí používané důkazní prostředky. Kromě toho jde o výčet pronikání nových vědeckých postupů do procesu dokazování. Důkazem toho je i skutečnost, že v rámci daného trestního řádu se v kriminalistice nerušeně uplatňují stále nové a nové poznatky moderních věd, viz REPÍK, B.: *Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 1982, **15** (červenec-srpen), 133. ISSN 1210-6348.

8 REPÍK, B. *Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 1982, **15** (červenec-srpen), 125-160, ISSN 1210-6348.

9 Za všechny případy například ustanovení § 158b odst. 3 TŘ, podle něhož zvukové, obrazové a jiné záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků lze použít jako důkaz jen tehdy, jestliže byly získány způsobem odpovídajícím trestnímu řádu.

10 JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2023, 419 a násl.

11 REPÍK, B. *Op. cit.* s. 155.

Platná a účinná právní úprava zná v tomto smyslu jen ustanovení § 89 odst. 3 tr. řádu, podle něhož „důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.“

Například švýcarská nebo německá právní úprava nepřipouští důkaz získaný za užití donucení, násilí, pohrůzek, slibů, klamavých skutečností a metod, které mohou ovlivnit svobodné rozhodování osoby, a to i tehdy, pokud osoba s tímto souhlasí.¹²

Skutečnost, že česká právní úprava neobsahuje pravidla pro případy závažného porušení zákona při provádění důkazů (s výjimkou již citovaného § 89 odst. 3 tr. řádu) a nedává tak aplikační praxi žádná pravidla, způsobuje, že je obtížné dopředu určit, která porušení pravidel pro dokazování způsobují neúčinnost důkazů a která nikoliv. To nutí praxi řešit tuto otázku případ od případu a v každém případě, přičemž Ústavní soud ji řeší z pohledu práva na spravedlivý proces ve smyslu judikatury ESLP, což znamená, že nikoliv každé pochybení při opatření nebo provedení důkazu má vždy za následek jeho neúčinnost. Hodnocení Ústavního soudu se tak může lišit například od hodnocení Nejvyššího soudu České republiky. Dokonce

i slovenská právní úprava, podle které „Orgány činné v trestním řízení a soud hodnotí důkazy získané zákonným způsobem (§ 2 odst. 12 slov. tr. řádu): Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k náležitému objasnění věci a co se získalo z důkazních prostředků podle tohoto zákona (tj. podle slovenského trestního řádu), anebo podle zvláštního zákona,“ obsažená v ustanovení § 119 odst. 2 slovenského trestního řádu je legislativně přesnější než platná česká právní úprava. Jako jednoznačné pravidlo by proto mělo být stanoveno v trestním řádu výslovně, že důkaz trpící podstatnými (závažnými) vadami nemůže být předmětem hodnotících úvah soudu směřujících ke zjištění skutkového stavu.

Dále by měla být stanovena pravidla pro porušení předpisů o dokazování v trestním řízení podle pěti bodů uvedených shora. Následovat by měl konkrétní procesní postup, který by stanovil posuzování a odstranění takových vad, a nakonec by trestní řád měl výslovně upravit procesní námitku stran ohledně neúčinnosti toho kterého důkazu, a to nad rámec současné možnosti vyjádřit se podle § 214 odst. 1 tr. řádu ke každému provedenému důkazu.

Námitka závažné procesní vady, resp. návrh na odstranění takové vady by musel být odůvodněn, námitka by musela obsahovat důvody způsobení neúčinnosti důkazu. Tento požadavek by mohl být funkční zejména v případech, ve kterých důkaz nebyl opatřen procesní činností orgánů činných v trestním řízení (důkaz opatřený soukromou osobou, důkaz opatřený v rámci jiného trestního řízení nebo jiného právního řízení).

Další otázky s tím spojené, například, ve kterém stadiu by mohly strany námitku uplatnit, poučení stran o možnosti uplatnit takovou námitku apod., ponechávám nyní stranou pozornosti.

12 Viz § 136a německého StPO a § 140 švýcarského StPO.

5) V souvislosti s otázkou posuzování účinnosti důkazů se setkáváme s problémem posuzování účinnosti důkazů získaných odvozeně od neúčinných důkazů. Výslovné pravidlo trestní řád neobsahuje. V nauce jsou vyslovovány různé názory, například Růžek uváděl, že takové důkazy jsou účinné.¹³ Nett požadoval, aby účinnost derivativních důkazů se posuzovala případ od případu, v podstatě podle závažnosti kauzy.¹⁴

Herczeg soudil, že nelze použít (jsou neúčinné) důkazy, které byly získány pomocí mučení a na ně navazující důkazy.¹⁵ Nauka i praxe si vypomáhá aplikací tzv. doktríny plodů z otráveného stromu („Friut of the poisonous tree doctrine“) pocházející z jiného právního prostředí.¹⁶ Judikatura je roztržštěná. Výslovná úprava se jeví jako nutná.

6) V trestním řádu upravit (vytvořit) podmínky pro práci s tzv. digitálními důkazy

Trestní právo procesní a zejména dokazování prochází v posledních letech dynamickým vývojem. Jedním z problémů dokazování v současné době je, a ještě více při dokazování v budoucnu bude, dokazování za pomoci digitálních důkazů.

Žijeme v digitálním světě. Dokonce do té míry, že pokud nějaká věc, událost či osoba nemá svůj otisk ve světě virtuálním, pro určitou část populace prostě neexistuje. Chybí nám ovšem v trestním řádu pravidla pro dokazování prostřednictvím digitálních důkazů, pro jejich nakládání v trestním řízení. A je úplně jedno, zda budeme mít systém reformovaného evropského procesu, anebo systém inspirovaný systémem „common law.“

Zatím orgány činné v trestním řízení i ostatní subjekty jsou schopné dokazovat prostřednictvím důkazů, které můžeme pracovníčně označit jako **analogové** a můžeme o nich tvrdit, že představují stoprocentně reálný svět. Analogový prvek, důkaz chápeme jako hmotný nebo nehmotný, ve druhém případě vyjádřitelný signálem zapsaným na nosiči dat. Nehmotné prvky mohou být přenášeny na dálku i kopírovány a zapisovány na

13 Srov. RŮŽEK, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. *Socialistické soudnictví*. 1966, (5), 323 an. Růžek uvádí, že takové důkazy jsou účinné. Jestliže byl například obviněný násilím donucen k výpovědi a na základě jeho údajů byly nalezeny a opatřeny věcné či jiné důkazy, výpověď je sice neúčinná, ale tyto další důkazy, pokud jinak byly opatřeny a provedeny zákonným způsobem účinné jsou. Neúčinnost výpovědi má jen ten důsledek, že nelze přihlížet k tomu, že tyto další důkazy byly opatřeny na jejím základě. Faktické účinky nezákonného, a proto právně neúčinného důkazu nelze vždy smazat ze světa, když bez něho by popřípadě nebyly v řízení opatřeny další důkazy a jiné důkazy, zejména výpovědi týchž osob by popřípadě měly jiný obsah atd. In Růžek, A.: K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. *Socialistické soudnictví*. 1966, roč. 5, s. 231. Růžkovo stanovisko nepochybně odpovídá dobovému nazírání na problém účinnosti – neúčinnosti důkazů získaných odvozeně od neúčinných důkazů a do roku 1989 se jím nauka i praxe bezvýjimečně řídily.

14 NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1977, 44. ISBN 80-210-1524-1.

15 HERCZEG, J. *Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení*. 2009, *Trestněprávní revue*, 8(3), 70. ISSN 1213-5313.

16 Srov. např. NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova Univerzita, 1997. ISBN 80-210-1524-1.; HERCZEG, J. *Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení*. *Trestněprávní revue*. 2009, 8(3), 65-70. ISSN 1213-5313.

nosiče informací. Mohou být tedy například přehrávány z mobilu na mobil a stejně budou použitelné.

Ovšem na digitální technologie postupně přecházejí mnohá technická zařízení, která byla dříve založena na analogové technologii (telefonní komunikace, záznam obrazu nebo zvuku, televizní vysílání aj.).

Svět **digitálních důkazů může a nemusí být odrazem reality. Digitální prvek je pouze nehmotný, jsou to data, která mohou obsahovat informaci nebo také nemusí, mohou obsahovat pouze tzv. „šum.“** Také digitální prvky, důkazy mohou být přenášeny na dálku, zapisovány na nosiči informací a při běžném nakládání s nimi nedochází ani ke zkreslení, ani k úbytku informací, jsou opravitelné.

V analogovém záznamu je jakýkoliv dotek detekovatelný, v případě digitálního záznamu bez použití speciálních nástrojů **tomu tak není.**

Stále více se z analogového světa přesouváme do světa digitálního, kde jsme reprezentováni informacemi přenášeny na větší či menší vzdálenost, ovšem nemáme absolutní jistotu, s kým skutečně komunikujeme nebo kdo měl v případě provádění určitých operací ruce na klávesnici, v současnosti není možné úplně ověřit přesnost složitých programů.

Na druhé straně digitální komunikace se může nacházet jiná osoba, než za kterou se vydává, nebo sice osoba skutečná, ale obsah jejího sdělení může být podvržen, modifikován etc. V trestním řízení bude ovšem třeba zajistit, že autorem zprávy je skutečně subjekt, který to o sobě tvrdí.

Digitální stopy v širším slova smyslu jsou všechny informace, které o sobě zanecháváme v digitálním světě, v kyberprostoru. Mohou být uloženy na nosiči dat, či dokonce jen existovat velmi krátkou dobu v operační paměti počítače, tiskárny nebo pouze po dobu přenosu sítí elektronických komunikací.

Digitální důkazy jsou ovšem **obtížněji zjištělné a hůř zadokumentovatelné a vzhledem k velkým objemům dat i hůř zpracovatelné, a tedy ne vždy průkazné a obtížně interpretovatelné,** pokud není dodržena správná metodika vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti.

A proto dochází **k chybám při dokazování digitálními důkazy.**

Jednak dochází ke **zneužívání některých postupů v rámci tzv. „rybaření“** podle principu hledejte, ono se něco najde – míním tím odposlechy, monitorování elektronické komunikace, sledování osob a věcí, prohledávání nosičů dat.

Dále dochází k nesprávným postupům při zajišťování digitálních stop, jde i **tzv. „pytlování“** neboli zajišťování věcí v rámci prohlídek tak, že se ukládají bez dokumentování jednotlivých položek do papírových či PVC pytlů. S tím je spojeno nedostatečné protokolování zajištěných věcí, absence kontrolních součástí zajištěných nosičů dat apod.

Samozřejmě dochází také **k nesprávným postupům při vyhodnocování digitálních důkazů** (selektivní analýza zajištěných stop – digitálních dat, existence jediné hypotézy, návodné až kapciozní zadání otázek znalci, nerovná pozice obžaloby a obhajoby při přístupu k důkaznímu materiálu apod.

Ze všech uvedených důvodů je naléhavě žádoucí přijmout právní úpravu nakládání s digitálními stopami (důkazy) do trestního řádu.

Literatura

DIMUN, P. *Poslanci a senátoři nechťejí nový trestní řád. Dávají přednost úpravám toho starého*. In: Česká justice [online]. 3. 5. 2023 [cit. 7. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/05/poslanci-a-senatori-nechteji-novy-trestni-rad-davaji-prednost-upravam-toho-stareho/>.

HERCZEG, J. *Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení*. 2009, Trestněprávní revue, 8(3).

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní. 7. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2023, 419 a násl.

NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova Univerzita, 1997.

REPÍK, B. *Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 1982, 15.

RŮŽEK, A. *K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu*. Socialistické soudnictví. 1966, (5), 323

Simultánní a sekvenční rekognice v trestním právu: Porovnání s právní úpravou České republiky a zahraničními přístupy

Simultaneous and sequential recognition in criminal law: Comparison with the legislation of the Czech Republic and foreign approaches

JAROSLAV KERBIC¹

Abstrakt

Tento příspěvek se zaměřuje na porovnání dvou základních typů rekognice v trestním řízení, konkrétně simultánní a sekvenční rekognice. Cílem je analyzovat tyto metody ve světle právní úpravy České republiky, zejména v souladu s ustanovením § 104b trestního zákoníku. Dále je porovnán přístup k rekognici v několika významných zahraničních jurisdikcích, jako jsou Spojené státy, Velká Británie a Německo. Referát zohledňuje výhody a nevýhody obou metod, jejich úspěšnost v praxi a přináší doporučení pro jejich využívání v trestním řízení. Součástí práce je grafické znázornění efektivity jednotlivých metod rekognice ve vybraných zemích a analýza jejich aplikace v trestním právu.

Klíčová slova

aktuální otázky sekvenční a simultánní rekognice, které vznikají v kriminalisticky praktické činnosti

Abstract

This paper focuses on a comparison of two basic types of rekognost¹ in criminal proceedings, namely simultaneous and sequential rekognost¹. The aim is to analyse these methods in the light of the Czech legislation, in particular in accordance with the provision of Section 104b of the Criminal Code. Furthermore, the approach to rekognost¹ in several important foreign jurisdictions, such as the United States, Great Britain and Germany, is compared. The paper takes into account the advantages and disadvantages of both methods, their success in practice and makes recommendations for their use in criminal proceedings. The paper includes a graphical representation of the effectiveness of each method of rekognition in the selected countries and an analysis of their application in criminal law.

Key words

current issues of sequential and simultaneous rekognostics arising in forensic practice

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/2-03>

¹ JUDr. Jaroslav Kerbic, Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Úvod

Rekognice je jedním z klíčových nástrojů používaných v trestním právu pro identifikaci podezřelých, obviněných a svědků. Je to proces, při kterém osoba rozpoznává jinou osobu nebo věc na základě předchozích vjemů. Tento proces může probíhat několika různými způsoby, přičemž nejběžnějšími metodami jsou simultánní a sekvenční rekognice.

Simultánní rekognice zahrnuje představení několika osob nebo věcí najednou, mezi kterými má svědek nebo podezřelý identifikovat osobu nebo věc, kterou má poznat. Naopak sekvenční rekognice spočívá v ukázání jednotlivých osob nebo věcí v určitém pořadí.

Cílem tohoto referátu je porovnat tyto dva přístupy k rekognici, analyzovat je z hlediska právní úpravy v České republice a zhodnotit jejich efektivitu a úspěšnost v praxi. Součástí analýzy bude i zkoumání použití těchto metod v zahraničí, především v USA, Velké Británii a Německu.

1 Rekognice v českém právním systému

V českém právním systému je rekognice upravena v § 104b trestního zákoníku. Tento paragraf stanoví, že rekognice může probíhat buď pomocí simultánní, nebo sekvenční metody, přičemž se klade důraz na objektivitu procesu. Pro provedení rekognice je nutné, aby osoba, která má poznat osobu nebo věc, byla nejprve vyslechnuta o okolnostech, za kterých došlo k jejímu vnímání (například zda šlo o dlouhodobé pozorování nebo krátkodobý kontakt).

Důležitým prvkem české právní úpravy je ochrana práv obviněného, svědka a podezřelého. Podle českého práva se provádí rekognice za přítomnosti alespoň jedné osoby, která není zúčastněná v dané věci, což má zajistit správnost a nestrannost celé procedury.

2 Poznávací proces v rámci simultánní a sekvenční rekognice

Poznávací proces neboli způsob, jakým svědek nebo podezřelý identifikuje osobu nebo věc, hraje zásadní roli při určování správnosti rekognice. Rozdíl mezi simultánní a sekvenční rekognicí spočívá nejen v tom, jak jsou osoby nebo věci představeny, ale i v tom, jakým způsobem dochází k procesu identifikace a jak to ovlivňuje psychiku svědka.

- **Simultánní rekognice:** Při simultánní rekognici je svědek nebo podezřelý konfrontován se všemi osobami nebo předměty najednou. Tento proces vede k porovnání mezi jednotlivými osobami, což může vést k tomu, že svědek vybere osobu, která se mu jeví jako nejvíce odlišná, aniž by ji musel zcela vědomě porovnávat s ostatními. Tento jev je známý jako **"vybírání" na základě nápadnosti**,

což může mít za následek chybnou identifikaci. Poznávací proces v simultánní rekognici je ovlivněn nejen schopností svědka vzpomenout si na detaily, ale také tím, jak silně jsou jednotlivé osoby vizuálně rozdílné.

- **Sekvenční rekognice:** Naopak v sekvenční rekognici je každá osoba nebo věc představena samostatně, což svědka nutí k identifikaci každého subjektu bez porovnávání. Tento proces eliminuje riziko „vybírání na základě nápadnosti“, protože svědek nebo obviněný hodnotí každou osobu nebo věc individuálně. Tento přístup minimalizuje kognitivní zátěž a psychologické tlaky, které mohou ovlivnit výběr. Sekvenční metoda zajišťuje, že svědek se soustředí pouze na jednoho podezřelého, což vede k přesnějšimu a spolehlivějšímu výběru.

Psychologové a odborníci na identifikaci se shodují na tom, že sekvenční rekognice podporuje více **precizní a spolehlivý kognitivní proces**, neboť nevede k rozhodování na základě srovnání, které je vlastní simultánnímu přístupu. Tento proces je pro svědky přirozenější a psychologicky méně stresující.

Země	Simultánní rekognice (%)	Sekvenční rekognice (%)
USA	74 %	84 %
Velká Británie	78 %	93 %
Německo	70 %	85 %
Česká republika	75 %	82 %

Tab. 1: Tabulka porovnání úspěšnosti metod

3 Výhody a nevýhody simultánní a sekvenční rekognice

3.1 Výhody simultánní rekognice

Simultánní rekognice má několik výhod, zejména pokud jde o rychlost a jednoduchost provedení. Tento proces je přímočařejší, protože svědek nebo podezřelý má okamžitě možnost porovnat různé osoby nebo věci mezi sebou. Mezi hlavní výhody simultánní rekognice patří:

- **Rychlost:** Simultánní rekognice probíhá rychleji, protože účastníci jsou konfrontováni s více osobami nebo věcmi najednou.
- **Jednoduchost:** Tato metoda je méně časově náročná, což může být výhodné, pokud je třeba rychle provést identifikaci.

3.2 Nevýhody simultánní rekognice

Nicméně simultánní rekognice má i své nevýhody, především v oblasti přesnosti identifikace. Hlavní nevýhodou je:

- **Vyšší riziko chybných identifikací:** Výběr osoby nebo věci mezi více možnostmi může vést k ovlivnění svědka nebo obviněného nápadnými rozdíly ve vzhledu nebo chování jednotlivých osob. Tento efekt je známý jako „vybírání“ na základě srovnání, což může vést k chybám v identifikaci.

3.3 Výhody sekvenční rekognice

Sekvenční rekognice má oproti simultánní metodě několik klíčových výhod:

- **Menší riziko chybných identifikací:** Tato metoda umožňuje svědkovi nebo obviněnému identifikovat každou osobu nebo věc samostatně, což zmenšuje riziko „vybírání“ na základě srovnávání. Výběr se provádí na základě individuálních charakteristik, nikoli na základě rozdílů mezi jednotlivými osobami nebo věcmi.
- **Větší přesnost:** Studie ukazují, že sekvenční rekognice vede k vyšší míře správných identifikací, protože proces je méně náchylný k psychologickým vlivům, které mohou narušit správnost výběru.

3.4 Nevýhody sekvenční rekognice

Sekvenční rekognice však má i své nevýhody, mezi které patří:

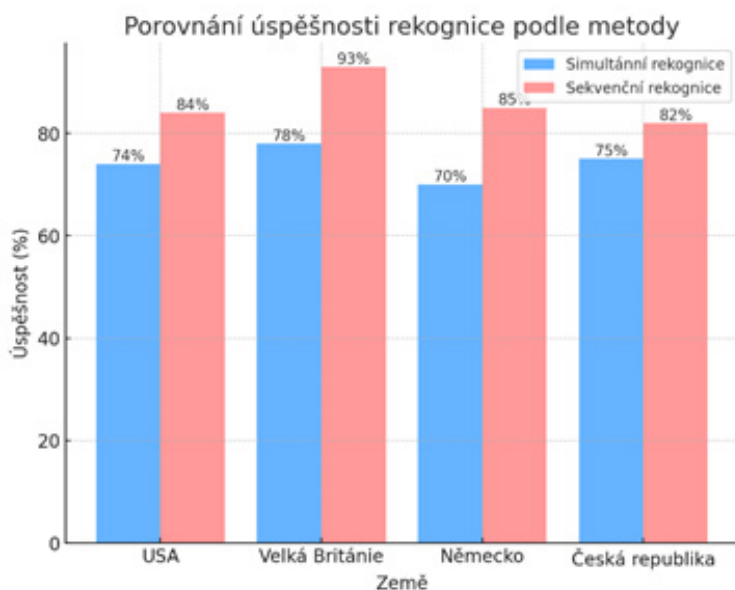
- **Časová náročnost:** Tento proces trvá déle, protože každá osoba nebo věc je představena samostatně. To znamená, že je nutné více času na kompletní provedení rekognice.
- **Méně přirozený proces:** Někteří odborníci tvrdí, že sekvenční metoda může být méně přirozená pro svědky, protože každý případ je posuzován izolovaně, což může vést k jistému psychickému tlaku.

4 Úspěšnost rekognice v různých právních systémech

Následující graf porovnává úspěšnost simultánní a sekvenční rekognice v několika zemích: ČR, USA, Velká Británie a Německo. Zobrazuje relativní úspěšnost obou metod na základě několika studií provedených v těchto zemích.

USA: Studie ukazují, že sekvenční rekognice má v USA výrazně vyšší úspěšnost, protože je méně náchylná k chybným identifikacím. Různé výzkumy, například studie provedená na univerzitě v New Yorku, prokázaly, že sekvenční metoda zvyšuje přesnost identifikace o 20–30 % ve srovnání se simultánní metodou.²

2 Steblay, A. et al. (2011). *Eyewitness identification: The impact of sequential versus simultaneous lineups*.

Graf 1: Úspěšnost simultánní a sekvenční rekognice ve vybraných zemích

Vyšší úspěšnost sekvenční rekognice v porovnání se simultánní metodou

Sekvenční rekognice (neboli "lineární" rekognice) je metoda identifikace podezřelých, kdy svědek nebo oběť shlédne jednoho podezřelého v určitém časovém intervalu, místo aby je viděl všechny najednou. Tato metoda se stala stále populárnější v USA, kde různé studie ukázaly, že sekvenční rekognice má výrazně vyšší úspěšnost než tradiční simultánní metoda, která spočívá v tom, že svědek má možnost vidět všechny podezřelé najednou.

Významný výzkum provedený na univerzitě v New Yorku prokázal, že sekvenční metoda může zvýšit přesnost identifikace o 20 až 30 % ve srovnání se simultánní metodou.³ Tento výsledek ukazuje, že svědci jsou méně náchylní k chybám při identifikaci podezřelých, což je klíčové pro správnost a spravedlnost vyšetřování. Důvodem tohoto efektu je, že sekvenční metoda omezuje srovnávání podezřelých mezi sebou, což může zabránit negativnímu vlivu "relativního porovnání", kdy svědci mohou identifikovat nesprávného podezřelého pouze na základě toho, jak vypadá v porovnání s ostatními osobami.

Význam výzkumů a studií

Studie na univerzitě v New Yorku (2011)

Studie, která byla provedena na univerzitě v New Yorku, se zaměřila na analýzu účinnosti sekvenční rekognice v porovnání se simultánní metodou. Výzkumníci zjistili, že svědci,

University of New York.

3 Steblay, A. et al. (2011). *Eyewitness identification: The impact of sequential versus simultaneous lineups*. University of New York.

kteří používali sekvenční metodu, byli schopni identifikovat správného podezřelého s vyšší přesností a nižší mírou falešných pozitivních identifikací. Podle jejich výsledků se přesnost identifikace zvýšila o 20–30 % v případě sekvenční rekognice.⁴ Tento výzkum potvrdil, že redukce relativního srovnání mezi podezřelými může snížit riziko chybného výběru.

Metaanalýza provedená Steblay a kolegy (2001)

Metaanalýza, kterou provedla psycholožka Alison Steblay a její tým v roce 2001, zkoumala 17 různých studií zabývajících se sekvenčními a simultánními rekognicemi. Výsledky této analýzy ukázaly, že sekvenční metoda vedla k nižší míře falešných identifikací, což je klíčové pro zajištění správného výběru podezřelých. Studie ukázala, že rozdíl v přesnosti identifikace mezi oběma metodami byl nejen statisticky významný, ale také prakticky relevantní pro vyšetřování trestné činnosti.⁵

Význam pro justiční systém USA

V USA byla na základě těchto studií implementována změna ve výběru metody rekognice v mnoha státech. Mnohé policejní oddělení a soudy začaly upřednostňovat sekvenční metody, které byly považovány za efektivnější a spravedlivější. Kromě toho studie ukázaly, že sekvenční metoda minimalizuje možnost, že svědek bude ovlivněn předchozími identifikacemi, což může být problémem u simultánních metod, kde svědek zůstává pod vlivem všech předchozích srovnání.⁶

Důsledky pro praxi a budoucí výzkum

Ačkoliv se ukazuje, že sekvenční rekognice je efektivnější, stále existují diskuse o její aplikaci v praxi. Někteří odborníci tvrdí, že sekvenční metoda může mít omezenou účinnost v případech, kdy svědci nemají dostatečnou jasnost ohledně vzhledu podezřelého, což může negativně ovlivnit výsledek identifikace. V některých případech může být také obtížné zajistit, aby všechny osoby v rekognici byly zobrazeny ve správném pořadí, což může ovlivnit schopnost svědka udělat správný výběr.

Nicméně výsledky výzkumu podporují tvrzení, že sekvenční rekognice je preferovanou metodou, která zvyšuje úspěšnost identifikace a snižuje riziko chybných výběrů, čímž pomáhá snížit riziko nesprávného obvinění a odsouzení nevinných osob.

4 Steblay, A. et al. (2011). *Eyewitness identification: The impact of sequential versus simultaneous lineups*. University of New York.

5 Steblay, A. et al. (2001). *A meta-analytic review of the effects of sequential versus simultaneous lineup procedures*. *Law and Human Behavior*, 25(3), 191-221.

6 Memon, A., & Gabbert, F. (2015). *Improving eyewitness evidence: Lessons from psychology*. *Psychology, Public Policy, and Law*, 21(4), 369-383.

Velká Británie: Sekvenční rekognice v Británii: Vyšší úspěšnost identifikace

V Británii je sekvenční rekognice oblíbenou metodou pro identifikaci podezřelých v trestních případech, přičemž studie ukazují, že tato metoda přináší výrazně vyšší úspěšnost než tradiční simultánní metoda, při níž svědek nebo oběť vidí všechny podezřelé najednou. Tento posun ve využívání sekvenční metody byl podporován výsledky výzkumů, které prokázaly její efektivitu, především v souvislosti s nižší mírou chybného výběru a falešných identifikací.

Studie britské vlády a její statistické výsledky

Jednou z klíčových studií na toto téma byla rozsáhlá analýza provedená britskou vládou, která zkoumala účinnost různých metod rekognice na základě konkrétních příkladů z praxe. Podle této studie byla úspěšnost sekvenční rekognice přibližně o 25 % vyšší než u simultánní rekognice. Konkrétně se zjistilo, že svědci, kteří byli vystaveni sekvenční rekognici, byli o 25 % častěji schopni správně identifikovat podezřelého než ti, kteří používali simultánní metodu.⁷ Tento výsledek naznačuje, že sekvenční metoda umožňuje svědkům provést přesnější výběr, protože redukuje riziko "relativního porovnání", kdy svědek vybírá podezřelého pouze na základě jeho vzhledu ve srovnání s ostatními osobami ve skupině.

Tento výzkum ukázal, že při sekvenčním zobrazení podezřelých svědci hodnotili jednotlivé osoby samostatně, bez porovnání s ostatními, což vedlo k vyšší přesnosti identifikace. Výsledky studie jsou v souladu s mnoha mezinárodními výzkumy, které ukazují na výhody sekvenční metody.

Statistická analýza a její význam

Podrobnější statistická analýza provedená v rámci této studie zahrnovala několik tisíc rekognicí, což umožnilo vyhodnotit, jaký vliv má metoda na úspěšnost identifikace. Výzkum zahrnoval porovnání úspěšnosti identifikace mezi oběma metodami v různých podmínkách, včetně těch, kdy svědci měli různé úrovně expozice podezřelým a různé časové intervaly mezi pozorováním a identifikací.

- **Sekvenční metoda:** Ukázala se jako o 25 % úspěšnější ve srovnání s metodou simultánní. Z tohoto výsledku bylo patrné, že svědci byli méně náchylní k chybám způsobeným "relativním porovnáním".
- **Simultánní metoda:** Naopak vykazovala vyšší míru falešných pozitivních identifikací, což znamená, že svědci častěji identifikovali nesprávného podezřelého, pokud byli vystaveni všem osobám najednou. Tento efekt byl obzvláště výrazný v případech, kdy svědci nebyli zcela jisti vzhledem podezřelého.⁸

7 Home Office (UK Government). (2013). *Eyewitness identification: A report on the effectiveness of sequential versus simultaneous lineups in the UK*. London: Home Office.

8 Home Office (UK Government). (2013). *Eyewitness identification: A report on the effectiveness of sequential versus simultaneous lineups in the UK*. London: Home Office.

Význam pro praxi britské policie

Výsledky této studie byly zásadní pro reformy v britské policii, která na základě těchto výzkumů přijala doporučení pro častější využívání sekvenční rekognice v terénních vyšetřováních. Tento posun v praxi měl za následek nejen zlepšení přesnosti identifikace podezřelých, ale také snížení počtu falešných obvinění, která mohou mít vážné následky pro nevinné osoby.

Podobné výsledky v dalších studiích

Podobné výsledky byly nalezeny i v dalších výzkumech, které byly provedeny ve spolupráci s britskými policejními odděleními. Například studie provedená v roce 2014 na univerzitě v Cambridge ukázala, že sekvenční metoda zvyšuje přesnost identifikace o 22 %, což bylo také potvrzeno praktickými testy na základě reálných vyšetřování. Tyto výsledky poskytly silnou argumentaci pro širší adopci sekvenční rekognice v britském právním systému.⁹

Důsledky pro justiční systém

Ačkoliv sekvenční rekognice přinesla pozitivní změny v identifikaci podezřelých, je důležité zmínit, že i tento systém má své výzvy. Některé studie upozorňují na možné problémy při použití této metody, zejména v případech, kdy svědci mají problém vybavit si konkrétní rysy podezřelého. Nicméně většina výzkumů ukazuje, že přínosy sekvenční metody, jako je snížení falešných identifikací, převažují nad těmito výzvami.

Německo: Sekvenční rekognice v Německu: Standardní metoda pro identifikaci osob

V Německu je sekvenční rekognice považována za standardní metodu pro identifikaci podezřelých, a to díky svým výhodám v oblasti přesnosti a spolehlivosti. Tento přístup je preferován zejména pro minimalizaci rizika chybné identifikace, které je časté při použití simultánních metod. I když sekvenční metoda je v Německu běžně používána, existují i výjimky, kdy se používá jiný přístup v závislosti na konkrétních okolnostech případu.

Studie německé policie: Vyšší přesnost sekvenční metody

Německé studie ukázaly, že sekvenční metoda rekognice je výrazně přesnější než simultánní. Podle jedné z vládních studií, kterou provedla německá policie, je sekvenční metoda o 20–30 % přesnější než tradiční simultánní metoda při identifikaci podezřelých. Tento výsledek byl dosažen po sérii testů, které porovnávaly úspěšnost identifikace v různých podmínkách, jako jsou typy trestných činů a časové rozmezí mezi incidentem a samotnou rekognicí.¹⁰

9 Cambridge University. (2014). *Evaluating eyewitness identification: A study of sequential versus simultaneous lineups in the UK*. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 20(4), 379-388.

10 German Federal Police (Bundespolizei). (2012). *Evaluation der Effektivität von Rekognitionsverfahren in Deutschland*. Berlin: Bundespolizei.

Statistické údaje z výzkumů

Podrobné statistické analýzy provedené v rámci výzkumu německé policie ukázaly následující klíčové výsledky:

- **Sekvenční metoda:** Byla úspěšná v 85 % případů, což znamená, že 85 % svědků správně identifikovalo podezřelého, když byli vystaveni jednotlivým osobám v pořadí, jedno po druhém.
- **Simultánní metoda:** Tato metoda vykazala nižší úspěšnost, pouze 60–65 % správné identifikace. Falešné identifikace, kdy svědci označili nevinné osoby jako podezřelé, byly častější.

Z výzkumu vyplynulo, že sekvenční metoda je výhodná zejména v případech, kdy svědci nejsou zcela jisti vzhledem podezřelých, nebo když existuje dlouhý časový odstup mezi činem a identifikací. V těchto případech je méně pravděpodobné, že budou svědci ovlivněni "relativním porovnáním", což je častý problém u simultánní rekoncise, kdy svědci hodnotí jednotlivé osoby ve skupině a srovnávají je mezi sebou.¹¹

Význam pro praxi a legislativu v Německu

Sekvenční rekoncise se stala standardem nejen díky své vyšší přesnosti, ale také díky legislativním změnám v Německu, které podporují její používání v rámci policie a soudních systémů. Studie ukázaly, že sekvenční metoda významně snižuje riziko chybného výběru, což má zásadní vliv na ochranu práv obviněných a na celkovou spravedlnost procesu. Německé úřady a právní instituce v průběhu let přijaly doporučení, která zahrnují povinnost použít sekvenční rekoncise v případech, kde existuje riziko chybné identifikace, například v případech, kdy obviněný nebyl dosud řádně zajištěn.

Německé statistiky navíc ukázaly, že implementace sekvenční rekoncise vedla k poklesu falešných obvinění o 15–20 %, což je důležitý krok směrem k transparentnosti a spravedlnosti ve vyšetřováních.¹²

Výjimky a praktické aplikace

Přestože je sekvenční rekoncise ve většině případů preferována, existují i situace, kdy policie zvolí jiný přístup. Výjimky se často týkají případu, kdy jsou svědci vystaveni velmi krátkému časovému oknu pro identifikaci podezřelého nebo pokud svědci procházejí rekoncise pod silným stresem nebo emocemi. V některých výjimečných případech se využívá simultánní rekoncise, když je potřeba rychle identifikovat osobu ve stresujících podmínkách, například při ochraně svědků.

11 Köhnken, G., & Lammers, R. (2013). The effectiveness of sequential and simultaneous lineups: A German study. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 28(2), 98-104.

12 Meyer, H., & Schreiber, E. (2011). *Sekvenzielle Rekognitionsverfahren in der Praxis der deutschen Polizei: Statistische Auswertungen und praktische Implikationen*. *Kriminalistik*, 65(3), 111-116.

Mezinárodní souvislosti a výhody pro kriminalistiku

Německo není jedinou zemí, která upřednostňuje sekvenční rekognici. Studie v dalších evropských zemích, jako je Francie a Nizozemsko, ukazují podobné výsledky, přičemž sekvenční metoda vykazuje vysokou úspěšnost i v jiných právních systémech. Tento trend naznačuje širší evropský posun směrem k metodám, které zajišťují spravedlivější a spolehlivější identifikaci podezřelých, což je důležité nejen pro ochranu práv obviněných, ale i pro efektivitu celkového vyšetřování.¹³

Česká republika: Rekognice v České republice: Sekvenční vs. Simultánní metoda

V České republice probíhaly výzkumy zaměřené na porovnání efektivity sekvenční a simultánní rekognice v rámci trestního vyšetřování. Tyto výzkumy se zaměřily na porovnání přesnosti identifikace podezřelých a na analýzu vlivu různých metod na chybovost identifikace svědky. Výsledky ukazují, že i když je efektivita obou metod porovnatelná, sekvenční rekognice je ve většině případů považována za spolehlivější, zejména z hlediska snížení rizika chybných identifikací.

Výzkum české policie: Porovnání efektivity metod

Podle výzkumu provedeného Českou republikou na základě testování rekognice v reálných vyšetřovacích případech byly porovnány výsledky obou metod. Výzkum zahrnoval vzorek 500 případů z různých trestních deliktů (krádeže, násilné trestné činy, loupeže), přičemž byly testovány obě metody rekognice – sekvenční (kdy jsou svědci vystaveni jednotlivým osobám po sobě) a simultánní (kdy svědci vidí všechny osoby najednou a vybírají mezi nimi).¹⁴

Statistické údaje o úspěšnosti identifikace

Výzkum ukázal následující statistiky, které ukazují na výhody sekvenční metody v rámci českého prostředí:

- **Sekvenční metoda:** Podle výsledků testování byla úspěšnost identifikace u sekvenční rekognice 82 %. To znamená, že 82 % svědků dokázalo správně identifikovat podezřelého, pokud byli vystaveni jednotlivým osobám po sobě, což zaručuje vyšší spolehlivost procesu.
- **Simultánní metoda:** U simultánní metody byla úspěšnost identifikace o něco nižší, přibližně 75 %. Tento rozdíl ukazuje, že simultánní metoda, kde svědci porovnávají osoby mezi sebou, může být náchylnější k chybám, například kvůli relativnímu hodnocení osob.

13 Steblay, A. M., et al. (2003). *The effects of sequential versus simultaneous lineup procedures: A meta-analytic review*. *Law and Human Behavior*, 27(6), 669-687.

14 Ministerstvo vnitra České republiky (2018). *Výzkum a analýza efektivity rekognice v trestním vyšetřování*. Praha: MV ČR.

Tento rozdíl v úspěšnosti je přičítán tomu, že při simultánní rekognici je svědek vystaven celkové skupině podezřelých najednou, což může způsobit, že svědek vybere osobu, která se mu nejvíce líbí nebo odpovídá nějakému rysu, ale není to nutně správný podezřelý. Naopak, u sekvenční rekognice je možné se soustředit na každou osobu zvlášť, což minimalizuje relativní porovnání mezi nimi a zvyšuje šance na správnou identifikaci.¹⁵

Výhody sekvenční rekognice v praxi

Důležitým zjištěním českého výzkumu bylo také to, že sekvenční metoda vykazovala nižší míru falešných identifikací. Zatímco u simultánní rekognice bylo až 8 % falešných identifikací, sekvenční metoda zaznamenala tento podíl pouze na 3 %. Tento rozdíl naznačuje, že sekvenční metoda je nejen přesnější, ale také bezpečnější pro zachování integrity vyšetřování, jelikož se snižuje riziko nesprávného označení nevinné osoby jako podezřelé.¹⁶

Dopady na český právní systém

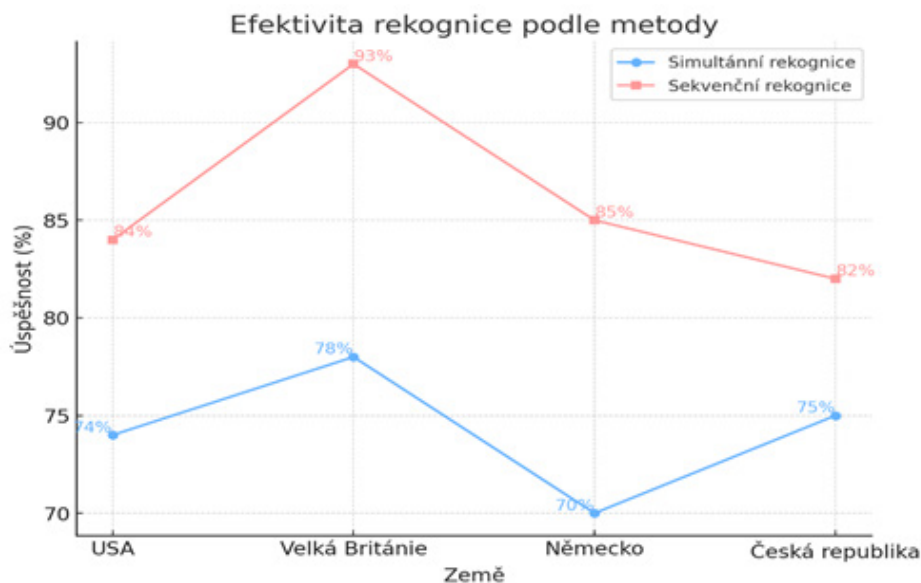
Na základě těchto výsledků byly provedeny doporučení pro aplikaci rekognice v České republice. Studie ukázala, že sekvenční rekognice je vhodná nejen pro ochranu práv obviněných, ale také pro zajištění spravedlivějších a transparentnějších vyšetřování. Protože sekvenční metoda vykazuje nižší míru chyb, je považována za bezpečnější volbu pro prevenci právních chyb a nespravedlivých odsouzení.

Vzhledem k těmto výhodám se české soudy a policejní složky rozhodly podporovat používání sekvenční rekognice jako preferované metody, když to okolnosti případu dovolí. Nicméně i nadále existují situace, kdy simultánní rekognice může být použita, například v případech, kdy je třeba rychle identifikovat podezřelého ve stresových podmínkách.¹⁷

15 Novák, P., & Horák, M. (2019). Porovnání účinnosti sekvenční a simultánní rekognice v České republice: Výsledky empirických studií. *Právní revue*, 45(2), 34-45.

16 Chaloupka, J. & Šimek, P. (2017). Falešné identifikace ve svědeckých výpovědích: Sekvenční vs. simultánní metoda. *Kriminalistika*, 73(4), 129-134.

17 Czech Police Academy (2020). *Vyhodnocení rekognice jako nástroje pro zajištění spravedlivého procesu*. Praha: Policejní akademie ČR.

Graf 2: Porovnání účinnosti simultánní a sekvenční rekognice ve vybraných zemích

Závěr

Problémy při použití rekognice: Výzvy svědecké paměti a její vliv na identifikaci

Identifikace podezřelých je v trestním vyšetřování jedním z nejdůležitějších nástrojů, ale stejně tak i jedním z nejvíce problematických. Studie ukazují, že svědecké identifikace mohou být náchylné k chybám, zejména pokud svědci mají problémy vybavit si konkrétní rysy podezřelého. Tato studie upozorňuje na některé hlavní problémy, které mohou nastat při použití sekvenční a simultánní rekognice, přičemž se zaměřuje na případy, kdy svědci nejsou schopni si vybavit dostatečně specifické informace o podezřelém.¹⁸

Vliv svědecké paměti na úspěšnost identifikace

Svědecká paměť je často ovlivněna různými faktory, které mohou zkreslit schopnost svědka správně identifikovat podezřelého. Například časový odstup mezi událostí a identifikací, stresové podmínky při incidentu, nebo celkový stav svědka mohou všechny ovlivnit přesnost zapamatovaných detailů.

Pokud svědek nedokáže vybavit konkrétní rysy podezřelého, např. barvu očí, výšku nebo specifické znaky obličeje, může mít problémy s identifikací, bez ohledu na to, zda je použita sekvenční nebo simultánní metoda. Studie ukazují, že svědci, kteří si nejsou jisti

¹⁸ Wells, G. L., & Bradfield, A. L. (1998). Good, bad, and ugly: The influence of eyewitness testimony on the verdict. *Law and Human Behavior*, 22(3), 317-337.

detaily vzhledu podezřelého, často nevybírají správně, protože se spoléhají na náhodné charakteristiky, které nemusí být relevantní (např. podobnost s jinou osobou).

Vliv rekognice na svědecké rozhodování

Výzkumy ukazují, že metody rekognice mohou ovlivnit, jak svědci hodnotí osoby během identifikace. U simultánní rekognice, kde svědek vidí všechny osoby najednou, může být svědek zmatený, pokud si nemůže vybavit žádné konkrétní rysy osoby, která se stala objektem jeho svědecké výpovědi. Častým jevem je, že svědci vybírají někoho, kdo se jim zdá "nejbližší" nebo odpovídá neurčitému obrazu, který mají ve své paměti. To je známé jako „**relativní identifikace**“, kde svědci porovnávají osoby mezi sebou a vybírají tu, která nejlépe odpovídá obecným rysům, ale ne vždy tomu tak je ve skutečnosti.

Naopak u sekvenční rekognice, kde je svědek vystaven jednotlivým podezřelým osobám jednu po druhé, může svědek mít tendenci vybírat někoho, kdo se mu jeví jako nejlepší možnost, i když nejsou k dispozici dostatečné detaily. I když sekvenční metoda redukuje relativní porovnání, svědci se stále mohou rozhodovat na základě neúplných nebo zkreslených vzpomínek.¹⁹

Problém zkreslených vzpomínek

Když svědci nejsou schopni si vybavit konkrétní rysy podezřelého, mohou vzniknout další problémy, jako je "**nepřesnost ve svědecké výpovědi**". Například, pokud svědek v průběhu času vyvolává falešné vzpomínky nebo jsou vzpomínky ovlivněny zpětným vlivem, například televizními zpravodajskými relacemi nebo veřejnými informacemi o zločinu, může se jeho identifikace stát nespolehlivou.

Je známo, že paměť svědka může být ovlivněna „**misleading post-event information**“ (MPI), což znamená, že po události (například po incidentu) může být svědek vystaven informacím, které zkreslují jeho původní vzpomínky. To může ovlivnit, jak si vybaví detaily vzhledu podezřelého.²⁰

Studie upozorňující na chyby při rekognici u svědků s nejasnými vzpomínkami

Několik studií ukazuje, že u svědků s nejasnými vzpomínkami na vzhled podezřelého je riziko chybných identifikací vyšší. Například studie z Harvard University (2007) zjistila, že při rekognici, kde svědci nemohli vybavit konkrétní rysy podezřelého (např. obličejové znaky, barvu očí apod.), byli o 40 % častěji náchylní k identifikaci osoby, která se výrazně neblížila skutečnému podezřelému.

Tato studie ukazuje, že pokud svědek nemá jasný obraz o vzhledu podezřelého, je náchylnější k tomu, že jej může "přimět" identifikovat někoho, kdo má nějaký společný

19 Steblay, N. M., & Wells, G. L. (2015). The impact of sequential versus simultaneous lineups on eyewitness identification accuracy. *Journal of Applied Psychology*, 100(5), 1177-1187.

20 Loftus, E. F. (2005). Eyewitness Testimony and the Misinformation Effect. *Law and Human Behavior*, 29(3), 283-299.

znak s jeho neurčitou vzpomínkou, i když není správný. To je jedno z hlavních rizik nejen pro simultánní rekognici, ale i pro sekvenční, pokud svědci nemají dostatek detailních vzpomínek k tomu, aby mohli přesně identifikovat osobu.²¹

Dopady na právní systém a doporučení

Z těchto studií a výzkumů vyplývá, že je velmi důležité, aby byli vyšetřovatelé i svědci vědomi potenciálních rizik při rekognici v případech, kdy nejsou schopni si vybavit jasné rysy podezřelého. Pokud svědci mají nejasné nebo zkreslené vzpomínky, může být identifikace nezákonná, což by vedlo k nesprávnému obvinění a poškození práv podezřelých.

Doporučení pro zajištění větší přesnosti v těchto případech zahrnují:

1. **Předběžné školení svědků**, jak se vyhnout zkreslení při identifikaci.
2. **Zajištění kvalitního času pro svědky na reflektování vzpomínek**, aby měli čas správně vzpomenout na detaily.
3. **Použití metod, které minimalizují chybovost**, například videonahrávky rekognice a její pečlivé zaznamenání.
4. **Kontrola a ověření vzpomínek před použitím ve vyšetřování** - aby se zajistilo, že svědci nejsou ovlivněni zpětnými informacemi.

Využití technologie v rekognici

- **Rozpoznávání obličejů pomocí AI:** Policie v některých zemích začíná využívat umělou inteligenci k analýze fotografií a videí, což může snížit subjektivní chyby svědků.
- **Virtuální reality a simulace:** Studie zkoumají možnost využití VR pro rekonstrukci situací, které mohou svědkům pomoci přesněji identifikovat pachatele.

S rostoucím rozvojem umělé inteligence se technologie začínají uplatňovat i v oblasti rekognice podezřelých. Policie v některých zemích začíná využívat algoritmy rozpoznávání obličejů, které analyzují fotografie a videozáznamy k identifikaci potenciálních pachatelů. Možnosti využití AI Automatizovaná analýza záznamů – AI může rychle analyzovat velké množství obrazového materiálu a vytvářet seznam možných podezřelých.

Dopad na justiční systém: Výhody a výzvy sekvenční rekognice

Implementace sekvenční rekognice nejenže ovlivňuje policejní vyšetřování, ale má také zásadní dopad na fungování celého justičního systému.

Snížení falešných odsouzení

Jak ukázaly německé a mezinárodní studie, sekvenční metoda významně snižuje riziko chybné identifikace. To má přímý dopad na:

21 Harvard Law Review (2007). *The Accuracy of Eyewitness Identification and the Risk of False Convictions*. 120(5), 923-937.

- **Počet falešných obvinění a nespravedlivých odsouzení**, které jsou jedním z největších problémů v justičních systémech po celém světě. Například v USA se odhaduje, že až 25 % případů nespravedlivě odsouzených osob (které byly později osvobozeny na základě DNA testů) mělo původ právě v nesprávné svědecké identifikaci.
- **Ochranu práv podezřelých**, protože minimalizuje situace, kdy nevinní lidé čelí obviněním kvůli chybám ve svědeckých výpovědích.

Důvěryhodnost svědeckých výpovědí

Sekvenční metoda pomáhá zvýšit důvěru ve svědecké výpovědi, protože snižuje kognitivní zkreslení a tlak na svědky. V mnoha právních systémech jsou svědecké výpovědi klíčovým důkazem, ale jejich spolehlivost je často zpochybňována. Díky sekvenční rekognici se pravděpodobnost přesné identifikace zvyšuje, což posiluje **důvěryhodnost celého soudního systému**.

Snížení důvěry veřejnosti v justiční systém

Chybné identifikace mohou vést ke ztrátě důvěry v justiční systém, protože nevinní lidé mohou být odsouzeni, zatímco skuteční pachatelé uniknou trestu. Proto je důležité kombinovat simultánní metodu s jinými forenzními důkazy, jako jsou:

- **DNA testy.**
- **Analýza bezpečnostních kamer.**
- **Výpovědi více svědků.**

Výzvy a potenciální problémy

Ačkoliv sekvenční metoda přináší výhody, existují i určité výzvy:

1. **Časová náročnost** – sekvenční rekognice může být časově náročnější než simultánní metoda, což může komplikovat rychlá vyšetřování.
2. **Potřeba školení policistů** – efektivní provádění sekvenční rekognice vyžaduje, aby policisté byli důkladně proškoleni v metodice a přístupu k výsledkům svědků.
3. **Technologické aspekty** – stále více zemí experimentuje s využitím **umělé inteligence v rekognici**, ale otázkou zůstává, jaké etické a právní důsledky to může mít.

Tento příspěvek poskytuje komplexní přehled o simultánní a sekvenční rekognici v trestním právu. Analýza právní úpravy v České republice ukázala, že český právní systém v zásadě podporuje oba přístupy, přičemž zdůrazňuje nutnost objektivitu a ochrany práv obviněného a svědka.

Zahraniční studie ukazují, že sekvenční rekognice je v mnoha jurisdikcích považována za preferovanou metodu z důvodu vyšší přesnosti a nižšího rizika chybných identifikací. I když simultánní rekognice má své výhody v rychlosti a jednoduchosti, její úspěšnost je nižší, což potvrzují i zahraniční studie.

Vzhledem k těmto skutečnostem lze doporučit větší používání sekvenční rekognice v praxi, zejména v případech, kdy je důležitá přesnost identifikace a minimalizace rizika a chyby.

Literatura

Cambridge University. (2014). *Evaluating eyewitness identification: A study of sequential versus simultaneous lineups in the UK*. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 20(4), 379-388.

Czech Police Academy (2020). *Vyhodnocení rekognice jako nástroje pro zajištění spravedlivého procesu*. Praha: Policejní akademie ČR.

German Federal Police (Bundespolizei). (2012). *Evaluation der Effektivität von Rekognitionsverfahren in Deutschland*. Berlin: Bundespolizei.

Harvard Law Review (2007). *The Accuracy of Eyewitness Identification and the Risk of False Convictions*. 120(5), 923-937.

Home Office (UK Government). (2013). *Eyewitness identification: A report on the effectiveness of sequential versus simultaneous lineups in the UK*. London: Home Office.

CHALOUPKA, J. & P. ŠIMEK (2017). Falešné identifikace ve svědeckých výpovědích: Sekvenční vs. simultánní metoda. *Kriminalistika*, 73(4), 129-134.

KÖHNKEN, G. & R. LAMMERS. (2013). The effectiveness of sequential and simultaneous lineups: A German study. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 28(2), 98-104.

LOFTUS, E. F. (2005). Eyewitness Testimony and the Misinformation Effect. *Law and Human Behavior*, 29(3), 283-299.

MEMON, A. & F. GABBERT. (2015). Improving eyewitness evidence: Lessons from psychology. *Psychology, Public Policy and Law*, 21(4), 369-383.

MEYER, H. & E. SCHREIBER. (2011). Sekvenzielle Rekognitionsverfahren in der Praxis der deutschen Polizei: Statistische Auswertungen und praktische Implikationen. *Kriminalistik*, 65(3), 111-116.

Ministerstvo vnitra České republiky (2018). *Výzkum a analýza efektivity rekognice v trestním vyšetřování*. Praha: MV ČR.

NOVÁK, P. & M. HORÁK. (2019). Porovnání účinnosti sekvenční a simultánní rekognice v České republice: Výsledky empirických studií. *Právní revue*, 45(2), 34-45.

STEBLAY, A. et al. (2001). A meta-analytic review of the effects of sequential versus simultaneous lineup procedures. *Law and Human Behavior*, 25(3), 191-221.

STEBLAY, A. et al. (2011). *Eyewitness identification: The impact of sequential versus simultaneous lineups*. University of New York.

STEBLAY, A. M. et al. (2003). The effects of sequential versus simultaneous lineup procedures: A meta-analytic review. *Law and Human Behavior*, 27(6), 669-687.

STEBLAY, N. M. & G. L. Wells. (2015). The impact of sequential versus simultaneous lineups on eyewitness identification accuracy. *Journal of Applied Psychology*, 100(5), 1177-1187.

WELLS, G. L. & A. L. BRADFIELD. (1998). Good, bad, and ugly: The influence of eyewitness testimony on the verdict. *Law and Human Behavior*, 22(3), 317-337.

Finanční zpravodajství

Financial intelligence

JAN ČÁP¹

Abstrakt

Oblastí kriminalistické vědy, která se zabývá především stopou paměťovou, je kriminalistická taktika, do které autor vkládá jednu ze současných policejní činností a to postup, který po nezbytném vymezení označuje jako metodu současné kriminalistické praxe, metodu „Finančního šetření“, která si v policejní praxi nachází čím dál tím více své opodstatnění. Je žádoucí v teoretické části vědy šířit její vymezení, s optimálními exaktně ověřenými postupy vedoucími k její úspěšné aplikaci, tedy vytvoření majetkového profilu pachatele a jeho okolí, odčerpání výnosů z trestné činnosti, nástrojů trestné činnosti, či náhradních hodnot a tím přispět k naplnění účelu vedeného trestního řízení. Autor obsahem článku předkládá základní vhled do metody, s akcentem na oblast operativně pátrací činnosti, vykonávané Službou kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.

Klíčová slova

finanční šetření, výnosy z trestné činnosti, operativně pátrací činnost, kriminální zpravodajství, práce s informacemi.

Abstract

The area of criminal science that deals primarily with the memory trace is criminalistic tactics, in which the author inserts one of the contemporary police activities, namely the procedure which, after the necessary definition, he calls the method of contemporary criminalistic practice, the method of "Financial Investigation", which is increasingly finding its justification in police practice. It is desirable to disseminate its definition in the theoretical part of the science, with optimal, exact verified procedures leading to its successful application, i.e. the creation of a property profile of the offender and his surroundings, the extraction of proceeds of crime, instruments of crime or surrogate values, and thus contribute to the fulfillment of the purpose of the criminal proceedings. The author of the article presents a fundamental insight into the method, with an emphasis on the field of operational search activities carried out by the Criminal Police and Investigation Service of the Police of the Czech Republic.

Key words

financial investigation, proceeds of crime, operational search activity, criminal intelligence, work with information.

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/2-04>

1 plk. v. v. PhDr. Jan Čáp, Ph.D. Vysoká škola finanční a správní v Praze, Katedra bezpečnosti a veřejného pořádku, Fakulta právních a správních studií. ORCID 0000-0003-1828-362X, <https://orcid.org/0000-0003-1828-362X>

Úvod

Kriminalistická věda má ve své obecné části vedle vymezení kriminalisticko-technických metod i obsáhlou část popisující oblast metod kriminalisticko-taktických. Obě tyto části vědy jsou ze strany teoretiků doplňovány o soudobá poznání kriminalistické vědy samostatné, ale i o poznání z jiných vědních oborů. Kriminalistika je pevně propojena i s trestní, policejní a bezpečnostní vědou, ve které se posledních 25 let intenzivně vytváří postup vedoucí k nalezení, zajištění a odčerpání nelegálně nabytého majetku pachatele. Tento postup vzniká na základě poznatků bezpečnostní a justiční praxe, která naznačuje naléhavost řešení této oblasti, v zájmu naplnění účelu vedeného trestního řízení.

Finanční šetření je specifickým postupem, který policejní praxe cíleně využívá, především u trestné činnosti, kde je předpoklad nelegálních zisků, ale i v případech potřeby zajištění majetku pachatele k náhradě škody. Tento postup je historicky postaven na zkušenosti praxe, ale i výzkumné činnosti, které se v minulosti věnoval např. Jan Šugár se svým výzkumným týmem, který pro Policii ČR vytvořil certifikovanou metodiku,² dodnes využívanou jako základní zdroj poznání v oblasti finančního šetření a je i základnou pro současnou výzkumnou činnost autora, který navazuje na své praktické zkušenosti a aplikační poznání ze součinnosti s kriminalistickou praxí.³

Oblast finančního šetření, dle názoru autora, je vhodné vložit mezi stávající a zažité metody kriminalisticko-taktické, tak aby se nezbytný teoretický základ těchto specifických policejních postupů stal pevnou základnou poznání a byl nejenom studentům, ale i celé odborné praxi předkládán jako jeden ze základních standardů kriminalistické činnosti. Kriminalistická taktika se zabývá především oblastí paměťové stopy. Práce s paměťovou stopou je i základním a odrazovým vstupem do aplikace postupů finančního šetření. Autor níže v předloženém textu odborné praxi předkládá základní vymezení a opodstatnění pro zhmotnění policejní činnosti finančního šetření v metodu kriminalisticko-taktickou, s náhledem do specifického postupu kriminálního zpravodajství.

1 Metoda finančního šetření

Současné pojetí kriminalistické vědy člení obsahově a strukturálně oblast kriminalistické taktiky na oblast obecných otázek taktiky, a metody strukturální a dílčí.

a) Obecné otázky kriminalistické taktiky jsou otázkami úvodními, které určují základnu této části obecné kriminalistiky. Jde především o vymezení pojmu,

2 ŠUGÁR, Jan a kol. *Metodika finančního šetření pro Policii České republiky*. 1. vydání. Praha Vysoká škola finanční a správní, 2015. Edice EUPress. ISBN 978-80-7408-125-5.

3 „Metody zpracování podrobného majetkového profilu sloužící pro uložení ochranného opatření ‚zabrání části majetku‘ podle § 102a trestního zákoníku“, s identifikačním číslem projektu VC20222025001. Interní výzkumný projekt VŠFS v Praze, s názvem „Nové trendy v oblasti finančního šetření“ a identifikačním číslem 7427/2025/07.

předmětu, obsahu a struktury, vztahu k jiným vědním oborům, výše vymezené základní zásady.⁴

b) Metody strukturální kriminalistické taktiky jsou základní a nosnou problematikou kriminalistické taktiky, protože zajišťují koordinaci celé kriminalisticko-taktické činnosti v jednotný celek, cílevědomě zaměřený k vysoce efektivnímu, objektivnímu, rychlému a hospodárnému boji s trestnou činností.

- kriminalistické verze;
- plánování a organizace odhalování, objasňování, vyšetřování;
- prevence trestné činnosti a spolupráce s veřejností;
- kriminalistická informatika.

c) Metody dílčí dávají návod, byť v obecnější rovině (neboť v podstatě každý trestný čin⁵ je individuální), jak aplikovat jednotlivé kriminalisticko-taktické metody co nejefektivněji tak, aby splnily konkrétní cíl, s pokud možno nejmenším vynaložením sil a prostředků (zásada hospodárnosti).

Jde o **metody základní**, nejčastěji v praxi používané při zpracování nápadu kriminalisticko-relevantní události, či jejího vyhledání na: výslech, ohledání, zadržení, prohlídka, pátrání, využití znalců a odborníků. Dále pak **metody zvláštní**,⁶ jejichž uplatnění připadá v úvahu jen v odůvodněných případech na základě konkrétních faktů a zákonného zmocnění: konfrontace, rekognice, проверка výpovědi na místě, rekonstrukce, kriminalistický experiment (vyšetřovací pokus),⁷ operativně pátrací prostředky.⁸

Jak již bylo naznačeno, metody kriminalistické taktiky, jež se označují jako dílčí, je možné dělit na **základní** (nejčastěji používané) a metody **zvláštní**, jejichž uplatnění připadá v úvahu jen v odůvodněných případech na základě konkrétních faktů a zákonného zmocnění.⁹ Zde se doslova nabízí vložení postupů Finančního šetření po jeho teoretickém vymezení, jak uvedeno níže.

Finanční šetření je upravené v rámci policejních sborů, s příslušností policejního orgánu,¹⁰ interními akty řízení (v případě Policie ČR Závazným pokynem policejního prezidenta). V oblasti trestního práva **není upravené, ale je jím předpokládáné** i díky výčtu řady instrumentů sloužící k odčerpání nelegálního majetku, zajištění věcí, náhradních hodnot..., či nároku poškozeného, jak bude naznačeno níže.

4 Blíže např. NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky* v Praze. Praha: ABOOK, 2017. S. 46–60. ISBN 978-80-906974-0-9.

5 Šířeji „kriminalisticky relevantní událost“. Nejčastěji zjištění či potvrzení kriminalisticky relevantních informací v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Vyjádřené např. v § 2 odst. 5 trestního řádu v základních zásadách trestního řízení.

6 Pozn.: Některé dílčí metody jako např. instituty zadržení, prohlídky a pátrání jsou také rozpracovány teorií kriminální služby (šířeji policejních činností), a proto bývají považovány i za metody operativně pátrací činnosti.

7 Hlava pátá, Oddíl třetí „Některé zvláštní způsoby dokazování“ § 104a a násl. tr. řádu.

8 § 158b a násl. trestního řádu. Blíže v následující kapitole.

9 ČÁP, Jan. *Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled*. Praha: VŠFS, 2025. S. 13-14, ISBN 978-80-7408-280-1.

10 § 12 odst. 2) tr. řádu.

Oblast finančního šetření je relativně širokou oblastí zahrnující zjištění potřebná k objektivnímu posouzení vztahu dokumentované trestné činnosti s výnosy z této trestné činnosti, majetkovým profilem pachatele a jeho kriminálního okolí a nejen to...přináší řadu významných informací, s nimiž mohou detektivové vhodně nakládat v rámci své analytické práce k osobě pachatele a zájmového prostředí.¹¹

Současné interní akty řízení policejních orgánů (Závazný pokyn policejního prezidenta) v Policii ČR tuto oblast vymezují jako cit.:

***„proces vyhledávání, dokumentace a zajišťování výnosů z trestné činnosti nebo zajišťování náhradní hodnoty a vyhotovení majetkového profilu pro účely zajištění výkonu trestu či ochranného opatření nebo zajištění nároku poškozeného v trestním řízení, a následující úkoly spojené se správou takto zajištěného majetku“.*¹²**

U většiny trestných činů, vymezených ve zvláštní části trestního zákoníku, je motivem pachatele snaha získat majetkový prospěch. Moderní prevence kriminality a trestní politiky státu řadí zajišťování a odčerpávání majetku v trestním řízení mezi své priority, ale i základní pilíře úspěšně vedeného trestního řízení a to i s odkazem na obecná ustanovení trestního řádu.¹³

Při finančním šetření je využíváno celé řady instrumentů trestního, ale i policejního práva, které jsou vyloženy i kriminalistickou vědou. Jde např. o prohlídky osobní, domovní, nebytových prostor a pozemků, u advokáta, vydání a odnětí věci a celé řady dalších instrumentů upravených především v Hlavě čtvrté trestního řádu.¹⁴ Tyto instrumenty významně zasahují do základních práv a svobod občanů zaručených ústavním pořádkem. Základní práva a svobody je možné narušit jen oprávněným orgánem, na základě zákonného zmocnění.¹⁵ Kromě oblasti vymezení oprávnění v rámci jednotlivých právních disciplín, kriminalistická praxe považuje za potřebné učinit výklad a naznačit možné postupy v rámci kriminalistické taktiky.

V trestním řízení je oblast zajištění majetku jednou z nejdiskutovanějších oblastí odborné i laické veřejnosti. Jedná se o velmi citlivé téma, které obsahuje jak požadavek náhrady škody způsobené pachateli trestných činů, tak odčerpání výnosů z trestné činnosti a zajištění nástrojů k trestné činnosti.

Stát a jeho výkonné orgány (orgány činné v trestním řízení) jsou posuzovány podle těchto hledisek co do úspěšnosti prosazování práva a bezpečí ve společnosti. V současné době mají oprávněné orgány v trestním řízení řadu zajišťovacích institutů vedoucích minimálně

11 § 70 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky.

12 ZPPP 174/2011, k provádění finančního šetření v trestním řízení.

13 § 89 odst. 1, písm. e) trestního řádu kdy je v nezbytném rozsahu potřebné dokazovat zejména i podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení.

14 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

15 Bližie ČÁP, Jan. Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled. Praha: VŠFS, 2025. S. 8-11, ISBN 978-80-7408-280-1.

v počátku vedeného procesu k zamrazení majetkové situace,¹⁶ s cílem zabránění zničení, zašantročení nebo spotřebování a následnému rozhodnutí ve věci v podobě uložení trestu či ochranných opatření, naplnění účelu zákona.¹⁷ Majetkový postih pachatelů a jejich kriminálního prostředí představuje i účinnou prevenci páčání trestné činnosti.¹⁸

Základním předpokladem pro úspěšné zajištění a odčerpání majetku v trestním řízení je aplikace metody finančního šetření, kdy metoda kromě již popsaného přináší i důležité poznatky a důkazy k prokázání viny pachatelů trestné činnosti, s možností rychlého obnovení stavu, který byl trestnou činností narušen,¹⁹ čímž dochází k zefektivnění a zrychlení procesu odškodnění poškozených, zejména obětí trestné činnosti. Metoda finančního šetření je součástí konkrétního vedeného trestního řízení, v němž na počátku jsou známy jen základní skutkové okolnosti, které v procesu šetření, prověřování a vyšetřování oprávněný policista dovede k zjištění a konkrétnímu popisu skutku s označením pachatele, který se uvedeného jednání měl dopustit.

Současné policejní postupy a operace v oblasti finančního šetření je možné vymezit i z pohledu kriminalisticko-taktického. Detektiv od počátku svého oprávnění k šetření zda v zájmovém prostředí nedochází k trestné činnosti, **pracuje primárně s paměťovou stopou**. Aplikuje metodu výslechu (nejčastěji ve své zjednodušené formě podání vysvětlení), či efektivně do zločinného prostředí proniká, některou z forem operativně pátrací činnosti, která je prováděna především v utajeném režimu. Finanční šetření si zaslouží místo mezi již pevně etablovanými a kriminalistickou vědou popsanými specifickými metodami kriminalistické praktické činnosti a na základě dosavadního poznání a s přihlédnutím k specifickému předmětu kriminalistické vědy²⁰ a standardům vymezení tohoto druhu kriminalistických metod je možné ji vymezit takto:

Jedná se o metodu spočívající ve vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalisticky relevantních informací, objektů, míst a osob oprávněnými policejními orgány za účelem nalezení a zajištění majetku, v souvislosti s vedeným trestním řízením nebo pro plnění dalších úkolů policie, ale i jiných bezpečnostních sborů.²¹

Proces finančního šetření je vhodné vnímat v souběhu s vedením konkrétního trestního řízení. U závažnější trestné činnosti i s procesem operativního rozpracování (využití prostředků operativně pátrací činnosti), kdy se jedná o adekvátní a efektivní činnost detektivů a vyšetřovatelů služby kriminální policie a vyšetřování, či detektivů jiných bezpečnostních sborů, kterým je ze zákona svěřena činnost obdobná, dle jejich věcné a místní příslušnosti.

16 *Status quo*.

17 § 36 trestního zákoníku.

18 Blíže např. Eurojust News. Issue No. 13. The main issue: Freezing and confiscation of the proceeds of crime. Eurojust Press & PR Service, 2015, dostupné z: www.eurojust.europa.eu.

19 A to i postupem dle § 80 odst. 1 a 3 trestního řádu, kdy již v přípravném řízení může být vydána poškozenému.

20 Blíže STRAUS Jiří, et al. Úvod do kriminalistiky. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 7-8, ISBN 978-80-7380-367-4.

21 Blíže také např. ČÁP, Jan a Michal ŠMÍD. Finanční šetření – oživující prvek pro českou kriminalistiku, In: ČÁP, Jan, Jaroslav SUCHÁNEK a kol. Pokroky v kriminalistice 2023 – Sborník vědeckých prací a studií z mezinárodní konference, Praha: PA ČR, 2023, s. 314–328. ISBN 978-80-7251-557-8.

Je možné tedy konstatovat, že operativní rozpracování je specifická policejní činnost, oprávněných příslušníků bezpečnostních sborů, jednajících za policejní orgán, přičemž je vedena především utajovanou formou, za využití speciálních operativních prostředků a opatření, včetně využití podpůrných operativně pátracích prostředků, ale i např. spolupráce se zpravodajskými službami, které mohou konat ve stejné věci zpravodajské šetření.

Finanční šetření je speciálním postupem vedeným odborně zdatnými příslušníky za policejní orgán,²² s cílem dohledání majetku pachatele trestné činnosti, za účelem jeho zajištění v rámci předpokládaného uložení trestu, či ochranného opatření, v rámci naplnění základního účelu,²³ smyslu vedeného trestního řízení vyjádřeného v § 1 odst. 1 trestního řádu. Finanční šetření je převážně konáno v rámci konkrétního trestního řízení po zahájení úkonů v trestním řízení podle ust. § 158 odst. 3 trestního řádu, za využití institutů trestního práva.

Před vstupem do trestního řízení může být konáno tzv. „**Finanční zpravodajství**“ a to podle zákona z oblasti policejního práva, konkrétního policejního orgánu²⁴ a to i souběžně s trestním řízením, pokud se jedná např. o dlouhodobé rozpracování určitého kriminálního prostředí, v rámci kriminálního, či poznatkového spisu.

Zpracovatel trestní věci - policista, který za policejní orgán vede trestní řízení, kde byla způsobena majetková újma, či byl získán majetkový prospěch, již od doby zahájení úkonů trestního řízení²⁵ důsledně zjišťuje, zajišťuje a vyhodnocuje informace, ale i konkrétní výnosy z trestné činnosti a zvažuje možnost odčerpání majetku pro účely zajištění náhradní hodnoty, ale i uspokojení oprávněných nároků poškozeného nebo pro účely uložení majetkových trestních sankcí. Z důvodů těchto „účelů“ posuzuje vhodnost provedení finančního šetření, případně rozsahu a způsobu jeho provedení.²⁶

V převážné většině je finanční šetření vedeno s cílem zpracovat tzv. „úplný majetkový profil zájemových osob“. Zájemovou osobou je pak pachatel dokumentovaného jednání, ať už v podobě prověřovaného, podezřelého, obviněného, obžalovaného,²⁷ ale i dalších osob, v součinnosti s pachatelem, na které mohl pachatel majetek převést, ukrýt... ponechat u nich.

Současný postup příslušníků konající finanční šetření (pro konkrétní trestní řízení), je možné rozdělit do dvou částí:

22 Vymezení policejního orgánu blíže v § 12 trestního řádu.

23 Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.

24 Např. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

25 § 158 odst. 3 tr. řádu.

26 Blíže čl. 3 a násl. ZPPP 174/2011, k provádění finančního šetření v trestním řízení.

27 Podle jeho procesního postavení.

(1) V první části dochází k zajištění na základě předchozího nezbytného šetření k identifikaci věci podezřelé z použití jako nástroje trestné činnosti, výnosu z trestné činnosti či náhradní hodnoty za ně.

(2) V druhé části jsou tyto věci odčerpány pachateli či jiné osobě, při splnění zákonných podmínek, a to rozhodnutím soudu, kterým je uložena některá z příslušných majetkových sankcí.

Příslušníkovi vedoucímu konkrétní trestní řízení jsou při zajišťování věcí, o kterých je důvodné podezření, že:

- jsou nástrojem trestné činnosti,²⁸ nebo
- jsou výnosem z trestné činnosti, či
- jsou náhradní hodnotou za ně,

k dispozici následující trestněprávní instituty upravené v oddíle čtvrtém, Hlavy čtvrté,²⁹ části první trestního řádu § 77b–81b a to především Zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti a náhradní hodnoty,³⁰ a dále pak v případě ochranného opatření Zabrání části majetku,³¹ především postup upravený v části věnované výkonu ochranných opatření, a to konkrétně v § 358b³² tr. řádu.³³

Zákonodárce doplnil výkladová ustanovení Hlavy VIII, první části mj. o výklad co je nástrojem a výnosem trestné činnosti, tedy:

Nástrojem trestné činnosti se rozumí věc, která byla určena nebo užita ke spáchání trestného činu, včetně plodů a užitků.

Výnosem z trestné činnosti se rozumí jakákoli ekonomická výhoda pocházející z trestného činu. Bezprostředním výnosem z trestné činnosti se rozumí věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, včetně plodů a užitků. Zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti se rozumí věc, včetně plodů a užitků,

- a) která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti,
- b) ve kterou byla věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti, byť jen zčásti, přeměněna, nebo
- c) k jejímuž zhodnocení došlo, byť jen zčásti, prostřednictvím věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti.

28 § 135a trestního zákoníku – nástroj TČ; § 135b trestního zákoníku – výnos z TČ.

29 Předběžná opatření a zajištění osob a věcí důležitých pro trestní řízení § 67–88o trestního řádu.

30 Pododdíl 3 § 79a–79g trestního řádu.

31 § 102a trestního zákoníku

32 Nejříve však až úseku vyšetřování, neboť tento postup je možný až vůči obviněnému.

33 ČÁP, Jan a Michal ŠMÍD, Finanční šetření – oživující prvek pro českou kriminalistiku, In ČÁP, Jan, Jaroslav SUCHÁNEK a kol. Pokroky v kriminalistice 2023 – Sborník vědeckých prací a studií z mezinárodní konference, Praha: PA ČR, 2023, s. 314–328, ISBN 978-80-7251-557-8.

Proces finančního šetření lze shrnout do postupného procesu vyhledávání, dokumentace a zajišťování:

- výnosů z trestné činnosti,
- nástrojů trestné činnosti a
- náhradní hodnoty (za výnos či nástroj trestné činnosti)

a vyhotovení majetkového profilu pro účely zajištění výkonu majetkových trestních sankcí nebo zajištění nároku poškozeného v trestním řízení včetně následujících úkolů, které jsou spojeny se správou zajištěného majetku, tedy tří fází postupu a to:

- 1) Vyhledávání majetku
- 2) Zajišťování majetku
- 3) Správa zajištěného majetku³⁴

Proces vyhledání majetku je postaven na základním administrativním postupu podle zmocnění trestního a policejního práva, zejména na:

- a) žádosti o informace podle § 8 odst. 1 trestního řádu nebo žádosti o informace podle § 18 a 66 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, k právníkům či fyzickým osobám (např. u katastrálního úřadu, pojišťoven, České správy sociálního zabezpečení, leasingové společnosti atd.);
- b) žádosti o informace podle § 8 odst. 2 trestního řádu k zjištění informací podléhajícím bankovnímu tajemství (např. u bank, družstevních záložen, centrálního depozitáře cenných papírů, investičních společností, finančních úřadů);
- c) žádosti o informace od správce daně podle právního předpisu, interního aktu řízení a dohod (např. Finančního úřadu, správního úřadu či orgánu obce);
- d) žádosti o informace u dalších právnických nebo fyzických osob.

K administrativnímu přístupu pak přistupuje a navazuje na ně přímé a aktivní šetření v rámci výkonu pravomoci oprávněného příslušníka a to i za využití operativně pátracích prostředků, ale především základních kriminalisticko-taktických postupů jako jsou výsledky, prohlídky, ohledání, pátrání po osobách, věcech a informacích.

Jak již bylo opakovaně řečeno a naznačeno, cílem finančního šetření je zajistit majetek pro účely trestního řízení, který lze následně odčerpat za pomoci celé široké škály trestněprávních institutů, přičemž napomáhá k ukládání spravedlivých trestních sankcí.³⁵

Současná policejní praxe dělí finanční šetření:

- 1) Podle doby, kdy je vedeno, jak již výše zčásti naznačeno, na následující etapy:

³⁴ Dne 1. 3. 2022 nabyl účinnosti nový pokyn PP č. 23/2022, o správě majetku zajištěného v trestním řízení.

³⁵ ČÁP, Jan a Michal ŠMÍD. Finanční šetření – oživující prvek pro českou kriminalistiku, In ČÁP, Jan, Jaroslav SUCHÁNEK a kol. Pokroky v kriminalistice 2023 – Sborník vědeckých prací a studií z mezinárodní konference, Praha: PA ČR, 2023, s. 314–328, ISBN 978-80-7251-557-8.

- Finanční zpravodajství (za využití institutů policejního práva, tj. většinou před zahájením trestního řízení).
- Finanční prověřování (po zahájení trestního řízení do rozhodnutí ve věci v úseku prověřování).
- Finanční vyšetřování (po zahájení trestního stíhání proti konkrétní osobě pro konkrétní skutek, do rozhodnutí ve věci v úseku vyšetřování).³⁶

2) Podle rozsahu vedeného finančního šetření:

- Zkrácené finanční šetření, které je zaměřeno na vyhledání, dokumentaci a zajišťování výnosů z trestné činnosti, důkazů k trestní věci a případného zpracování částečného majetkového profilu prověřovaných osob.
- Komplexní finanční šetření, které zahrnuje vyhledání, dokumentaci a zajišťování výnosů z trestné činnosti, zpracování analýz a podrobného majetkového profilu prověřovaných osob a zajištění důkazů k trestní věci.

Zkrácené finanční šetření je prováděno zejména, pokud se dosavadním šetřením v trestní věci, kde byla způsobena majetková újma, či byl získán majetkový prospěch, nepodařilo zajistit výnos z trestné činnosti nebo jeho náhradní hodnotu, nebo je zde předpoklad, že pachatel bude mařit a ztěžovat uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení. Též je konáno, pokud nebylo nebo nemohlo být provedeno komplexní finanční šetření v průběhu vedení trestního řízení a v době, kdy by mohlo být provedeno, by bránilo dalšímu postupu ve věci (např. ukončení trestního spisu s návrhem na podání obžaloby³⁷), či pokud by provedení komplexního finančního šetření bylo vzhledem k povaze trestního řízení neefektivní (např. u trestních věcí, kde byla způsobena škoda nikoli malá či byl získán pachatelem nebo jinou osobou nikoli malý majetkový prospěch).

Komplexní finanční šetření je prováděno zejména v trestních věcech, kde byla způsobena značná škoda, či byl získán značný majetkový prospěch a dosavadním šetřením se nepodařilo zjistit a zajistit výnos z trestné činnosti nebo jeho náhradní hodnotu nebo je zde předpoklad, že pachatel bude mařit a ztěžovat uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení, též při prověřování a vyšetřování korupčních trestných činů, a v případě trestního řízení vedeného pro podezření ze spáchání trestného činu financování terorismu nebo trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.

Vždy by mělo být komplexní finanční řízení provedeno v trestních věcech, kde byla způsobena škoda velkého rozsahu a zároveň pachatelem nebo jinou osobou byl získán majetkový prospěch, dále pak v případech trestné činnosti páchané pachateli organizované zločinecké skupiny, kterou pachatelé získali značný majetkový prospěch, a to i pro potřeby uložení ochranného opatření zabránění části majetku podle § 102a trestního zákoníku a s tím souvisejícím návrhem na zajištění výkonu zabránění části majetku

36 Blíže ŠUGÁR, Ján a kol. *Certifikovaná metodika finančního šetření pro Policii České republiky*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. *ISBN 978-80-7408-125-5*.

37 § 166 odst. 3 tr. řádu.

podle § 358b trestního řádu,³⁸ *pokud ze shromážděných poznatků jednoznačně vyplývá, že lze dohledat další majetek, který by bylo možno zajistit.*³⁹

Z pohledu příslušníků jednajících za policejní orgán v úseku přípravného řízení trestního, ve kterém je konána převážná část finančního šetření je potřebné domýšlet (jako naposledy výše zmíněno) i možnou aplikaci ochranného opatření zabránění části majetku ze strany soudu a věnovat tomu náležitou pozornost. V rámci finančního šetření identifikovat a označit podezřelé souvislosti a v rámci objasňování trestní věci označit nelegální majetek a dát možnost se k věci stranám vyjádřit.

2 Finanční zpravodajství

Tak jak již výše naznačeno je Finanční šetření převážně konáno v rámci konkrétního trestního řízení a to po zahájení úkonů v trestním řízení podle ust. § 158 odst. 3 trestního řádu, za využití institutů trestního práva, v celé své šíři. Je konáno v rámci přípravného řízení trestního.

Před vstupem do trestního řízení může být konáno tzv. „*Finanční zpravodajství*“, a to dle zákona policejního práva, konkrétního policejního orgánu.⁴⁰ Finanční zpravodajství může probíhat (a často i tak tomu je) souběžně s trestním řízením, pokud se jedná např. o dlouhodobé rozpracování určitého kriminálního (zločinného) prostředí v rámci kriminálního či poznatkového spisu,⁴¹ typicky pak u dokumentace organizovaného zločinu či jiné zvláště závažné trestné činnosti, především hospodářského charakteru.

Kriminální zpravodajstvím rozumíme převážně utajený postup dokumentace oprávněných příslušníků policie⁴² za využití tzv. operativně pátrací činnosti.

Odborná policejní a zpravodajská praxe definuje „Kriminální zpravodajství“ jako „práci s daty a informacemi na poli boje (kontroly) s kriminalitou, zejména v její nejzávažnější formě“.⁴³

Autor předesílá, že vnímá finanční zpravodajství jako druh kriminálního zpravodajství, kde se postupy vzájemně prolínají a obohacují, přičemž mají jednotný právní základ spočívající v tzv. „**Pronikání do zájmového prostředí**“, působení v něm za účelem

38 *Podrobný majetkový profil se provádí za účelem dokumentace hrubého nepoměru mezi majetkem pachatele a jeho zákonnými příjmy.*

39 ČÁP, Jan. *Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled.* Praha: VŠFS, 2025. S. 18-24, ISBN 978-80-7408-280-1.

40 *Např. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.*

41 *Slangové označení běžného čísla jednacího, které však bývá zpracováno v utajeném režimu, neboť obsahuje utajované informace.*

42 *Služby kriminální policie a vyšetřování.*

43 MICHÁLEK, Luděk a kol. *Kriminální zpravodajství jako nástroj kontroly trestné činnosti a zajišťování vnitřní bezpečnosti.* Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2020. S. 7–9, ISBN 978-80-7251-506-6.

dohledání, objasnění či zamezení trestné činnosti, tedy i použití instrumentů finančního šetření. V případě policejního sborů Policie ČR je to oprávněný postup dle ust. § 69, 70 a násl.⁴⁴ Tyto speciální ustanovení upravují co je zájmovým prostředím a co se rozumí získáváním poznatků o trestné činnosti.

Na příkladu policejního orgánu Policie ČR je finanční zpravodajství konáno specializovanými příslušníky Služby kriminální policie a vyšetřování, a to v rámci celostátních útvarů⁴⁵ a jednotlivých krajských ředitelství policie.

Jak již bylo naznačeno, Finanční zpravodajství není upravené zákonem, ale je jím předpokládáné, v rámci činností policejních orgánů, podle zákonů upravujících jejich činnost (např. dle § 69 a násl. zákona č. 273/2009 o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů), či šířeji dle § 158 odst. 1) trestního řádu. Teorie, ale i praxe, označuje stádium předprocesní, vztaženo ke stádiím trestního řízení, konkrétně pak postup před vstupem do trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. řádu. Policista má uloženou povinnost před zahájením úkonů trestního řízení získávat poznatky o trestné činnosti, tu vyhledávat a odhalovat včetně nelegálních zisků, jejich zakrývání a legalizování jakožto výnosů z trestné činnosti.

Oprávněný policista postupuje i za využití oprávnění uvedených v § 70 a 71 ZPČR v tzv. „zájmovém prostředí“, a to i za využití podpůrných operativně pátracích prostředků upravených v § 72–77 ZPČR. Může využívat informátora, krycích prostředků, zabezpečovací techniky, zvláštních finančních prostředků.⁴⁶

Specializovaný policejní útvar, určený policejním prezidentem, má možnost využití postupu dle § 71a ZPČR, a vyžadovat od správce daně informace pro plnění úkolů i v oblasti výnosů z trestné činnosti, je-li to nezbytné pro plnění konkrétního úkolu v oblasti boje proti korupci, terorismu, organizovanému zločinu, daňové, finanční a závažné hospodářské kriminalitě a legalizaci výnosů z trestné činnosti. Vnitřní úpravou policie je pak k tomuto oprávnění vydáno zmocnění, v podobě dokladu o „speciálním určení“.⁴⁷ Porušení povinnosti mlčenlivosti podle daňového řádu, zde při poskytnutí oprávněné osobě za stanoveným účelem, nepřipadá v úvahu.⁴⁸

Současná policejní praxe a teorie uvádí, že finanční zpravodajství má dvě základní formy,⁴⁹ a to:

44 Zákona č. 273/2008 Sb. o Policii ČR.

45 Národní centrála proti organizovanému zločinu SKPV, Národní protidrogová centrála, Národní centrála.

46 Zákonná úprava použití podpůrných operativně pátracích prostředků je upravena prováděcími interními akty řízení policejních orgánů a není z logických důvodů veřejná.

47 Pokyn policejního prezidenta č. 143, ze dne 7. 7. 2014, o vyžadování informací od správce daně.

48 Blíže ČÁP, Jan. Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled. Praha: VŠFS, 2025. S. 36-52, ISBN 978-80-7408-280-1.

49 Některé zdroje první formu dělí na dvě stádia a tím vznikají tři základní formy a to získání relevantního poznatku, dále jeho ověření a rozpracování.

- 1) Získávání a prověrka relevantního poznatku.
- 2) Rozpracování poznatku.⁵⁰

Závěr

Autor předkládá odborné veřejnosti článek, jehož obsahem je vymezení kriminalisticko-taktické metody „Finančního šetření“, jako samostatné dílčí metody, která nachází své teoretické místo mezi „Zvláštními způsoby dokazování“, neboť staví svůj postup na zjištění po aplikaci základních dílčích metod, jako jsou především výslech, ohledání, prohlídky a pátrání. Důraz autor klade nejenom na základní vymezení metody, ale i na prvotní stádium Finančního šetření a to „Finanční zpravodajství“, které je postavené na zákonných mantinelech tzv. Kriminálního zpravodajství a v optimálním případě se stává jeho součástí. Cílem autora je apelovat na příslušníky služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, ale i širokou odbornou veřejnost na podstatu detektivní práce, práci s informačními zdroji. Blíže je možné se seznámit v právě vycházející odborné monografii „Finanční šetření – kriminalisticko-taktický pohled“,⁵¹ na kterou autor tímto odkazuje, a na obsah výzkumné činnosti, kterou autor v současné době vede.⁵²

⁵⁰ Blíže viz odkaz č. 48

⁵¹ ČÁP, Jan. *Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled*. Praha: VŠFS, 2025. S. 8-11, ISBN 978-80-7408-280-1, či <https://vsfs.publi.cz/book/5710-financni-setreni-kriminalisticko-takticky-pohled>

⁵² „Metody zpracování podrobného majetkového profilu sloužící pro uložení ochranného opatření ‚zabrání části majetku‘ podle § 102a trestního zákoníku“, s identifikačním číslem projektu VC20222025001. Interní výzkumný projekt VŠFS v Praze, s názvem „Nové trendy v oblasti finančního šetření“ a identifikačním číslem 7427/2025/07.

Literatura

ČÁP, Jan. *Finanční šetření. Kriminalisticko-taktický pohled*. Praha: VŠFS, 2025. 142 s., ISBN 978-80-7408-280-1, či <https://vsfs.publi.cz/book/5710-financni-setreni-kriminalisticko-takticky-pohled>

ČÁP, Jan. *OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOST – „KRIMINALISTICKO TAKTICKÝ POHLED“*. In ČÁP, Jan, Jaroslav SUCHÁNEK a kol. *Rozvoj kriminalistiky z pohledu českého a slovenského výzkumu – Sborník vědeckých prací a studií*, s. 270–288, ISBN 978-80-7251-554-7.

ČÁP, Jan a Michal ŠMÍD. *Finanční šetření – oživující prvek pro českou kriminalistiku*, In ČÁP, Jan, Jaroslav SUCHÁNEK a kol. *Pokroky v kriminalistice 2023 – Sborník vědeckých prací a studií z mezinárodní konference*, Praha: PA ČR, 2023, s. 314–328, ISBN 978-80-7251-557-8.

Eurojust News. Issue No. 13. *The main issue: Freezing and confiscation of the proceeds of crime*. Eurojust Press & PR Service, 2015, dostupné z: www.eurojust.europa.eu.

JELÍNEK, Jiří. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. 548 s., ISBN 978-80-7502-444-2.

KONRÁD, Zdeněk et al. *Kriminalistika: Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-859-4.

MICHÁLEK, Luděk a kol. *Kriminální zpravodajství jako nástroj kontroly trestné činnosti a zajišťování vnitřní bezpečnosti*, Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2020. S. 7–9, ISBN 978-80-7251-506-6.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. Beckovy mezioborové učebnice. 583 s., ISBN 80-717-9878-9.

NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze*. Praha: ABOOK, 2017. S. 46–60. ISBN 978-80-906974-0-9.

PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 29, ISBN 978-80-7380-589-0.

STRAUS, Jiří et al. *Úvod do kriminalistiky*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012 s. 173, ISBN 978-80-7380-367-4.

ŠÁMAL, Pavel a Petr ŠKVAJN. *Trestní zákoník - komentář*, 3. vydání, 2023, 4968 s. ISBN 978-80-7400-893-1.

ŠUGÁR, Ján a kol. *Certifikovaná metodika finančního šetření pro Policii České republiky*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. ISBN 978-80-7408-125-5.

Zákonné předpisy, předpisy provádějící, interní akty řízení

Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 253/2008, Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů (dále jen ZCEÚ) ve znění pozdějších předpisů (zejména změnou ukotvenou v zákoně č. 527/2020 Sb).

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 174/2011, k provádění finančního šetření v trestním řízení.

Pokyn policejního prezidenta č. 143, ze dne 7. 7. 2014, o vyžadování informací od správce daně.

Pokyn policejního prezidenta č. 23/2022, o správě majetku zajištěného v trestním řízení.

Forenzná DNA fenotypizácia, súčasný trendy a perspektívy

Forensic DNA phenotyping, current trends and perspectives

SOŇA MASNICOVÁ,¹ MAGDALÉNA KRAJNÍKOVÁ²

Abstrakt

Článok sa venuje relatívne novej oblasti forenzných analýz DNA, tzv. forenzných DNA fenotypizácii (FDP), zameranej na zisťovanie informácií o pozorovateľných vlastnostiach osoby, objasňuje jej význam a výhody v porovnaní so štandardnou forenznou DNA analýzou. Zaoberá sa tiež zákonnou reguláciou FDP u nás a v ďalších krajinách EÚ, ako aj trendami a perspektívami vývoja v oblasti forenzných DNA fenotypizácií.

Kľúčové slová

DNA, forenzná DNA fenotypizácia, externe viditeľné vlastnosti, biogeografický pôvod, vek

Abstract

The article deals with a relatively new area of forensic DNA analysis - Forensic DNA Phenotyping (FDP), aimed at finding information about a person's observable characteristics, clarifies its importance and advantages compared to standard forensic DNA analysis. It also deals with the legal regulation of FDP in our country and in other EU countries, as well as trends and perspectives of development in the field of forensic DNA phenotyping.

Key words

DNA, forensic DNA phenotyping, externally visible characteristics, biogeographic ancestry, age

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/2-05>

Úvod

Forenzná DNA fenotypizácia (skr. FDP - z anglického termínu Forensic DNA Phenotyping) je relatívne novou metodikou forenzných analýz DNA, ktorej cieľom je zistiť pravdepodobnostné závery o vonkajších fyzických znakoch osoby, t.j. o jeho fenotype, zo

1 Doc. RNDr. Soňa Masnicová, PhD., docent na Katedre kriminalistiky a forenzných vied, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

2 JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD., odborný asistent na Katedre kriminalistiky a forenzných vied, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

vzorky DNA. Vo forenzej praxi môže táto metodika pomáhať pri pátraní po neznámych páchateloch trestných činov na základe zanechaných biologických stôp, ako aj v prípadoch identifikácie nezvestných osôb a neidentifikovaných ľudských pozostatkov.³

Genetické údaje získané z testovania FDP nemôžu „predpovedať“ vonkajšie vlastnosti človeka s istotou. Môžu však byť využité s určitou pravdepodobnosťou na odvodenie fenotypových charakteristík jedinca. Fenotypové vlastnosti sú multifaktoriálne, čo znamená, že ich neurčuje jeden gén, ale komplexná súhra medzi mnohými genetickými markermi a prostredím. V súčasnosti sú takto využívané niektoré vonkajšie fyzické znaky osoby, označované ako externe viditeľné vlastnosti (skr. EVC - z anglického termínu External Visible Characteristics), ako sú napríklad farba vlasov, kože a očí, ďalej je možné odhadovať biologický vek (epigenetickým testovaním) a biogeografický pôvod (odhadom geografického pôvodu genetických predkov osoby na kontinentálnej úrovni). Tieto údaje možno odvodiť za určitých okolností s dostatočnou pravdepodobnosťou na to, aby boli užitočné v kriminalistickej a forenzej praxi.⁴

Cieľom príspevku je priblížiť relatívne novú oblasť forenzej analýzy DNA, tzv. foreznú DNA fenotypizáciu (FDP), objasniť jej význam a výhody v porovnaní so štandardnou foreznou DNA analýzou. Zaoberá sa tiež zákonnou reguláciou FDP u nás a vo svete, ako aj trendami a perspektívami vývoja forenzej DNA fenotypizácie.

1 Porovnanie forenzej DNA fenotypizácie a štandardnej forenzej DNA analýzy

Štandardná forezná DNA analýza sa bežne zameriava na identifikáciu jednotlivca na základe DNA, bez toho aby zisťovala informácie o jeho osobných vlastnostiach. Štandardne sa vo forenzej praxi realizuje analýzou profilu špecifickej sady „nekódujúcich“ genetických markerov jednotlivca, zvyčajne takzvaných krátkych tandemových opakovaní (STR markerov). STR markery sú umiestnené v oblasti nekódujúcej DNA, ktorá neposkytuje žiadne informácie o osobných vlastnostiach človeka. Forezná DNA fenotypizácia si naopak kladie za cieľ zámerne analyzovať vzorku DNA neznámeho jedinca a zistiť informácie o pozorovateľných vlastnostiach tejto osoby. Genetické markery pre FDP sa nachádzajú v „kódujúcej“ oblasti DNA (t.j. v oblasti DNA, ktorá poskytuje informácie o vonkajších fyzických vlastnostiach osoby).⁵

Biologické stopy zaistené na mieste činu sa v rámci štandardnej DNA analýzy spracúvajú tak, aby sa získal profil DNA, ktorý sa porovná s profilom podozrivej osoby, čo pomáha pri vyšetrovaní s cieľom zistiť spojenie medzi podozrivým a miestom činu alebo pomáha

3 SAMUEL, G. and B. PRAINSACK. 2019. Forensic DNA phenotyping in Europe: Views "on the ground" from those who have a professional stake in the technology. In *New Genetics and Society*, 38 (2), p. 119-141.

4 KAYSER, M. 2015. Forensic DNA phenotyping: predicting human appearance from crime scene material for investigative purposes. In *Forensic Science International: Genetics*, 18, p. 33-48.

5 SAMUEL, G., PRAINSACK, B. 2019. Forensic DNA phenotyping in Europe: Views "on the ground" from those who have a professional stake in the technology. In *New Genetics and Society*, 38 (2), p. 119-141.

vyučovať podozrivé osoby. Rovnaký prístup možno použiť na identifikáciu neznámych (neidentifikovaných) ľudských pozostatkov pri porovnaní ich profilov s profilmi rodinných príslušníkov v prípadoch nezvestných osôb. Hlavná výhoda markerov STR je daná ich vysokou alelickou diverzitou, vďaka ktorej sú tieto markery vysoko informatívne. Najpolymorfnejšie STR majú vysokú rozlišovaciu schopnosť (pravdepodobnosť, že dvaja náhodne vybraní jedinci majú odlišné genotypy) a nízku pravdepodobnosť zhody (pravdepodobnosť, že dvaja náhodne vybraní jedinci majú identické genotypy). V praxi tieto hodnoty zabezpečujú, aby každý jedinec vo svetovej populácii (okrem identických dvojčiat) mohol mať jedinečný genetický profil, t.j. jedinečný profil DNA. Hlavná nevýhoda spočíva v tom, že tento typ skúmania je výlučne komparatívny a vyžaduje porovnanie dvojice vzoriek, porovnanie spornej a porovnávacej biologickej vzorky. Ak nemáme porovnávaci materiál, je možné uskutočniť vyhľadávanie v databáze DNA profilov CODIS. Ďalšou nevýhodou je štruktúra markerov STR, ktoré sú zložené z opakovaní s dĺžkou približne od 100 do 300 párov báz. Existujú situácie, v ktorých je biologický materiál z miesta činu taký degradovaný, že zo získanej vzorky DNA nie je možné získať dostatok údajov na presnú identifikáciu.⁶

Význam využitia FDP teda spočíva v tom, že môže pomôcť nájsť neznámeho podozrivého, resp. zúžiť skupinu podozrivých, počas policajného vyšetrovania. Akonáhle sa pomocou FDP vytipuje podozrivá osoba (podozrivé osoby), nasleduje tradičná forenzná DNA analýza, t.j. DNA profil založený na STR markeroch podozrivého sa následne porovná s profilom zo stopy z miesta činu, čo vyšetrovateľom umožňuje zistiť, či sa tieto dva profile zhodujú. FDP sa tiež považuje za potenciálne užitočnú pomoc pri identifikácii neznámych (neidentifikovaných) ľudských pozostatkov v prípadoch nezvestných osôb.^{7,8}

2 Predikcia fenotypových vlastností na základe FDP

Následovne si priblížime ako funguje predikcia fenotypových vlastností na základe FDP. Niekoľko variácií typu Insercia/Delécia (tzv. InDel) a jednonukleotidové polymorfizmy (tzv. SNP), nachádzajúcich sa v kódujúcich alebo regulačných oblastiach DNA môže viesť k substitúciám aminokyselín, ktoré menia funkčné vlastnosti preloženého proteínu a sú následne exprimované v odlišných fenotypoch, z ktorých niektoré sú viditeľnými vlastnosťami jednotlivca. V snahe získať informácie o fyzických vlastnostiach jednotlivcov z DNA extrahovanej z biologickej stopy (napr. z krvi, sekrétov, vlasov, časti tela) vedecká komunita intenzívne skúmala súvislosť medzi genetickými markermi a fyzickými vlastnosťami. Viaceré štúdie hodnotili existenciu polymorfizmov spojených s farbou pokožky, vlasov a očí, formami tváre, výškou a plešatosťou.⁹

6 MARANO, L. A., FRIDMAN, C. 2019. DNA phenotyping: current application in forensic science. In *Research and Reports in Forensic Medical Science*, 9, p. 1-8.

7 KAYSER, M. 2015. Forensic DNA phenotyping: predicting human appearance from crime scene material for investigative purposes. In *Forensic Science International: Genetics*, 18, p. 33-48.

8 SAMUEL, G., PRAINSACK, B. 2019. Forensic DNA phenotyping in Europe: Views "on the ground" from those who have a professional stake in the technology. In *New Genetics and Society*, 38 (2), p. 119-141.

9 WALSH, S., et al. 2014. Developmental validation of the HirisPlex system: DNA-based eye and hair colour

V tejto súvislosti môžeme konštatovať, že genotypizácia takýchto genetických markerov z biologických stôp z miesta činu môže významne prispieť k zvýšeniu presných informácií o fyzických vlastnostiach zúčastnených osôb. Aj keď niektoré takto získané informácie a závery nemusia predstavovať konečnú hodnotu ako forenzný dôkaz, môžu byť dôležitým faktorom vedúcim policajné vyšetrovanie a znižujúcim počet podozrivých osôb na malý počet.¹⁰

Farbu očí možno považovať za jednu z ľudských vlastností s najväčšou farebnou variabilitou (od svetlých odtieňov modrej po tmavé odtiene hnedej alebo čiernej, cez stredné farby, ako je šedá, oriešková, žltá a zelená). Jedným z prvých vyvinutých a overených nástrojov na fenotypizáciu bol Irisplex System pozostávajúci zo šiestich SNP distribuovaných medzi pigmentačné gény (HERC2, OCA2, SLC24A4, SLC45A2, TYR a IRF4). Tento nástroj umožňuje rozlíšenie medzi modrými a hnedými očami s vysokou presnosťou (> 90%). Stredné farby očí sú však stále problémom, ktorý si vyžaduje ďalší výskum na identifikáciu nových genetických variantov, pretože presnosť ich predpovedí je stále oveľa nižšia v porovnaní s modrými a hnedými očami. Napriek ťažkostiam pri predpovedaní týchto prechodných farieb štúdia Pošpiecha a kol.¹¹ preukázala interakciu gén-gén medzi tromi hlavnými pigmentačnými génmi (HERC2, OCA2 a TYRP1) súvisiacimi so zelenou farbou očí, čím pomohla pri vypracovaní budúcich predikčných modelov.¹²

Farba vlasov, rovnako ako farba očí a pleti, patrí medzi najvýraznejšie EVC so širokou škálou fenotypov. Hlavné rozdiely pozorované vo farbe vlasov sú výsledkom dvoch typov melanínu: hnedého/čierneho eumelanínu a červeno/žltého feomelanínu. Spomedzi niekoľkých génov zapojených do procesu melanogenézy bol MC1R jedným z prvých, ktorý preukázal silnú rozlišovaciu schopnosť pre červené vlasy, svetlú pleť a pehy. Následne sa vytvorili asociácie s inými génmi a vytvoril sa prediktívny model založený na 22 SNP, ktorý dosiahol presnosť 81 %-93 % pre každú kategóriu farby vlasov. V roku 2013 bol vyvinutý nový systém, ktorý k 6 už existujúcim Irisplex SNP pridal 18 markerov farby vlasov, nazývaných Hlrisplex System. Hlrisplex zahŕňa markery z génov MC1R, HERC2, OCA2, SLC45A2, KITLG, EXOC2, TYR, SLC24A4, IRF4, ASIP a TYRP1. Hoci obsahuje menej markerov ako mal predošlý model, má podobné hodnoty presnosti (75 %-92 %).¹³

prediction for forensic and anthropological usage. In Forensic Science International: Genetics, 9, p. 150-161.

10 MARANO, L. A., FRIDMAN, C. 2019. DNA phenotyping: current application in forensic science. In *Research and Reports in Forensic Medical Science*, 9, p. 1-8.

11 POŠPIECH, E. et al. 2011. Gene-gene interactions contribute to eye colour variation in humans. In *Journal of human genetics*, 56 (6), p. 447-455.

12 CHAITANYA, L., et al. 2018. The HlrisPlex-S system for eye, hair and skin colour prediction from DNA: Introduction and forensic developmental validation. In *Forensic science international. Genetics*, 35, p. 123-135.

13 WALSH, S., et al. 2014. Developmental validation of the HlrisPlex system: DNA-based eye and hair colour prediction for forensic and anthropological usage. In *Forensic Science International: Genetics*, 9, p. 150-161.

Eye colour

HERC2, OCA2, SLC45A2,
TYR, IRF4, SLC24A4

Hair colour

MC1R, OCA2, SLC24A4,
HERC2, TUBB3, ECOC2,
SLC45A2, KITLG, IRF4,
TYR, PIGU, TYRP1

Skin colour

SLC24A4, SLC24A5, SLC45A2,
ASIP, ANKRD11, BNC2, DEF8,
HERC2, IRF4, KITLG, MC1R,
OCA2, PIGU, RALY, TYR, TYRP1,
DEF8, MYEF2, CTXN2, CEP152

Hair shape

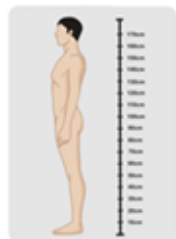
AR/EDA2R, EBF1,
HDAC9, TARDBP

Baldness

EDAR, TCHH, ERF11,
PTK6, OFCC1,
KRTAP2-3, HOXC13,
WNT10A, KRT71, PADI3,
GATA3, PEX14, LIPH,
TGFA, HRNR, LGR4,
TCHHL1, RPTN,
S100A11, FRAS1, LCE3E,
LINC01494, PRRS53,
FLG-AS1, TRAF2, RPTN

GENETIC DETERMINANTS OF EXTERNALLY VISIBLE CHARACTERS

Body height

ACAN, DNMT3, IHH,
FBXW11, EFEMP1,
GH region, GHSR,
GPR126, HHIP, HMGAI,
LCORL, MICA, NOG,
NPR3, PML, PPIF,
SDR16C5, SOCS2

Facial features

DCHS2, PDE8A, SCHIP, ASPM, DLX6, DYNC1L1, EDAR, HOXD1-MTX2, WDR27, PAX3, TP63, PABP1-C1L2A, HADC8, THEM163, COL17A1, PARK2, OSR1-WDR35, PAX9, SLC25A2, MIPOL1, FOXA1, MAFB, TRPC6, TBX15, RPS12, EYA4, FREM1, HOXD cluster, PKDCC, C5orf50, EPHB3, DVL3, ZNF219, CHD8, SLC35D1, FGFR1, LRP6, SOX9, CASC17, KCTD15, PRDM16, DHX35, PAX1, RUNX2, GSTM2, GNAI3, ALX3, SUPT3H, GLI3, RAB7A, ACAD9, MBTPS1, PCDH15

Obz. 1: Genetické determinanty vonkajších viditeľných znakov¹⁴

Farba pleti je jedným z najkomplexnejších študovaných fenotypov pigmentácie. Predpokladá sa, že variabilita pigmentácie kože vznikla ako evolučná reakcia na intenzitu ultrafialového žiarenia medzi rôznymi geografickými oblasťami. Tento evolučný faktor sťažuje asociácie genotypu/fenotypu v mapovacích štúdiách, a tiež vedie ku koreláciám, ktoré sa vzťahujú len na špecifickú skupinu populácie. Berúc do úvahy túto evolučnú prekážku, bol vyvinutý globálny predikčný model založený na 36 markeroch distribuovaných medzi 16 pigmentových génov. Tento model bol vytvorený s prihliadnutím na tri (svetlý, tmavý, tmavý – čierny) alebo päť (veľmi bledý, bledý, stredný, tmavý, tmavý – čierny) odtieňov pleti, s presnosťami ich predpovedania pre tri odtiene 83 %–97 % a pre päť odtieňov 72 %–97 %.¹⁵

¹⁴ DABAS, P., JAIN, S., KHAJURIA, H., NAYAK, B. P. 2022. Forensic DNA phenotyping: Inferring phenotypic traits from crime scene DNA. In *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 88, p. 102351.

¹⁵ CHAITANYA, L., et al. 2018. The HlrisPlex-S system for eye, hair and skin colour prediction from DNA: Introduction and forensic developmental validation. In *Forensic science international. Genetics*, 35, p. 123-135.

Výsledky zo systémov IrisPlex, HirisPlex a HirisPlex-S boli skompilované do verejne dostupného interaktívneho nástroja používaného na predpovedanie farby očí, vlasov a pokožky z údajov DNA. Na stránke <https://hirisplex.erasmusmc.nl/>¹⁶ je možné, pomocou vložených 41 genotypových markerov, získať pravdepodobnosti pre kategórie farieb očí, vlasov a pleti, a získať tak individuálne pravdepodobnosti prostredníctvom ich predikčného modelu.¹⁷

3 Zákonná regulácia FDP u nás a v ďalších krajinách EÚ

Vzhľadom na zákonné možnosti využívania FDP sa na Slovensku v roku 2018 novelizovala podoba zákona č. 417/2002 Z. z. o používaní analýzy deoxyribonukleovej kyseliny na identifikáciu osôb. Okrem iných úprav sa v nej zadefinovala a upravila možnosť využívania forenzej DNA fenotypizácie.

V jeho novelizovanej podobe z r. 2018 sa v § 2 písmene b) a f) zaviedol pojem „predikcia fenotypových prejavov“, ktorý nadväzuje na rozšírenie definície analýzy deoxyribonukleovej kyseliny. Zavedením tejto definície sa reagovalo na možnosť, v presne vyšpecifikovaných prípadoch, využiť nové technologické postupy forenzej analýzy DNA, ktoré v súčasnej dobe umožňujú zistiť aj informácie ohľadom vonkajších fyzických znakov osoby, akými sú farba očí, farba vlasov alebo pigmentácia pokožky, ktoré môžu významným spôsobom zúžiť potencionálnu skupinu páchatelov závažných trestných činov alebo bližšie identifikovať mŕtvolu neznámej totožnosti alebo častí ľudského tela.¹⁸

V § 4 odseku (2) sa presne vyšpecifikovali podmienky využitia predikcie fenotypových prejavov, ktoré je možné vykonať len zo vzorky zaistenej v súvislosti s obzvlášť závažným zločinom, trestným činom proti životu a zdraviu, trestným činom proti slobode a ľudskej dôstojnosti, identifikáciou mŕtvoly alebo oddelených častí ľudského tela, ak sa analýzou deoxyribonukleovej kyseliny nezistí identita osoby v databáze alebo v národných databázach profilov deoxyribonukleovej kyseliny členských štátov Európskej únie podľa osobitného predpisu.¹⁹

Na základe analýzy dostupnej literatúry možno konštatovať, že v celej EÚ je testovanie pomocou forenzej DNA fenotypizácie (FDP) v súčasnosti výslovne zákonne regulované iba v Holandsku a na Slovensku. V Holandsku je povolené a praktizované testovanie na biogeografický pôvod a farbu vlasov a očí, na Slovensku je to už spomenutým zákonom upravené testovanie na „fenotypové prejavy“.²⁰

16 HirisPlex-S Eye, Hair and Skin Colour DNA Phenotyping Webtool. <https://hirisplex.erasmusmc.nl/>

17 MARANO, L. A., FRIDMAN, C. 2019. DNA phenotyping: current application in forensic science. In *Research and Reports in Forensic Medical Science*, 9, p. 1-8.

18 Zákon č. 417/2002 Z. z. Zákon o používaní analýzy deoxyribonukleovej kyseliny na identifikáciu osôb (v znení č. 18/2018 Z. z.). <https://www.epi.sk/zz/2002-417>

19 Tamtiež

20 SAMUEL, G., PRAINSACK, B. 2018. The Regulatory Landscape of Forensic DNA Phenotyping in Europe. In: *VISAGE. Forthcoming – will be*. <http://www.visage-h2020.eu/>

Vo všetkých ostatných krajinách EÚ sú regulačné rámce a postupy týkajúce sa FDP komplikované implicitnými alebo absentujúcimi právnymi predpismi. Dôležitým dôvodom je skutočnosť, že väčšina krajín EÚ regulovala technológie forenznej analýzy DNA v 90. rokoch, keď ešte neboli známe FDP. Stručne povedané, v niektorých krajinách, kde chýba výslovná regulácia, to odborníci interpretujú tak, že je povolené vykonávanie FDP v procese vyšetrovania a FDP sa v týchto krajinách praktizuje v rôznej miere (napr. Španielsko, Spojené kráľovstvo, Švédsko, Poľsko). V iných krajinách doteraz interpretovali existujúcu legislatívu odborníci tak, že implicitne zakazovala využitie FDP (napr. Nemecko, Belgicko, Rakúsko). V súčasnosti aj v nich však prebiehajú diskusie a legislatívne zmeny týkajúce sa regulácie využitia FDP.²¹

4 Problematické oblasti využívania FDP

Forezná DNA fenotypizácia (FDP) so sebou prináša niekoľko sociálnych a etických otázok a problémov. Z nich sú v súčasnej vedeckej literatúre najviac diskutované tieto tri okruhy problémov:

1. Vzhľadom na to, že testy FDP sú pravdepodobnostné, boli vznesené obavy z povahy informácií, ktoré môže FDP poskytnúť, a z hľadiska možnosti nesprávneho pochopenia prediktívnej povahy informácií. Obavy ešte navyšujú aj súkromné spoločnosti generujúce očakávania (napr. Parabon Nanolabs), ktoré ponúkajú FDP ako technológiu schopnú vytvárať „zložené tvárové portréty“ jednotlivcov iba zo vzorky DNA (často založené na testoch, ktoré sú v štádiu vývoja, vedecky nie sú zdokumentované a nevalidované) (Obr. 2). Testy ponúkané týmito spoločnosťami sú čoraz častejšie využívané pri vyšetrovaní trestných činov (aj v rámci EÚ).

2. Existuje tu tiež obava, že používanie FDP môže ešte viac zhoršiť stigmatizáciu alebo diskrimináciu menšinových skupín v spoločnosti, najmä pokiaľ ide o závery o biogeografickom pôvode. Zatiaľ čo veľa vedcov obhajujúcich FDP zdôrazňuje, že biogeografický pôvod nie je rovnaký ako rasa, a týka sa skôr kontinentálneho geografického pôvodu predkov ako špecifického fyzického vzhľadu jednotlivcov, iní vedci zdôrazňujú, že výsledok testu uvádzajúci, že osoba „je pravdepodobne afrického pôvodu“ môže byť laikmi preložená do sociálneho jazyka identity alebo rasy označením „afroameričan“ alebo „čierny“.

3. Napokon sa objavili obavy, že FDP môže v určitých prípadoch porušovať ochranu súkromia GDPR. Môže k tomu dôjsť v rôznych situáciách. Napríklad, v prípadoch, keď sa jednotlivec rozhodol zmeniť svoj „prirodzený“ vzhľad (farbením vlasov, pomocou plastickej chirurgie atď.). Ďalej v prípadoch, ak test naznačuje, že jednotlivec má konkrétny pôvod, a to sa nezhoduje s jeho vzhľadom alebo prejavovanou identitou. Napokon, ak test poskytne informácie, ktoré možno korelovať aj so zdravotným stavom. V každom z týchto

21 VISAGE: The Visible Attributes Through Genomics, <http://www.visage-h2020.eu>

prípadoch môže dôjsť k narušeniu súkromia týchto ľudí, ak policajti potláčajú vzhľad či prejav osoby genetickými informáciami, ktoré rozprávajú iný príbeh.²²

5 Súčasné trendy a vývoj v oblasti forenznej DNA fenotypizácie

O súčasnom stave a pokrokoch v oblasti forenznej DNA fenotypizácie (FDP) pojednáva nedávna štúdia kolektívu autorov pod vedením Manfreda Kaysera.²³ FDP podľa nich v súčasnosti zahŕňa predpovedanie vonkajších viditeľných charakteristík osoby, ako sú vzhľadové charakteristiky, biogeografický pôvod a vek osoby z DNA získanej zo vzoriek z miesta činu, pričom sa v praxi používa v prípadoch, keď páchateľ nie je známy a nemožno ho identifikovať pomocou tradičného profilovania STR.

V posledných rokoch forezná DNA fenotypizácia výrazne pokročila vo všetkých troch predikčných oblastiach:

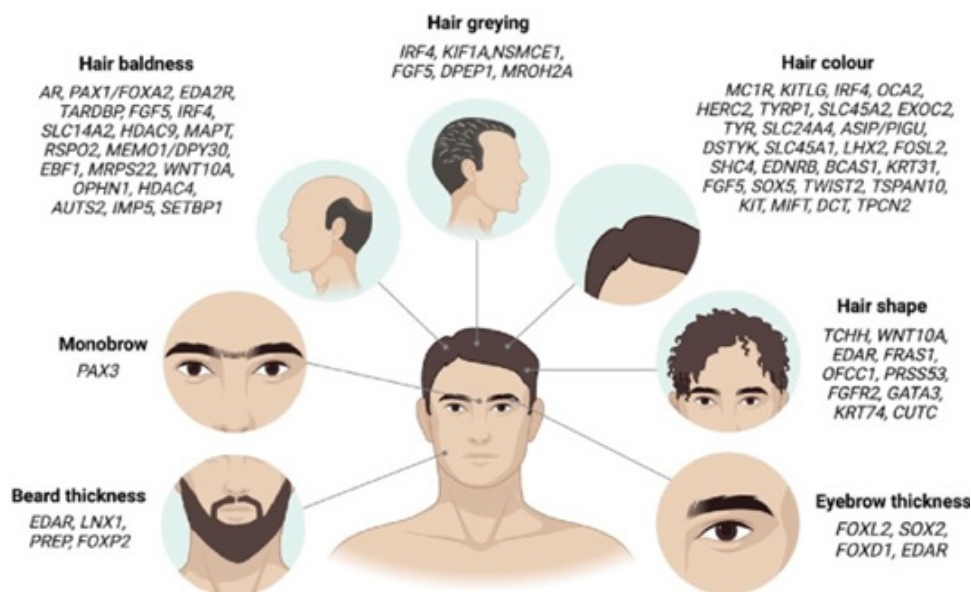
Predpovedanie vzhľadu zo vzorky DNA sa rozšírilo za hranice predikcie farby očí, vlasov a pokožky a zahŕňa aj ďalšie črty, ako je farba obočia, pehy, štruktúra vlasov, vypadávanie vlasov u mužov a vysoká postava (Obr. 2).

Odvodenie biogeografického pôvodu zo vzorky DNA sa posunulo od kontinentálneho pôvodu k detekcii subkontinentálneho pôvodu a riešeniu vzorcov spoločného pôvodu u geneticky zmiešaných jedincov.

Odhad veku osoby zo vzorky DNA sa rozšíril nad rámec krvi na ďalšie somatické tkanivá, ako sú sliny a kosti, ako aj nové markery a nástroje na analýzu spermíí.

22 SAMUEL, G., PRAINSACK, B. 2019. Forensic DNA phenotyping in Europe: Views "on the ground" from those who have a professional stake in the technology. In *New Genetics and Society*, 38 (2), p. 119-141.

23 KAYSER, M., BRANICKI, W., PARSON, W., PHILLIPS, C. 2023. Recent advances in Forensic DNA Phenotyping of appearance, ancestry and age. In *Forensic Science International: Genetics*, 65, p. 102870.

Obr. 2: Rozšírenie genetickej predikcie fenotypu o podrobnejšiu charakteristiku vlasov a ochlpenia tváre²⁴

Autori štúdie, ktorí boli súčasťou výskumného európskeho projektu VISAGE (skratka z angl. VISible Attributes through GENomic),²⁵ zaoberajúceho sa zlepšovaním, integráciou, implementáciou, šírením a hodnotením spoločenských a etických dôsledkov forennej DNA fenotypizácie, popisujú a porovnávajú nástroje FDP vyvinuté v rámci projektu a konzorcia VISAGE v porovnaní s inými nástrojmi. Tieto sú jedinečné v tom, že sú založené na cieľnom masívnom paralelnom sekvenovaní (MPS), ktoré umožňuje simultánnu analýzu stoviek prediktorov DNA. To umožňuje presnejšie a komplexnejšie predpovede vonkajších viditeľných charakteristík osoby, multiregionálneho biogeografického pôvodu a veku. Nástroje VISAGE sú navyše forenzne overené a slúžia na predpovedanie rôznych črt zvlhľadu, viac-regionálneho pôvodu a veku z DNA z rôznych typov biologických stôp a tkanív z miesta činu. Iné nástroje FDP sú zvyčajne založené na tradičnejších metódach, ako je profilovanie STR. Tieto metódy analyzujú iba malý počet prediktorov DNA, čo vedie k menej presným a menej komplexným predpovediam. Niektoré nástroje FDP navyše nie sú vždy forenzne overené, čo znamená, že nemusia byť vhodné na použitie v trestných veciach.

Technologický pokrok v danej oblasti teda viedol k vývoju forenzne vhodných technológií DNA so značne zvýšenou multiplexnou kapacitou pre simultánnu analýzu

24 KATARIA, S., DABAS, P., SARASWATHY, K. N., SACHDEVA, M. P., JAIN, S. 2023. Investigating the morphology and genetics of scalp and facial hair characteristics for phenotype prediction. In *Science & Justice*, 63, p. 135-148.

25 VISAGE : The Visible Attributes Through Genomics, <http://www.visage-h2020.eu>

stoviek prediktorov DNA pomocou cieleného masívne paralelného sekvenovania (MPS). Autori tiež zdôrazňujú niektoré dôležité aspekty, ktoré je potrebné zvážiť pri vývoji a validácii nástrojov FDP. Patrí medzi ne potreba veľkých a nezávislých súborov údajov na objavovanie markerov a modelovanie predikcií, dôležitosť sprístupnenia predikčných modelov a nástrojov pre praktické aplikácie a potreba forenzej validácie multiplexných genotypizačných nástrojov.²⁶

V roku 2019 sa uskutočnil celoeurópsky online prieskum, ktorý bol zameraný na zistenie aktuálneho stavu a pokroku v oblasti využívania technológie masívneho paralelného sekvenovania (MPS) v kontexte forenzej DNA analýzy a DNA fenotypizácie medzi odborníkmi pracujúcimi v tejto oblasti v celej Európe. Prieskum bol iniciovaný v rámci širších aktivít už spomenutého európskeho výskumného projektu VISAGE, ktorý bol financovaný z programu Európskej únie Horizon 2020. Jedným z hlavných cieľov tohto prieskumu bolo získať komplexný prehľad o súčasnom stave implementácie MPS technológií v európskych forenzných laboratóriách. Získané dáta mali slúžiť ako podklad pre následnú sériu vzdelávacích školení a aktivít, ktoré projekt VISAGE plánoval realizovať. Do finálnej analýzy bolo zahrnutých celkovo 105 odpovedí od účastníkov z 32 rôznych európskych krajín. Respondenti pochádzali z rôznorodých inštitúcií, vrátane policajných zložiek, vládnych laboratórií, akademických pracovísk a súkromných spoločností, ktoré poskytujú profesionálne služby v oblasti forenzej genetiky. Táto široká reprezentácia rôznych typov laboratórií poskytla cenný pohľad na celoeurópsku situáciu.

Výsledky prieskumu ukázali, že značná časť respondentov (73%) už v čase prieskumu vlastnila MPS platformu alebo aktívne plánovala jej obstaranie v priebehu nasledujúcich jedného až dvoch rokov. To naznačuje významný trend smerom k adopcii tejto pokročilej technológie v forenzej praxi. Okrem toho, jedna tretina účastníkov prieskumu už mala skúsenosti s vykonávaním MPS sekvenovania STR lokusov, ako aj s typizáciou identifikačných alebo ancestrálnych SNP. Tieto aplikácie MPS sú kľúčové pre identifikáciu osôb a určovanie ich pôvodu v forenznnej praxi. Približne 50 % účastníkov uvádzalo už predtým nadobudnuté skúsenosti s používaním markerov forenzej DNA fenotypizácie (FDP) založených na konvenčných (t. j. nie na MPS založených) metódach typizácie DNA. Zaujímavým zistením bolo aj to, že pomerne vysoké percento účastníkov (23-40%) prejavilo záujem o preskúmanie všetkých potenciálnych aplikácií analýzy forenzných znakov (FDP) prostredníctvom MPS. Výsledky výskumu následne využili pre potreby organizácie školiacich workshopov o jednotlivých aspektoch fenotypovania DNA na báze MPS pre vedeckú komunitu pracujúcu v oblasti forenzej genetiky.²⁷

26 KAYSER, M., BRANICKI, W., PARSON, W., PHILLIPS, C. 2023. Recent advances in Forensic DNA Phenotyping of appearance, ancestry and age. In *Forensic Science International: Genetics*, 65, p. 102870.

27 GROSS, T. E., FLECKHAUS, J., SCHNEIDER, P. M. 2021. Progress in the implementation of massively parallel sequencing for forensic genetics: results of a European-wide survey among professional users. In *International Journal of Legal Medicine*, 135 (4), p. 1425-1432.

Záver

Štandardná forenzná analýza DNA umožňuje priamym porovnaním DNA profilu získaného z biologických stôp neznámeho pôvodu s DNA profilom referenčnej vzorky individualizáciu pôvodcu stopy. Obmedzením tohto prístupu je potreba referenčnej vzorky na porovnanie. V súčasnosti pribúdajú početné štúdie, ktoré sa snažia porozumieť vzťahu medzi určitými polymorfizmami a určitými fenotypovými charakteristikami, a prinášajú sľubné výsledky aj v rámci ich testovania a aplikácie vo forenznej praxi. Forenzná DNA fenotypizácia (FDP) predstavuje proces odvodzovania externe viditeľných charakteristík (EVC), ako sú farba pleti, dúhovky a vlasov, výška, črty tváre a ďalšie, na základe analýzy špecifických DNA markerov z biologických vzoriek.

FDP má veľký potenciál v oblasti forenznej praxe tým, že poskytuje súbor užitočných informácií o subjekte, ku ktorému daná biologická vzorka patrí, bez potreby referenčnej vzorky pre porovnávaciu analýzu. Nedávne pokroky vo forenznej DNA fenotypizácii zahŕňajú významné zlepšenia v predpovedaní vzhľadu, geografického pôvodu a veku z DNA miesta činu. Pri tomto druhu analýz, ich súčasnom vývoji a validácii nástrojov FDP je však potrebné zohľadniť, okrem etických a právnych dôsledkov, aj viacero ďalších aspektov, ako sú: potreba veľkých a nezávislých súborov údajov na objavovanie markerov a modelovanie predikcií, dôležitosť sprístupnenia predikčných modelov a nástrojov pre praktické aplikácie a potreba forenznej validácie multiplexných genotypizačných nástrojov.

Literatúra

DABAS, P., S. JAIN, H. KHAJURIA and B.P. NAYAK. 2022. Forensic DNA phenotyping: Inferring phenotypic traits from crime scene DNA. In *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 88, p. 102351.

GROSS, T. E., J. FLECKHAUS and P.M. SCHNEIDER. 2021. Progress in the implementation of massively parallel sequencing for forensic genetics: results of a European-wide survey among professional users. In *International Journal of Legal Medicine*, 135 (4), p. 1425-1432.

HlrPlex-S Eye, Hair and Skin Colour DNA Phenotyping Webtool. <https://hlrisplex.erasmusmc.nl/>

CHAITANYA, L. et al. 2018. The HlrPlex-S system for eye, hair and skin colour prediction from DNA: Introduction and forensic developmental validation. In *Forensic science international: Genetics*, 35, p. 123-135.

KATARIA, S., P. DABAS, K.N. SARASWATHY, M. P. SACHDEVA and S. JAIN. 2023. Investigating the morphology and genetics of scalp and facial hair characteristics for phenotype prediction. In *Science & Justice*, 63, p. 135-148.

KAYSER, M. 2015. Forensic DNA phenotyping: predicting human appearance from crime scene material for investigative purposes. In *Forensic Science International: Genetics*, 18, p. 33-48.

KAYSER, M., W. BRANICKI, W. PARSON and C. PHILLIPS. 2023. Recent advances in Forensic DNA Phenotyping of appearance, ancestry and age. In *Forensic Science International: Genetics*, 65, p. 102870.

MARANO, L. A. and C. FRIDMAN. 2019. DNA phenotyping: current application in forensic science. In *Research and Reports in Forensic Medical Science*, 9, p. 1-8.

POŠPIECH, E. et al. 2011. Gene–gene interactions contribute to eye colour variation in humans. In *Journal of human genetics*, 56 (6), p. 447-455.

SAMUEL, G. and B. PRAINSACK. 2018. *The Regulatory Landscape of Forensic DNA Phenotyping in Europe*. In: VISAGE. Forthcoming – will be. <http://www.visage-h2020.eu/>

SAMUEL, G. and B. PRAINSACK. 2019. Forensic DNA phenotyping in Europe: Views “on the ground” from those who have a professional stake in the technology. In *New Genetics and Society*, 38 (2), p. 119-141.

VISAGE : *The Visible Attributes Through Genomics*, <http://www.visage-h2020.eu>

WALSH, S. J. 2004. Recent advances in forensic genetics. In *Expert Review of Molecular Diagnostics*, 4 (1), p. 31-40.

WALSH, S. et al. 2014. Developmental validation of the HIrisPlex system: DNA-based eye and hair colour prediction for forensic and anthropological usage. In *Forensic Science International: Genetics*, 9, p. 150-161.

Zákon č. 417/2002 Z. z. *Zákon o používání analýzy deoxyribonukleové kyseliny na identifikáciu osob* (v znení č. 18/2018 Z. z.). <https://www.epi.sk/zz/2002-417>

Analyzá DNA – cesta od pokusů až po metodu individuální identifikace

DNA analysis – the journey from experiments to a method of individual identification

DAVID TEXTL¹

Abstrakt

DNA je genetický materiál, který se nachází ve všech buňkách těla. Počátky genetiky, resp. zkoumání jejích zákonitostí, můžeme nalézt v 19. století, kdy je spojena se jménem významného českého vědce Johanna Gregora Mendela. Tento augustiniánský mnich z brněnského kláštera se v 2. polovině 19. století zabýval hybridizačními pokusy u rostlin. V souvislosti se samotnou DNA jsou pak nejčastěji spojována jména Jamese Watsona a Francise Cricka, kteří za její objev obdrželi Nobelovu cenu. Metoda analýzy DNA napomáhá k odhalení pachatelů nejen těch nejzávažnějších trestných činů. Ve svém článku se zaměřím na zmapování cesty analýzy DNA od prvotních pokusů až po metodu užívanou k individuální identifikaci. Dále se zamyslím nad místem této metody v současné kriminalistice a nad predikcí vývoje této metody.

Klíčová slova

genetika, analýza DNA, kriminalistika, trestní řízení, dokazování

Abstract

DNA is the genetic material found in all cells of the body. The beginnings of genetics, or rather the study of its laws, can be found in the 19th century, when it is associated with the name of the prominent Czech scientist Johann Gregor Mendel. This Augustinian monk from the Brno monastery was involved in hybridization experiments in plants in the second half of the 19th century. In connection with DNA itself, the names of James Watson and Francis Crick are most often associated, who received the Nobel Prize for its discovery. The method of DNA analysis helps to reveal the perpetrators of not only the most serious crimes. In my article, I will focus on mapping the path of DNA analysis from initial experiments to the method used for individual identification. I will also reflect on the place of this method in contemporary criminology and on the prediction of the development of this method.

Key words

genetics, DNA analysis, forensics, criminal proceedings, evidence collection

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/2-06>

1 Mgr. Bc. David Textl, LL. M., interní doktorand na Katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, vyšetřovatel Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky, Krajské ředitelství policie Jihomoravského kraje, Odbor obecné kriminality.

Tento článek vznikl v rámci projektu specifického výzkumu na vysoké škole „Aktuální problémy trestního práva a souvisejících oborů“, kód projektu MUNI/A/1506/2023.

Úvod

S využitím analýzy DNA, tedy tzv. deoxyribonukleové kyseliny, se můžeme v současné době setkat v různých vědních odvětvích, a to jak v rámci veřejného, tak i soukromého sektoru. Jedním ze způsobů užití analýzy DNA je i identifikace osob, neboť s ohledem na současné poznatky pojící se s touto vědní oblastí je možné prostřednictvím analýzy DNA prokázat nebo vyloučit s dostatečnou jistotou, zda určitý biologický materiál pochází od určité osoby.

DNA se nachází ve všech živých buňkách a u každého člověka, potažmo i zvířete, se liší tak podstatným způsobem, že metodu analýzy DNA lze považovat za metodu, kterou je možno užít k individuální identifikaci.

Jaké však byly počátky této metody, která byla v době svého vzniku a rozvoje bez nadsázky průlomovou? Do jakého období se datují první pokusy o zkoumání (lidského) genetického materiálu? K čemu lze analýzu DNA využít a jaký je její význam z hlediska kriminalistického, potažmo jaký je obecně její význam pro oblast trestního práva? Na tyto a mnohé další otázky se budu snažit postupně nalézt odpověď v nadcházejících pasážích textu.

Je bez pochyb, že oblast genetiky a možností jejího využití je natolik široká, že zcela jistě rozsah tohoto tématu neodpovídá možnostem předkládaného publikačního výstupu. Z toho důvodu si ani nekladu za cíl předložit všeobjímající pojednání o analýze DNA a všech jejích aspektech, kterých je téměř nikdy nekončící paleta. Pokusím se zaměřit na tuto problematiku prizmatem historickým ve spojení s pohledem kriminalisticko-právním, kdy se budu snažit zde uvedené historické souvislosti zasadit do kontextu možností využívání analýzy DNA, a genetiky obecně, pro účely kriminalistiky a trestního práva.

Při tvorbě tohoto textu budu vycházet jak z relevantní tuzemské a zahraniční literatury, tak budu své výklady na různých místech, kde to budu považovat za vhodné, doplňovat relevantní judikaturou, a též se pokusím do textu včlenit i své poznatky z praxe při působení v jednom z orgánů činných v trestním řízení.

1 Pojem a podstata zkoumání DNA

DNA je zkratka pro deoxyribonukleovou kyselinu, kterou lze při určité míře zjednodušení charakterizovat jako nositelku genetické informace. To však zcela jistě není jedinou funkcí DNA. Mimo toho, že je právě nositelkou genetické informace, je zároveň i pro život nezbytnou látkou, neboť ve své struktuře kóduje „program“ jednotlivých buněk, čímž předurčuje vývoj a vlastnosti celého organismu, a to ať již se jedná o organismus lidský nebo zvířecí.

Z výše uvedeného vyplývá, že funkce DNA jsou pro živý organismus zcela zásadní a nenahraditelné, avšak podstata fungování a významu DNA jakožto nositelky genetické informace byla lidstvu po relativně dlouhou dobu skryta. Počátky zkoumání DNA lze datovati nejdříve do druhé poloviny devatenáctého století, zásadnějšího vývoje se však tato oblast vědeckého zkoumání dočkala až v průběhu dvacátého století, a to především jeho druhé poloviny. Historickému vývoji zkoumání DNA a jejího významu bude však věnována samostatná část tohoto příspěvku, proto se nyní zaměřím na otázku významu analýzy DNA pro kriminalistickou a trestněprávní praxi.

Kriminalistickou biologii je možno vnímat jako samostatnou část kriminalistické techniky, kdy jednou z jejích podmnožin je i nauka o využívání genetické informace pro kriminalistické účely. Kriminalistická biologie se zabývá především vyhledáváním, zajišťováním, zkoumáním a vyhodnocováním biologických materiálů lidského, zvířecího či rostlinného původu.²

Kriminalistická biologie je založena na využívání aplikovaných poznatků všeobecné biologie. Jedná se o jednu ze základních součástí kriminalistické techniky. Jak již bylo uvedeno výše, kriminalistická biologie se nevyčerpává pouze zkoumáním genetické informace, nýbrž její faktický záběr je daleko širší. I její historie je mnohem bohatší, neboť její počátky lze pozorovat již v období středověku.

Kriminalistická biologie je přímo navázána na pokroky v dalších vědních odvětvích. Nejedná se však výlučně o vědy přírodovědného zaměření, jak by se mohlo na první pohled mylně předpokládat, svůj nezastupitelný význam má i pokrok na poli věd technických, kdy jsou vyvíjeny různé nové přístroje, které lze užít k efektivnímu zkoumání vzorků biologického původu, případně které lze využít i k jejich vyhledávání, snímání apod. Kriminalistická biologie je rovněž navázána na další vědní obory, jako je například soudní lékařství, forenzní antropologie nebo toxikologie.

Jak již bylo uvedeno, je v rámci této součásti kriminalistické techniky zkoumán materiál lidského, zvířecího či živočišného původu. Z pohledu kriminalistické praxe je pak podstatné dělení stop vycházející z mechanismu jejich vzniku. Takto můžeme hovořit o biologických stopách, které:

- vznikají spontánním oddělením od živého organismu,
- vznikají jako následek užití násilí, které způsobilo oddělení biologického materiálu od živého organismu,
- které vznikají v souvislosti se zánikem organismu.³

DNA je biologická makromolekula, tzv. polymer, kterou si lze představit jako dlouhou spirálu (tzv. dvoušroubovici) tvořenou polynukleotidovými řetězci probíhajícími vedle sebe, a to v těsné blízkosti. Tyto řetězce jsou navzájem spojeny vodíkovými můstky mezi bázemi. Jednotlivé nukleotidy se pak skládají ze tří látek, a to z fosfátu, deoxyribózy

2 Straus, J. a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2012, s. 87.

3 Straus, J. a kol. *Kriminalistická technika*. Op. cit. s. 89.

a nukleové báze. Pokud jde právě o nukleové báze, tyto se vyskytují ve čtyřech podobách, a to adenin (A), guanin (G) a pyrimidinové báze thymin (T) a cytosin (C).

Je-li v jednom řetězci cytosin, pak ve druhém leží naproti němu vždy guanin, naproti adeninu pak vždy leží thymin. Z tohoto vyplývá, že naproti purinové bázi leží vždy pyrimidinová. Tento jev se nazývá párování bází, z něhož plyne nezbytnost stejného zastoupení adeninu a thyminu v molekule DNA jako u zastoupení cytozinu a guaninu. Genetické informace jsou pak v molekulách DNA zapsány v jednotkách, které označujeme jako geny. Poloha, kterou gen zaujímá podél vlákna DNA, je jeho *lokus*. Jednou ze skupin lokusů DNA, které se hojně využívají ve forenzní analýze, jsou lokusy obsahující různý počet tandemových opakování.⁴

Analýza DNA umožňuje mimo jiné prokázat či zároveň případně i vyloučit, zda určitý materiál je lidského původu a zda pochází od určité osoby. Zkoumáním genetické informace, obsažené ve vzorku, který byl zajištěn v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí, můžeme dospět k tzv. individuální identifikaci, tedy k závěru, že předmětný biologický (genetický) materiál pochází od konkrétní osoby, u níž byl pro účely předmětné analýzy zajištěn tzv. srovnávací vzorek.

DNA se nachází ve všech živých buňkách organismu a u každého člověka či zvířete se liší s takovou jistotou, že při porovnání se srovnávacím vzorkem od konkrétní osoby (či zvířete) můžeme dospět k individuální identifikaci, o které bylo hovořeno výše. Ta má pro kriminalistiku, a v návaznosti na to i pro konkrétní probíhající trestní řízení, zcela zásadní význam. Individuální identifikace osoby pomocí analýzy DNA nemusí vždy vést jen ke zjištění, případně i usvědčení pachatele, ale může napomoci např. při zjišťování totožnosti zemřelé osoby, případně i živé osoby neznámé totožnosti, či při ustanovení možných svědků kriminalisticky relevantní události, neboť bude předmětným zkoumáním zjištěno, že tyto osoby pobývaly na místě s touto kriminalisticky relevantní událostí úzce spjatým.

Individuálnost DNA každého člověka je dána odlišným vnitřním uspořádáním v molekule, kdy toto rozdílné uspořádání lze nejenom s využitím moderních metod zjistit, ale lze jej i přehledně vyjádřit při vypracování struktury DNA, což je podstatné i z procesního hlediska, kdy takto učiněné závěry o identifikaci určité osoby mohou být objektivně ověřeny. V souvislosti s touto skutečností tak někdy můžeme nalézt zmínky o tzv. „DNA otisku prstu“ – „DNA fingerprint“.⁵

Výskyt dvou osob se stejným profilem DNA je v současné době s přihlédnutím k aktuálnímu rozsahu lidské populace prakticky vyloučen, což jen umocňuje využití analýzy DNA jako prostředku k individuální identifikaci osob. Jak uvádí Lauby, „je statistická pravděpodobnost opakování genetického profilu DNA, tvořeného kombinací 20 až 32 alel

4 Girod, R. J. *Profiling The Criminal Mind. Behavioral Science and Criminal Investigative Analysis*. Lincoln: iUniverse, Inc., 2004, s. 113.

5 Srov. např. Chadwick, L. H. *DNA fingerprinting (on-line)*. National Human Genome Research Institute, 2024. Dostupné z: <https://genome.gov/genetics-glossary/DNA-Fingerprinting> (cit. 7. 4. 2024).

v 10 až 16 navzájem nezávislých lokusech, mimořádně malá a pohybuje se v rozmezí gonot řádově 10 -10, 10 -20, popř. i nižších“⁶

Výjimkou z tohoto pravidla pak mohou být pouze jednovaječná dvojčata, u nichž je rozlišení jejich genetických profilů problematické a nelze je za užití v současnosti dostupných metod spolehlivě provést. Vývoj v praxi využívaných metod jde však stále kupředu, a tak lze s jistotou mírou optimismu presumovat, že v budoucnu nebude činit problém rozlišení genetických profilů ani v případě jednovaječných dvojčat.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této části, genetické zkoumání je optikou kriminalistiky, potažmo přesněji kriminalistické techniky, podmnožinou oboru nazývaného kriminalistická biologie. Genetický materiál, který je pak předmětem dalšího zkoumání, bývá nejčastěji zajišťován na místě kriminalisticky relevantní události jako stopa, a to zpravidla při ohledání místa činu ve smyslu § 113 trestního řádu.⁷ Tyto biologické stopy jsou zajišťovány různým způsobem, přičemž musí být dbáno na to, aby nedošlo k jejich poškození či kontaminaci, a aby bylo umožněno s takto zajištěným biologickým materiálem dále pracovat v rámci jeho následné analýzy.

K analýze DNA může být využit biologický materiál různého původu, neboť jakákoli zajištěná buňka lidského či zvířecího původu, která není poškozená a má jádro, je způsobilá k získání genetického profilu a k využití pro analýzu DNA. Pokud má být výsledkem této analýzy individuální identifikace osoby nebo zvířete, je třeba zajistit tzv. srovnávací vzorek. Aktuálně se k získávání takového materiálu využívá nejčastěji provedení tzv. bukálního stěru, kdy se jedná o jednoduchou, relativně levnou a především neinvazivní metodu odběru genetického materiálu. Tato metoda spočívá ve stěru buněk z dutiny ústní. Bukální stěr v praxi provádí nejčastěji vyškolený policista, často jde o kriminalistického technika, nebo méně často i lékař. Ve výjimečných případech si může provést bukální stěr též sama osoba, od níž je takto genetický materiál získáván, avšak musí k tomu vždy dojít za účasti policejního orgánu, aby byla vyloučena možnost záměny či jiného zneužití, a zároveň musí být dodrženy všechny podmínky nutné pro to, aby bylo zabráněno kontaminaci odebíraného vzorku.

V návaznosti na získávání referenčních vzorků se pak zcela logicky vkrádá na mysl otázka pořízení celostátní evidence genetických profilů, což by sice zcela jistě pomohlo při objasňování různých druhů trestné činnosti, především pak násilného či majetkového charakteru, avšak takovýto přístup v praxi naráží na mnohé problémy, ať už povahy ekonomické, etické či právní.

Metoda analýzy DNA je metodou zcela jistě velmi účinnou a jedná se o jedno z nejperspektivnějších odvětví současné kriminalistiky, avšak při využívání v praxi je tato metoda poměrně časově i finančně náročná. V ideálním případě trvá analýza jednoho vzorku přibližně jeden pracovní den. Na provedení této analýzy je pak navázána ještě potřeba vypracování odborného vyjádření ze strany příslušného specialisty. Doba, po

⁶ Lauby, M. Forenzní genetická analýza DNA a její význam při dokazování. *Bulletin advokacie* č. 4/2002.

⁷ Zákon č. 141/61 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), dále jen „tr. řád“.

kterou je zpracováván jeden případ, je pak přímo úměrná tomu, jaké množství případů daný specialista zpracovává.

Proces zpracování vzorku je takový, že pracovník OKTE⁸ – specialista odebere malý vzorek biologického materiálu ze zajištěné stopy a následně je z tohoto vzorku izolována DNA. Po izolaci DNA jsou následně označeny a dále množeny jen specifické fragmenty DNA, přičemž se jedná o tzv. nekódující část. Označené a namnožené úseky se analyzují v tzv. sekvenátoru.⁹ Výsledkem celé analýzy jednoho vzorku genetického materiálu je pak soubor čísel, který je označován jako „profil DNA“ a který umožňuje jednoznačné rozlišení různých vzorků, což je zcela zásadní pro následné identifikační účely.

Pokud se jedná o ekonomické aspekty, pak jen spotřební materiál na vyhodnocení jednoho vzorku stojí minimálně 1.000,- Kč.¹⁰ Dále je pak třeba vzít do úvahy i pořizovací náklady vybavení specializovaných pracovišť a náklady na platy specialistů. V současné době se náklady na provádění analýz DNA v rámci jednoho krajského ředitelství pohybují v řádu jednotek až desítek milionů korun ročně s přihlédnutím k zalidněnosti a nápadu trestné činnosti v rámci daného kraje. Pokud by byla zřízena celorepubliková databáze DNA, lze předpokládat, by bylo prováděno výrazně více analýz, čímž by stoupaly i náklady. Dále by také musely být nepochybně rozšířeny i řady specializovaných pracovníků, což by mohlo být rovněž problematické.

Dále pak je třeba vzít do úvahy i aspekty právní. Právní aspekty spočívají především v legálnosti získávání referenčních (srovnávacích) vzorků a vedení jejich databáze. Trestní řád umožňuje provedení odběru biologického vzorku u obviněného i v případech, kdy s tímto nebude souhlasit. Zákon dokonce umožňuje policistům překonat odpor takovéto osoby, avšak pouze v případě užití tzv. neinvazivních metod, tedy např. při provedení bukalního stěru. Zákon pak stanoví podmínku, že policejní orgán potřebuje k překonání odporu za účelem odběru tohoto vzorku předchozí souhlas státního zástupce. Způsob překonání odporu musí být přiměřený jeho intenzitě.¹¹ V této souvislosti je na místě zmínit i č. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod,¹² kde je upraven zákaz mučení a zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení.

Při zmínce Listiny je pak třeba rovněž upozornit na její čl. 10 odst. 2 a odst. 3, kdy tato ustanovení jsou věnována ochraně soukromého a rodinného života a dále právu na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním a jiným zneužíváním údajů o osobách. Právo na zákonnou ochranu proti svévolnému zasahování do soukromého života pak vyplývá rovněž z díkce č. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.¹³ Opomenuta by v této souvislosti neměla být ani Úmluva o ochraně

8 Odbor kriminalistické techniky a expertíz Policie České republiky, dále též „OKTE“.

9 Policie České republiky: Zkoumání DNA (on-line). Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/zkoumani-dna.aspx>. (cit. 7. 4. 2024).

10 Tamtéž.

11 K tomu srov. § 114 tr. řádu.

12 Usnesení předsednictva ČNR, kterým se přijímá Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. Dále též „Listina“ nebo „LZPS“.

13 Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických

osob se zřetelem na automatizované zpracování dat,¹⁴ vzniknuvší na půdě Rady Evropy. Významnou roli má pak v poslední době též legislativa Evropské unie, zejména věnovaná ochraně osobnosti a osobních dat.¹⁵

V souvislosti s otázkou zákonnosti získávání a uchovávání biologického materiálu (vzorku DNA) pro pozdější analýzu je třeba věnovat pozornost i otázce, zda je genetický profil osoby osobním údajem ve smyslu zákona o ochraně osobních údajů.¹⁶ Tento zákon uvádí, že osobním údajem je „*jakýkoliv údaj týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů*“.¹⁷ V návaznosti na to pak zákon uvádí, že „*Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze na základě jednoho či více osobních údajů přímo či nepřímo zjistit jeho identitu*“.¹⁸ Jak již bylo uvedeno, předmětem kriminalistického zkoumání jsou tzv. lokusy, a to ty, které nejsou kódující. Tyto lokusy umožňují učinit závěr ohledně identifikace při porovnání se srovnávacím vzorkem, nejsou z nich však zjistitelné takové údaje, které by vypovídaly o konkrétní osobě a které by mohly být vnímány jako osobní údaje ve smyslu výše citovaného ustanovení. Proto jsem toho názoru, že samotný genetický profil DNA, který je předmětem zkoumání v rámci kriminalistické biologie, není osobním údajem ve smyslu zákona o ochraně osobních údajů.¹⁹

I přes to však vytvoření ucelené databáze vzorků DNA v rámci České republiky není s ohledem na současnou legislativu (a samozřejmě též i s ohledem na ekonomické aspekty, které již byly rozebrány výše) možné. Problémem je především to, že neexistuje žádný zákonný podklad pro získávání předmětných vzorků vyjma toho, který vyplývá z úpravy trestního řádu, však ustanovení jeho § 114 se vztahuje toliko k osobě podezřelé, potažmo obviněné. Dále pak musí být tyto vzorky vždy získávány výlučně v souvislosti s konkrétním trestním řízením.

Právní regulaci vedení databáze DNA profilů se zabývala již v roce 1992 Rada Evropy, kdy vzniklo doporučení o využívání analýzy DNA v rámci systému trestní justice.²⁰ Toto doporučení bylo založeno na koncepci využívání analýzy DNA pro všechny trestné činy, a to bez ohledu na jejich druh nebo závažnost. V roce 1995 pak byl zřízen Národní registr DNA v rámci Anglie a Walesu, obdobný registr pak funguje od roku 1998 i v USA, a to jak v rámci jednotlivých států, tak i na federální úrovni.²¹

právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

14 *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 115/2001 Sb. m .s. o přijetí Úmluvy o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat.*

15 *Srov. zejména Nařízení Evropské unie č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a volném pohybu těchto údajů (tzv. GDPR).*

16 *Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.*

17 *Srov. § 4 písm. a) zák. č. 101/2000 Sb.*

18 *Tamtéž.*

19 *Shodně např. Sokol, T. Identifikace osob pomocí analýzy DNA (on-line). Ekonom, 2002. Dostupné z: <https://pravniradce.ekonom.cz/c1-11549730-identifikace-osob-pomoci-analyzy-dna> (cit. 7. 4. 2024).*

20

21

Důkazy prostřednictvím metody analýzy DNA jsou získávány v souladu s § 105 tr. řádu buď ve formě odborného vyjádření, nebo znaleckého posudku. V praxi převažují odborná vyjádření, která vypracovávají specialisté zařazení na OKTE při jednotlivých krajských ředitelstvích Policie České republiky. Odborné vyjádření je v procesu dokazování považováno za listinný důkaz.

Mimo trestní řízení pak může být genetický vzorek osoby využit i ke zjišťování totožnosti v režimu zákona o Policii ČR.²² Oprávnění policisty zjišťovat totožnost osoby se vztahuje pouze na taxativně vymezený okruh případů. Zákonné oprávnění policisty ke zjišťování totožnosti vyplývá z § 63 ZoPČR. Zde zákon stanoví, že „Osobu, jejíž totožnost nelze zjistit, lze za tímto účelem předvést k provedení úkonů směřujících ke zjištění totožnosti.“ Mezi úkony spojené se zjišťováním totožnosti osoby pak patří i odebrání biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení. Při provádění tohoto úkonu dává i ZoPČR policistovi oprávnění k překonání odporu osoby, u níž je prováděn odběr vzorku, avšak opět musí být odběr vzorku prováděn výlučně neinvazivním způsobem (v praxi tedy půjde nejčastěji opět o bukalní stěr).

Zákon o Policii ČR pak také pokládá základy pro vedení databáze vzorku DNA, byť ne na celostátní úrovni, což už ostatně bylo objasněno v předchozích pasážích textu. Toto oprávnění vyplývá z § 65 ZoPČR, kdy zákon umožňuje mimo jiné odebrat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení u osob, proti kterým bylo pro spáchání úmyslného trestného činu zahájeno trestní stíhání v souladu s § 160 odst. 1 tr. řádu nebo jim bylo sděleno podezření podle § 179b odst. 3 tr. řádu v rámci tzv. zkráceného přípravného řízení. Dále pak tento zákon umožňuje odběr biologických vzorků u osob ve výkonu trestu odnětí svobody pro spáchání úmyslného trestného činu, u osob, kterým bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence, případně pak u osob nalezených, po kterých bylo vyhlášeno pátrání a které nemají způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu (zejména osoby nezletilé). V souladu s ustanovením § 65 odst. 5 ZoPČR pak policie tyto údaje zlikviduje, jakmile jejich další zpracování není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti, stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti ČR, veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti.

Z výše uvedeného je zřejmé, že zákon připouští několik případů, kdy můžou být odebrané vzorky ponechány jako součást databáze. Policie za tímto účelem využívá systém označovaný jako FODAGEN, který je založen na základě trojkombinace identifikace osoby – na základě fotografování, daktyloskopování a odběru biologického materiálu.²³ Vlastní zřízení a vedení databáze DNA je upraveno pouze interním aktem řízení v rámci PČR, a to Závažným pokynem policejního prezidenta č. 88/2002.²⁴ Databázi vzorků DNA provozuje Kriminalistický ústav v Praze. Krom vzorků v souladu s § 65 ZoPČR tato databáze též obsahuje DNA profily získané ze stop z míst dosud neobjasněných trestných činů nebo mimořádných událostí, DNA profily osob či mrtvol neznámé totožnosti a také DNA

22 Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Dále jen „ZoPČR“

23 K systému FODAGEN blíže srov. např. Chmelík, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005, s. 201-202.

24 Závažný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002, k naplňování, provozování a užívání Národní databáze DNA.

profily z nálezů částí těl neznámé totožnosti. Nad rámec toho pak databáze obsahuje i tzv. eliminační vzorky, což jsou DNA profily osob, které mohly přijít do styku se zajištěnými stopami a mohly tyto stopy různým způsobem kontaminovat. Zpravidla se tak jedná o příslušníky PČR. Zmíněný interní akt řízení upravuje též dobu, po kterou mají být ty které vzorky v databázi uchovávány.

2 Historický vývoj zkoumání genetické informace

Historie kriminalistické biologie je poměrně bohatá a její počátky sahají až do středověku. Genetické zkoumání našlo své uplatnění v kriminalistice až později, kdy vývoj v této oblasti stále pokračuje. Věda nám totiž nabízí neustále nové metody a postupy, které lze aplikovat na zkoumání genetických vzorků, a zároveň jsou vyvíjeny i nové přístroje a další vybavení, které může sloužit právě ke zkoumání genetických vzorků.

V porovnání s historií kriminalistické biologie jako celku je genetická analýza, resp. obecně genetika vědou poměrně mladou. Za zakladatele genetiky je považován Johann Gregor Mendel. Tento augustiniánský mnich žil v letech 1822-1884 a v průběhu druhé poloviny 19. století působil v brněnském klášteře, který se dnes nachází na náměstí pojmenovaném po tomto vědci, tedy na Mendlově náměstí.

Mendel se věnoval hybridizačním pokusům u rostlin. Tyto pokusy prováděl přímo na zahrádce náležející ke klášteru. Jako objekt svého zájmu si pak vybral hrách. Prováděl křížení a sledoval při nich sedm dědičných znaků:

- tvar semen,
- tvar lusků,
- zbarvení děloh,
- zbarvení květů,
- zbarvení nezralých lusků,
- délka stonku a
- postavení květů.²⁵

Následně Mendel výsledky svého zkoumání zhodnotil z hlediska matematických zákonitostí. Dospěl k závěru, že se nedědí přímo konkrétní znaky, ale „vlohy“ pro ně. V návaznosti na to formuloval tzv. Mendelovy zákony, čímž inicioval vznik vědy zvané genetika.²⁶ V době, kdy Mendel prováděl své pokusy, neměla jeho práce vůbec žádný ohlas, a to ani když své závěry knižně publikoval v roce 1866 v práci nazvané *Versuche über Pflanzenhybriden*.

Podstatnějšího zájmu se zkoumání genetických zákonitostí dočkalo až v průběhu 20. století. Významnými osobnostmi, které v podstatě potvrdily pravdivost zákonů

²⁵ Genetika – Biologie. Historie genetiky (on-line). Dostupné z: <https://www.genetika-biologie.cz/historie-genetiky> (cit. 7. 4. 2024).

²⁶ Tamtéž.

formulovaných Mendelem, byli prof. Hugo de Vriese (1848-1935), prof. Erich Tschermak von Seysenegg (1871-1962) a prof. Carl Correns (1863-1933).

Ač se všichni tři jmenovaní vědci zabývali odlišnými oblastmi, došli nezávisle na sobě ke stejným závěrům, čímž potvrdili platnost dříve formulovaných zákonů dědičnosti. Práce J. G. Mendela se tak stala základním východiskem klasické genetiky a šlechtitelství.²⁷

Počátek moderní kriminalistické biologie lze spojovat s rokem 1901, kdy se německému lékaři Paulu Uhlenhuthovi (1870-1957) podařilo poprvé rozlišit lidskou a zvířecí krev.²⁸ Tato metoda je, samozřejmě s drobnými úpravami navázanými na technologický rozvoj, užívána dodnes.

Zcela zásadní zlom v oblasti zkoumání genetických zákonitostí přinesl rok 1953, kdy byla dne 28. března objevena a vypracována chemická struktura kyseliny deoxyribonukleové (DNA). Jejimi tvůrci byli James Dewey Watson (nar. 1928) a Francis Harry Compton Crick (1916-2004). Oba vědci za svůj objev později (v roce 1962) obdrželi Nobelovu cenu. Podařilo se jim sestavit strukturu kyseliny deoxyribonukleové ve tvaru dvojité propletené spirály, spojené dvojicemi chemických látek, označovaných jako nukleotidy.²⁹

Bez významu zcela jistě nebyly ani studie DNA za užití rentgenového záření, kterými se zabývali Maurice H. F. Wilkins a Rosalinda Franklinová.

Dalším milníkem byl pak rok 1984, kdy britský genetik Alec Jeffreys (nar. 1950) vpracoval metodu vizuální identifikace, tedy zviditelnění jednotlivých fragmentů, které obsahují hledané sekvence DNA. Tohoto cíle dospěl pomocí tzv. molekulární hybridizace s vhodně značenou DNA sondou, kdy tuto sondu tvořil úsek DNA se sekvencí nukleotidů volenou tak, aby se navázala jen na hledaný fragment DNA, v důsledku čehož došlo k jeho zviditelnění.³⁰ I další výzkumy tohoto vědce byly zcela zásadní. Jak je uvedeno v jeho medailonku na webových stránkách univerzity v Leicesteru, „*Výzkum profesora Jeffreaye v Leicesteru se zaměřuje na zkoumání rozmanitosti lidské DNA a mutačních procesů, které tuto rozmanitost vytvářejí. Jako jeden z prvních objevil dědičnou variabilitu v lidské DNA, poté vynalezl DNA otisky prstů a ukázal, jak je lze využít k řešení otázek identity a příbuznosti, a vytvořil obor forenzní DNA. Následný dopad DNA na řešení otcovnosti a imigračních případů, dopadení zločinců a osvobození nevinných byl mimořádný a přímo ovlivnil životy milionů lidí na celém světě.*“³¹

27 Jedlička, M. *Genetika ve službách kriminalistiky (on-line)*. Dostupné z: <https://kriminalistika.eu/dna/dna.html> (cit. 7. 4. 2024).

28 Straus, J., Vavera, F. a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2012. S. 303.

29 Jedlička, M. *Genetika ve službách kriminalistiky (on-line)*. Dostupné z: <https://kriminalistika.eu/dna/dna.html> (cit. 7. 4. 2024).

30 *Genetika – Biologie. Historie genetiky (on-line)*. Dostupné z: <https://www.genetika-biologie.cz/historie-genetiky> (cit. 7. 4. 2024).

31 *University of Leicester (on-line)*. Dostupné z: <https://le.ac.uk/> (cit. 7. 4. 2024).

3 Význam analýzy DNA pro současnou kriminalistiku a její perspektivy

Další významný vývoj zaznamenala oblast zkoumání genetické informace na přelomu 20. a 21. století, kdy v současnosti jde vývoj v této oblasti stále kupředu. Poprvé byla metoda analýzy DNA, založená na tzv. DNA fingerprintu, jak jej konstruoval již zmiňovaný Alec Jeffreys, využita pro kriminalistické účely v roce 1986, a to v souvislosti s vyšetřováním případu vraždy 15leté Lindy Mannové, ke které došlo koncem roku 1983. Oběť byla před svou smrtí znásilněna. Pro účely dalšího zkoumání, které však v té době ještě nebylo zcela běžné, bylo stěrem z oblasti genitálií oběti zajištěno sperma pachatele, které bylo následně zmrazeno, a případ zůstal prozatím neobjasněn.

O tři roky později došlo nedaleko původního místa činu k další vraždě, kdy obětí byla tentokrát stejně stará Dawn Ashorthová. I ona byla před svou smrtí znásilněna. K činu se nedlouho poté doznal sedmnáctiletý mladík. S ohledem na obdobný modus operandi bylo pracováno s verzí, že mohl vraždit i před třemi lety.

Z toho důvodu provedl genetik Alec Jeffers komparaci DNA zjištěné z krve podezřelého s DNA pocházející ze spermatu zjištěného u obou poškozených. Zkoumáním bylo zjištěno, že sice sperma v obou případech pocházelo od stejné osoby, avšak nikoli od podezřelého. Z toho důvodu bylo v lednu 1987 rozhodnuto o tom, že budou pro porovnání odebrány vzorky krve dalším více než 4.500 osobám z okolních vesnic. Ani tehdy však nebyl pachatel odhalen.

Později získala policie poznatek, že jistý Colin Pitchfork přemluvil podezřelého, aby si nechal odebrat krev na jeho jméno. Po tomto zjištění byl proveden rozbor DNA skutečného Colina Pitchforka a byla zjištěna shoda s DNA získanou ze spermatu nalezeného v souvislosti s oběma případy vražd. Pitchfork se následně k oběma vraždám doznal a byl odsouzen k doživotnímu trestu. Tento trest mu byl zmírněn na 28 let odnětí svobody a v roce 2021 byl z vězení předčasně propuštěn za dobré chování.³²

V rámci české kriminalistiky pak byla metoda analýzy DNA užita k odhalení pachatele poprvé v roce 1990 v případě vraždy dvacetileté studentky v budově Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně na Poříčí. Zde byly na místě činu zajištěny krvní stopy, které neodpovídaly mechanismu zranění způsobených poškozené a byl tak dán předpoklad, že se pachatel zranil a krev patří jemu, neboť brutální útok na studentku byl proveden nožem.

Operativním šetřením kriminalistů bylo zjištěno, že určitou spojitost s případem může mít i již trestaný Milan Lubas, který byl v té době krátce na svobodě po výkonu trestu odnětí svobody za napadení nožem a také za znásilnění. Když se kriminalisté dostavili do domu, kde Lubas bydlel, bylo zjištěno, že má ovázanou levou ruku, z výpovědi jeho přítelkyně

32 Vaughan, H. Colin Pitchfork: Double child murderer's release from prison put on hold (on-line). Sky News, 2023. Dostupné z: <https://news.sky.com/story/colin-pitchfork-double-child-murderers-release-from-prison-put-on-hold-12928487> (cit. 11. 4. 2024).

bylo také zjištěno, že se v den činu vrátil domů špinavý od krve, kalhoty zůstaly namočené v lavoru a byly následně zajištěny.

V té době však byla metoda analýzy DNA v Československu pouhým sci-fi a její užívání v kriminalistice nebylo výrazněji prosazováno. Možností využití DNA pro důkazní účely se tehdy zabývalo pouze několik odborníků, mezi nimi i docent Ferák z Bratislavy. Právě jeho proto vyšetřovatelé kontaktovali, aby zjistili, zda je skutečně možné provést srovnání krevních stop nalezených na místě činu s krví podezřelého a krevních stop na jeho kalhotách s krví poškozené. Docent Ferák provedl analýzu a bylo zjištěno, že krevní stopy nalezené na místě činu, o kterých se kriminalisté domnívali, že je tam mohl zanechat pachatel, se shodovaly se vzorkem podezřelého Lubase. Dále bylo zjištěno, že krev z jeho kalhot patřila osobě ženského pohlaví.

Na základě těchto důkazů uznal Krajský soud v Brně Milana Lubase vinným z vraždy studentky a odsoudil jej k pobytu za mřížemi v délce trvání 23 let. Milan Lubas se k vraždě nikdy nedoznal. V roce 1993 spáchal ve věznici sebevraždu.³³

Závěr

Kriminalistická biologie, jejíž součástí jsou i metody sloužící k analýze DNA, má své nezastupitelné místo v rámci kriminalistické techniky. Rovněž její význam pro praxi je zcela zásadní, neboť prostřednictvím metod kriminalistické biologie a nejnovějších poznatků v této oblasti je možné zodpovědět mnohé otázky, které přináší kriminalistická praxe při vyšetřování trestných činů a odhalování jejich pachatelů.

Předkládaný článek by zcela jistě neměl být vnímán jako všeobíhající pojednání o metodách kriminalistické biologie, ale jedná se spíše o určitou „sondu“ do této specifické oblasti, a to s akcentem na možnosti využívání analýzy DNA pro účely dokazování v trestním řízení.

V úvodních částech textu jsem se zaměřil na vymezení pojmu kriminalistické biologie, dále pak na metody využívané k analýze DNA a tyto výklady jsem v následující pasáži zasadil do jejich historického kontextu. Předložil jsem výklad o vývoji těchto metod od jejich úplných počátků, kdy bylo například převratným objevem odlišení lidské krve od zvířecí, až po současnost, kdy je analýza DNA považována za nezpochybnitelný prostředek k individuální identifikaci osob, a to ať již v kontextu kriminalistické praxe, tak i v dalších oblastech běžného života.

V rámci předkládaného textu jsem si rovněž kladl různé otázky s praktickými přesahy, zejména ohledně sběru a archivace zajištěného biologického materiálu a vytváření sbírek pro pozdější identifikační účely. Neopomenul jsem pak zmínit ani způsoby, jakými dochází k vyhodnocování vzorků DNA tak, aby výsledek takového zkoumání mohl být použitelný jako důkaz pro účely trestního řízení.

33 Janečková, B., Hruška, E. *Historie českého zločinu*. Praha: Radioservis, 2019, s. 251-269.

Závěrem lze tak uzavřít, že zkoumáním biologických stop lze s užitím současných nejmodernějších metod zjistit mnohé kriminalisticky významné informace. Jedná se o prostředek využívaný k individuální identifikaci osob. Přesto lze vyzorovat mnohé problematické, případně při nejmenším pak sporné body, jako je například právní základ pro odebrání biologických vzorků různým osobám, pro jejich zkoumání a následné ukládání do sbírek. Optikou úvah *de lege ferenda* shledávám problematickým fakt, že postupy policejního orgánu při nakládání s těmito biologickými vzorky a s informacemi jejich prostřednictvím zjištěnými je upraven pouze interním aktem řízení, který je sice pro činnost policejního orgánu závazný, avšak je problematická jeho vymahatelnost a problémem je též skutečnost, že takovýto předpis nemůže působit *erga omnes*.

Stejně tak, jako se vyvíjí společnost, vyvíjí se i technické a technologické možnosti, a proto je třeba, aby byl tento vývoj reflektován i v rovině právní. Ze zkušeností již víme, že se tak vždy děje s určitým zpožděním, což je však zcela logické a ve většině případů to tak nelze klást zákonodárci za vinu. Nově přijímaná právní úprava by však měla být taková, aby působila i do budoucna a dokázala reagovat na predikce vývoje v té které oblasti. Toto se předpokládá i ve vztahu k vývoji v oblasti zkoumání DNA, ať již pro účely kriminalistiky, potažmo trestního řízení, či jiné. Jedná se o oblast se značným potenciálem, proto je důležitá i kvalitní legislativa. Metoda analýza DNA má v rámci kriminalistické techniky velmi důležité postavení a v praxi je často využívána, a to nejen v případech té nejzávažnější kriminality, ale je využívána u širokého spektra trestných činů. V předkládaném textu jsem se pokusil zdůraznit význam těchto metod, a to i zasazením do historického kontextu, ze kterého je zřejmé, jak výrazného rozvoje bylo dosaženo za relativně krátkou dobu. Proto bude zcela jistě zajímavé sledovat vývojové trendy v této oblasti i do budoucna, neboť věřím, že nám má ještě co nabídnout a že její potenciál není zcela vyčerpán.

Literatura

Genetika – Biologie. *Historie genetiky* (on-line). Dostupné z: <https://www.genetika-biologie.cz/historie-genetiky> (cit. 7. 4. 2024).

GIROD, R. J. *Profiling The Criminal Mind. Behavioral Science and Criminal Investigative Analysis*. Lincoln: iUniverse, Inc., 2004. 266 s.

CHADWICK, L. H. *DNA fingerprinting* (on-line). National Human Genome Research Institute, 2024. Dostupné z: <https://genome.gov/genetics-glossary/DNA-Fingerprinting> (cit. 7. 4. 2024).

CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005. 532 s.

JANEČKOVÁ, B. a E. HRUŠKA. *Historie českého zločinu*. Praha: Radioservis, 2019. 295 s.

JEDLIČKA, M. *Genetika ve službách kriminalistiky* (on-line). Dostupné z: <https://kriminalistika.eu/dna/dna.html> (cit. 7. 4. 2024).

LAUBY, M. *Forenzní genetická analýza DNA a její význam při dokazování*. Bulletin advokacie č. 4/2002.

Policie České republiky. *Zkoumání DNA* (on-line). Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/zkoumani-dna.aspx>. (cit. 7. 4. 2024).

SOKOL, T. *Identifikace osob pomocí analýzy DNA* (on-line). Ekonom, 2002. Dostupné z: <https://pravniradce.ekonom.cz/c1-11549730-identifikace-osob-pomoci-analyzy-dna> (cit. 7. 4. 2024).

STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2012. 446 s.

STRAUS, J., F. VAVERA a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2012. 441 s.

Úřad pro ochranu osobních údajů. *Když se řekne ... DNA*. Informační Bulletin, 2006, č. 3, s. 12-13.

VAUGHAN, H. *Colin Pitchfork: Double child murderer's release from prison put on hold* (on-line). Sky News, 2023. Dostupné z: <https://news.sky.com/story/colin-pitchfork-double-child-murderers-release-from-prison-put-on-hold-12928487> (cit. 11. 4. 2024).

Právní předpisy

Doporučení Rady Evropy č. R (92) 1 Výboru ministrů členským státům o využívání analýzy deoxyribonukleové kyseliny (DNA) v rámci systému trestní justice.

Nařízení Evropské unie č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a volném pohybu těchto údajů.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 115/2001 Sb. m .s. o přijetí Úmluvy o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat.

Usnesení předsednictva ČNR, kterým se přijímá Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Zákon č. 141/61 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002, k naplňování, provozování a užívání Národní databáze DNA.

Taktika výslechu dítěte z pohledu kriminalistiky a forenzní praxe

Tactics of child interrogation from the perspective of criminology and forensic practice

JIŘÍ STRAUS,¹ ŠÁRKA KSANDROVÁ²

Abstrakt

Výslech dítěte v trestním řízení představuje specifickou kriminalistickou metodu s důrazem na psychologické, etické i právní aspekty. Děti jsou často oběťmi citlivých trestných činů, a proto je nutné přistupovat k jejich výslechu s maximální empatií, odborností a respektováním jejich zvláštností, jako je sugestibilita, emoční labilita či sklon k fantazii. Důležitá je příprava vyslychajícího, volba vhodné taktiky a prostředí, včetně využití specializovaných výslechových místností a demonstračních pomůcek. Výslech by měl být proveden co nejdříve, ideálně jednorázově, za přítomnosti kvalifikovaných odborníků. Klíčovým cílem je získání věrohodné výpovědi bez další traumatizace dítěte. Text se zaměřuje na doporučené taktiky a praktické aspekty správného vedení výslechu dítěte v různých rolích – jako svědka, poškozeného i pachatele.

Klíčová slova

výslech dítěte, kriminalistická taktika, dětská oběť, sugesce, specializovaná výslechová místnost, demonstrační pomůcky

Abstract

The interrogation of a child in criminal proceedings represents a specific forensic method requiring attention to psychological, ethical, and legal aspects. Children are often victims of sensitive crimes, which demands a highly empathetic and professional approach, taking into account their characteristics such as suggestibility, emotional instability, and vivid imagination. Proper preparation of the interviewer, the choice of appropriate tactics and setting – including the use of specialized interview rooms and demonstrative aids – is essential. The interview should be conducted as soon as possible, ideally only once, and in the presence of qualified professionals. The main objective is to obtain a credible testimony without causing further trauma to the child. This text focuses on recommended strategies and practical aspects of conducting child interviews in various roles – as a witness, victim, or offender.

Key words

child interview, forensic tactics, child victim, suggestibility, specialized interview room, demonstrative aids

¹ prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. Vysoká škola finanční a správní Praha

² Mgr. Šárka Ksandrová, poručík, Obvodní ředitelství policie Praha I, odbor obecné kriminality

Úvod

Výslech je jednou z nejstarších kriminalistických metod a zároveň procesním vyšetřovacím úkonem v trestním řízení, jehož zásady a dokumentace jsou upraveny trestním řádem. Slouží k získání výpovědi jako klíčového důkazního prostředku, přičemž se pracuje s paměťovými stopami vyslýchané osoby za dodržení jejích práv.³

Jde o komplexní proces zahrnující kriminalistické, trestně procesní, psychologické a etické aspekty. Oproti jiným důkazům je výpověď obtížnější na získání i vyhodnocení. Kvalifikovaný výslech vyžaduje znalosti trestního práva, kriminalistiky a psychologie.

Metodou získávání výpovědi v kriminalistické praktické činnosti je výslech, který na základě výše uvedených skutečností můžeme definovat jako metodu kriminalistické praxe, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi, kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob, za přísného respektování a dodržení práv i povinností daných zákonem vyslýchanému i vyslýchajícímu.⁴

Obecnou úlohou výslechu není např. doznání obviněného, nebo jeho usvědčení, ale získání úplné a pravdivé⁵ výpovědi (*vysvětlení*) v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, pro potřeby trestního řízení nebo plnění dalších úloh Policie ČR.

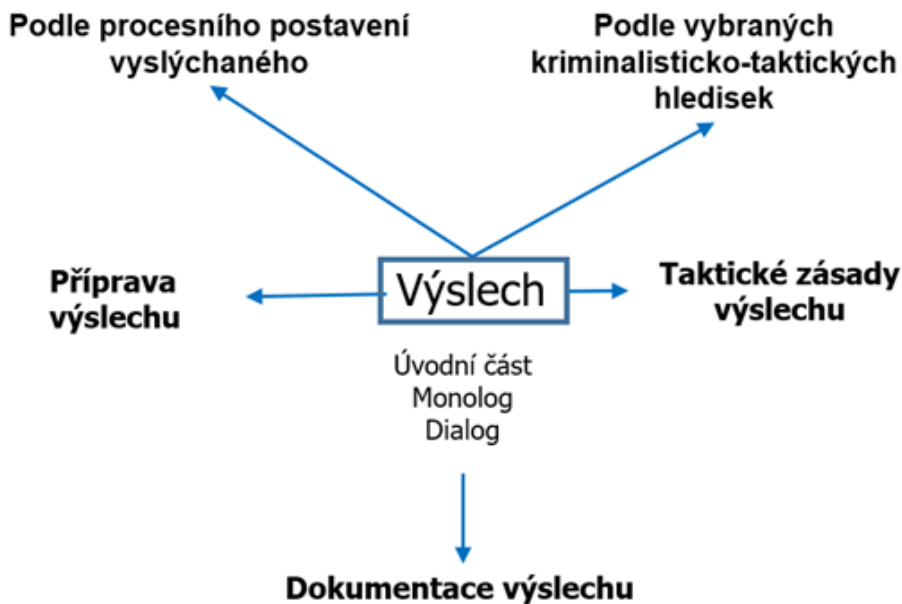
Cílem výslechu je získání úplné a věrohodné výpovědi, která přispívá k objasnění skutkového stavu.⁶ Proces podléhá přísné právní regulaci s ohledem na ochranu lidských práv a svobod. Úspěšnost výslechu ovlivňuje prostředí, taktika, atmosféra a způsob jeho vedení. Klíčovou roli hraje vyslýchající, jehož znalosti a zkušenosti jsou zásadní pro efektivní získání pravdivých informací. Obecné schéma výslechu je možné znázornit následovně podle obr. 1.

3 GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 180 s. ISBN 80-246-1293-3.

4 KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 323 s. ISBN 978-80-7380-859-4.

5 Pozn.: Pravdivou výpověď rozumíme výpověď, v níž uvedená kriminalisticky a právně významná fakta odpovídají objektivní realitě.

6 KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 57 s. ISBN 978-80-7380-859-4.

Obr. 1: Schéma výslechu (zdroj Straus 2025)

Výslech dítěte

V trestním právu se pojem „dítě“ uvádí v trestním zákoníku, kde je pojem dítě v samostatném ustanovení a toto ustanovení uvádí, že „*dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak*“.⁷ Ale za své činy je odpovědné již dítě, které dovršilo patnáctý rok svého věku, jelikož v trestním zákoníku je uvedeno „*kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný*“.⁸

Při výslechu dítěte se může policista setkat s různými překážkami, které musí překonávat. Proto policista musí přistupovat při jeho výslechu jinak než k dospělému jedinci. Zejména si dát pozor na dětskou sugestibilitu. Tím policisté čelí náročnější výzvě a musí se s těmito obtížemi vyrovnat. Těmto překážkám se dá předejít a to řádným proškolením policistů, kteří provádějí výslechy dětí či mladistvých osob. Většina policistů vnímá výslech dětí jako náročnější než výslech dospělých osob. Tato skutečnost je podpořena tím, že výslech dětí či mladistvých osob vyžaduje vyšší psychické nároky na policistu a je náročnější při přípravě na něj.⁹

Názory na způsobilost dětí podat úplnou a pravdivou výpověď byly do počátku 20. století skeptické. V té době se rozvíjela forenzní psychologie a vznikala psychologie výpovědi.

7 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Ustanovení § 126.

8 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Ustanovení § 25.

9 KSANDROVÁ Š. *Taktika výslechu dítěte*. Diplomová práce (vedoucí Jiří Straus), VŠFS, Praha 2024.

Pochybovalo se zejména o tom, zda je dítě schopno vypovídat ve shodě s realitou a razil se názor, že výpověď dítěte je zpravidla nepřesná a zatížená množstvím chyb. Platilo v té době pravidlo, že u dětí je přirozená tendence si realitu dotvářet podle fantazijních představ a tyto představované situace pak následně vydávat za vlastní tak, jak to děti činí při hře. Až následný vývoj a výzkumy psychologů, ale i výsledková praxe, přinesly zásadní změnu v nahlížení na výslech dětí. Zjistilo se, že děti jsou běžně, nikoli výjimečně nebo zřídka, způsobilé poskytnout věrohodnou výpověď. Některé psychologické výzkumy dokonce ukazují na to, že za příznivých podmínek mohou být děti školního věku schopny lepších paměťových výkonů než např. vysokoškoláci (postřehnou drobné detaily např. při popisu osob).¹⁰

Především v případech zneužívání bývají jedinými svědci právě děti v roli oběti trestného činu. Tyto dětské oběti mívají z výsledků strach, jelikož jim pachatel téměř vždy vyhrožuje, že se jim něco stane, když se někomu svěří. Proto výslech dětí vyžaduje specifický přístup vyslýchajícího, aby dítě nemuselo projít traumatizující zkušeností s výsledkem. V běžné právní praxi také dochází k tomu, že se dítěti nedůvěřuje a často je obviňováno ze lži. Avšak i když je trestní stíhání úspěšné, dítě si z něj odnáší traumatický zážitek. Nejenže se musí k činu stále vracet a vyprávět ho pořád dokola, ale dalším důsledkem je, že má rozbitou rodinu (většina případů zneužívání je v rodině). Podmínky pro výsledky dětí se začaly rapidně měnit již před 15 lety, ale v posledních letech dochází ke zlepšení podmínek pro dětské svědky, jelikož jejich výpověď může být nahrávána. Poté dítě již není nuceno k soudu vůbec chodit nebo je výslech prováděn pomocí živého videokonferenčního spojení (dítě se tak nesetká s pachatelem). Proto se dítě nemusí při výslechu obávat, co vypoví, a může hovořit zcela otevřeně. Osoby obviněné z jejich zneužívání, totiž takové obvinění odmítají a tvrdí, že si děti vymýšlejí, aby dospělé dostaly do potíží. Avšak z výzkumů se ukázalo, že případy, kdy si děti sexuální obtěžování vymyslí, jsou velmi vzácné. Také každý zkušený dětský psycholog obvykle dokáže v příběhu dítěte najít známky toho, že si dítě vše vymyslelo.¹¹

Proto je výslech dětí je velice složitý a náročný proces, jelikož se děti obvykle stávají oběťmi sexuálních útoků nebo týrání ze strany dospělých osob. To platí zejména tehdy, jde-li o pachatele některého z členů užší rodiny (především otčím, strýc, otec nebo dědeček). Správná volba taktiky výslechu dětí velmi závisí na zkušenostech vyšetřovatele a jeho schopnostech adekvátně odhadnout osobnost dítěte a jeho aktuální psychický stav. Tudíž výslech musí provádět zkušený vyšetřovatel, který je na tuto problematiku specializován.¹²

Vyšetřovatel před výslechem dítěte by se měl pečlivě připravit, aby se vyhnul nevhodným a sugestivním otázkám. Nikde není prokázáno, že úspěšnost výslechu dítěte závisí na pohlaví vyšetřovatele, ale obecně platí pravidlo, že dítě má větší strach z toho pohlaví, kterým bylo zneužito či týráno. V literatuře se často objevuje názor, že výslech dítěte má

10 ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, 1998. 205-206 s. ISBN 80-85858-70-3.

11 HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2003. 104-106 s. ISBN 80-7178-807-4.

12 NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, 13-14 s. ISBN 80-7179-177-6.

být prováděn jen jednou jako tzv. „neodkladný a neopakovatelný úkon“, kdy při tomto výslechu musí být přítomen soudce (prokazuje jeho zákonnost).¹³

Vyšetřovatel před výslechem dítěte by se měl pečlivě připravit, aby se vyhnul nevhodným a sugestivním otázkám. Nikde není prokázáno, že úspěšnost výslechu dítěte závisí na pohlaví vyšetřovatele, ale obecně platí pravidlo, že dítě má větší strach z toho pohlaví, kterým bylo zneužito či týráno. Kriminalistická literatura uvádí, že výslech dítěte má být prováděn jen jednou jako tzv. „neodkladný a neopakovatelný úkon“, kdy při tomto výslechu musí být přítomen soudce (prokazuje jeho zákonnost).¹⁴

I když je nutné provádět výslech dítěte po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat, přesto může být osoba mladší 18 let vyslechnuta opakovaně jen v nutných případech.¹⁵ Pokud už výslech z nějakých důvodů musí být opakován, měla by ho vést ta stejná osoba, která vedla první výslech (nebrání-li tomu důležité důvody).¹⁶ Toto pravidlo bude použitelné, jen pokud půjde o výslech před stejným orgánem.¹⁷

Ustálená praxe a metodické doporučení říká, že neopakovatelný úkon by měl být prováděn jen v případech neznámých pachatelů. Pokud tomu tak není, je budoucí obviněný krácen na právech, jelikož nemůže prostřednictvím svého advokáta pokládat doplňující dotazy. Výslech dítěte je možné opakovat jen v odůvodněných případech, například když je zadán znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství na posouzení zranění dítěte a dlouhá doba na zpracování posudku by mohla způsobit zapomenutí důležitých informací v paměti dítěte.

Mezi zvláštnosti při výslechu dětí patří jejich jiná psychická odolnost než u dospělých jedinců. Mají schopnost vnímat vnější stránku jevů jinak než dospělý jedinec, střídá se jejich nálada, jsou emočně labilní a vznětliví, snaží se docílit něčeho neobyčejného a mají také sklon k fantazii. Proto trestní řád předpokládá přibrání dalších osob při výslechu dětí. Jedná se především o přibrání pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. Tato osoba dohlíží na to, aby výslech byl správně veden ve vztahu k jeho stupni duševního vývoje dítěte a nebyl ohrožen jeho mravní vývoj. Dále k výslechu můžou být přizváni rodiče, přispěje-li to psychické pohodě dítěte a může to přispět k správnému provedení výslechu, přičemž takový závěr by měl orgán činný v trestním řízení opírat o vyjádření obligatorně přibraného odborníka. Ale v mnohých případech se může přítomnost rodiče projevit negativně. Mohou v určitém směru ovlivnit dítě před výslechem i v jeho průběhu. Dítě také může mít strach, stud či zaujatost vůči rodičům přítomným u výslechu. Z tohoto důvodu je potřeba posuzovat přítomnost rodičů

13 GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 199-200 s. ISBN 80-246-1293-3.

14 GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 199-200 s. ISBN 80-246-1293-3.

15 ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*, 7. vydání, Praha: C.H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0.

16 § 20 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a § 102 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

17 GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 126.

u výsledku individuálně.¹⁸ Jedním z důvodů nepřítomnosti rodičů u výsledku dítěte je, že v dané věci mohou vypovídat jako svědci.

Při kontaktu s dítětem by s ním měl vyslychající v první řadě navázat kontakt, měl by být k němu přátelský, ne odměřený, protože hodně dětí dokáže vycítit, jak se vyslychající k němu chová a podle toho reaguje. Proto veškerá prvotní snaha vyslychajícího se tedy musí upírat k tomu, aby si dítě získal na svou stranu. Což poté předpokládá to, že dítě bude chtít ve věci vypovídat.¹⁹

Před započatím výsledku je nutné dítě poučit vzhledem k jeho věku. Je potřebné mu celou situaci vysvětlit, říci mu, jaká má práva a povinnosti. Je potřebné to dítěti sdělit tak, aby tomu opravdu porozumělo. Musí vědět, že pokud by vypovíдалo proti svému příbuznému nebo proti sobě, má právo svou výpověď odmítnout. Ale na druhé straně je nutné mu vysvětlit, že nikdo nemá právo mu ubližovat a že je správné mluvit o tom, co se stalo. Lidé, kteří dělají takové věci a porušují zákon, musí být potrestáni. Vysvětlit mu, že má právo při výsledku kdykoliv říct „já nevím“ či „nepamatuji se“. Důležité je dítěti zdůraznit povinnost, že musí vypovídat pravdu a nic si nevymýšlet. Celé vysvětlení zákonného poučení dítěti bývá velmi náročné a právě zde se často může uplatnit dětský psycholog. Zda dítě všemu porozumělo, je ověřeno tím způsobem, že by se k tomu mělo být schopno samo vyjádřit (pokud je tedy schopno). Dítě by mělo říci, co si z poučení pamatuje a jak by se u výsledku mělo chovat.²⁰

Poučení dítěte a seznámení s vyslychanou událostí v rámci služební praxe by mělo obecně vypadat takto:²¹

„Ahoj, já se jmenuji Šárka Ksandrová a budu provádět tvůj výslech. Budu se tě ptát a ty odpovídat, jak to bylo. Ty se jmenuješ Jan Novák. Teď se spolu nacházíme v dětské výslechové místnosti, sem chodí děti vyprávět, co se stalo, dnes je 20. února 2024 10:00 hodin. Ve vedlejší místnosti se nacházejí přihlížející osoby, které u výsledku musejí být přítomny. Jak se dnes cítíš? Jsi schopen výsledku? Jestli se budeš v průběhu výsledku cítit unaveně nebo by sis chtěl odpočinout, stačí říct a uděláme si přestávku. Víš, proč jsi dnes za mnou přišel? Než mi řekneš, co se ti stalo, musím tě poučit podle trestního řádu. Takto mi to ukládá zákon a je to moje povinnost tě poučit. Dnes jsi vyslychán ve velmi závažné věci, která se ti měla stát. Musíš mluvit pravdu o všem, co mi tady budeš povídat a na co se tě budu ptát. Nesmíš mi v ničem lhát, říkat jinak, vymýšlet si nebo věc zveličovat. Kdybych něco špatně řekla a neporozuměla ti, co říkáš, tak mě můžeš opravit, nebudu se na tebe zlobit. Také kdybys nějaké otázky neporozuměl, řekneš mi to, já se zeptám jinak. Pokud by sis na některé věci nemohl vzpomenout, tak to raději řekni, že nevíš nebo si nevzpomínáš, není to žádná ostuda. Je to lepší než kdybys lhal. Nesmíš o nikom říkat věci, které nejsou pravda. Nemusíš mluvit o věci, pokud bys svojí výpovědí způsobil potíže blízkému člověku, což je tvůj příbuzný nebo osoba, na které ti záleží. Také nemusíš vypovídat nic špatného o sobě. Vše záleží na tobě. Myslím si, že mi můžeš říct o tom,

18 PJEŠČÁK, J. a kolektiv. Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1986. 173 s. ISBN 28-079-86.

19 MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BARTA, B. Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968. 22 s. ISBN 11-062-66.

20 GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kolektiv. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 200 s. ISBN 80-246-1293-3.

21 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

*co se ti stalo, abychom zjistili, jak to všechno bylo, a věděli, co se stalo. Také si myslím, že takové věci se dětem dělat nemají a ten, kdo to udělal, by za to měl být potrestán. Rozumíš tomu všemu, co jsem ti řekla? Můžeš mi to svými slovy vše krátce zopakovat?*²²

Při samotném výsledku využíváme zásady pro kladení otázek dětem. Jedná se o tyto zásady:²³

- před výsledkem dítěte musí předcházet naprosto dokonalá příprava vyslyšajícího, kdy si s největší důkladností promyslí otázky (bere ohled na užití pojmů, na rozumové schopnosti dítěte a formuluje otázky tak, aby neměly sugestivní ráz);
- otázky klade vyslyšající v co nejmenší míře a co nejvíce využívá dětské spontánnosti;
- otázky vyslyšající klade s hlasem bez „vnitřní“ sugesce (dbá na správné zabarvení hlasu) a také nesmí být zřejmé, zda se mu odpověď líbí či nikoli;
- vyslyšající se nespokojí jen s lakonickým dětským výrazem „ano“ nebo „ne“ (v těchto jednoslabičných odpovědích bývá totiž mnoho neurčitého);
- není-li již předpoklad, že dítě může ještě něco podstatného vypovědět, vyslyšající na dítě již více nenaléhá, aby doplnilo nějaký detail, jelikož pak už si dítě většinou vymýšlí.

U dětí nízkého věku je třeba provést výslech co nejdříve, jelikož uchovávají v paměti poznatky jen po určitou dobu. Také musíme zohlednit působení vnějších vlivů na vyslyšchané dítě (např. ovlivnění blízkými osobami). Při výsledku dítěte by se měli respektovat doporučení trvání výsledku u jednotlivých věkových kategorií:²⁴

- dítě ve věku 5–7 let, výslech v trvání okolo 15 minut;
- dítě ve věku 7–10 let, výslech v trvání okolo 20 minut;
- dítě ve věku 10–12 let, výslech v trvání okolo 25 minut;
- dítě ve věku 12–15 let, výslech v trvání okolo 30 minut;
- u mladistvých osob není doba omezována, ale nejpozději po hodině výsledku je třeba udělat přestávku.

Výslech dítěte a jeho úskalí

Samotný výslech dítěte není nikdy rutinní záležitostí. Jestliže je dítě vyslyšáno jako dospělý, je to způsobeno nedostatečnou zkušeností vyslyšajícího. Je to zapříčiněno tím, že děti vnímají, myslí a mluví jinak než dospělí. Proto výslechové postupy, které fungují u dospělého, nevedou u dětí k dobrým výsledkům. Čím je dítě mladší, tím jsou odlišnosti

22 KSANDROVÁ, Š. *Taktika výsledku dítěte. Diplomová práce (vedoucí Jiří Straus), VŠFS, Praha 2024.*

23 MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BARTA, B. *Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968. 52–53 s. ISBN 11-062-66.*

24 KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výsledku. Praha: Policejní akademie České republiky, 2008. 63–64 s. ISBN 978-80-7251-294-2.*

vůči dospělým větší. Při výslechu dětí jsou klíčové tři oblasti pro svědeckou způsobilost a to je vnímání, paměť a řeč.²⁵

Jestliže chce vyslýchající navázat určitou úroveň komunikace s dítětem, je třeba potřeba mnohem více času, úsilí, tolerance a profesionality ze strany vyšetřovatele. Vyšetřovatel musí mít snahu pochopit prostředí, kde dítě vyrůstá a pohybuje se. Také by měl znát hodnoty, které dítě uznává. Dále by měl vyšetřovatel znát slangové výrazy, které dítě užívá, což může při výslechu způsobovat určitou komunikační bariéru.²⁶

Po celou dobu trestního řízení je pro dítě důležitá podpora rodiny a blízkého okolí. Vhodné zacházení s dětskou či mladistvou obětí je nenahraditelná. Vhodného doporučení lze shrnout do následujících bodů:²⁷

- rodina by měla vždy zůstat místem silné emocionální podpory pro viktimizované dítě;
- rodiče by měli cíleně vyhledat informace o dopadu trestného činu na oběť;
- rodiče by měli s dětskou obětí o události mluvit;
- rodiče by měli dítěti umožnit ventilovat jeho pocity;
- rodiče by měli pomoci dítěti zpracovat zážitek do přijatelné vzpomínky;
- v případech přetrvávajících a závažnějších poruch u dítěte vyhledat pomoc odborníka (např. nespavost či nápadné změny chování a prožívání).

Výslech dítěte v roli svědka

Dítě vystupující v roli svědka poskytuje svědectví o událostech, které pozorovalo nebo slyšelo. Před realizací výslechu je nezbytné informovat minimálně jednoho z rodičů nebo jiného zákonného zástupce. Výslechu se zúčastní zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná odborně způsobilá osoba (např. pedagog, psycholog). Před zahájením výslechu je svědek poučen adekvátně k jeho věku a mentální vyspělosti. Výpověď dítě sděluje vlastními slovy, bez jazykových úprav. V průběhu výslechu není přípustné vyvíjet na svědka nátlak či jej navádět k nepravdivé výpovědi. Možné traumatizující dopady na dítě mohou být zesíleny reakcemi okolí, případně nadměrným dotazováním na okolnosti události.²⁸

Výslech dítěte v roli poškozeného

Dítě jako poškozený poskytuje výpověď o skutku, který mu byl způsoben pachatelem, včetně informací o případně odcizených nebo zničených věcích. Při výslechu je důležitá podpora rodičů nebo jiné blízké osoby, která poškozenému poskytuje důvěru a oporu. Stresující faktory mohou zahrnovat nejen samotný trestný čin, ale také výslech, zejména pokud je pachatel z okruhu rodiny. Při výslechu poškozeného dítěte je povinná účast orgánu

25 ČÍRTKOVÁ, L. *Výslech dítěte a jeho úskalí*. 1. Právo a rodina. 3/2010. 9-10 s. ISSN 1212-866X.

26 GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 196 s. ISBN 80-246-1293-3.

27 ČÍRTKOVÁ, L. *Dítě jako oběť trestného činu*. Právo a rodina. 5/2005. 16 s. ISSN 1212-866X.

28 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

sociálně-právní ochrany dětí, pedagogického nebo psychologického odborníka a dalších osob dle platných právních předpisů. Policista provádějící výslech musí mít odpovídající kvalifikaci a zkušenosti s výslechem dětí. Výslech dítěte poškozeného trestným činem by měl být proveden pouze jednou a měl by být zaznamenán audiovizuálně. Většinou probíhá ve specializovaných výslechových místnostech, aby byla minimalizována sekundární viktimizace dítěte. Výpověď dítěte má klíčový význam pro možné potrestání pachatele a prevenci opakování protiprávního jednání.

Výslech dítěte v roli pachatele

V souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže se pachatel rozděluje dle věku:²⁹

- dítě mladší 15 let (neodpovědné za trestné činy, přičemž spáchaný skutek je klasifikován jako „čin jinak trestný“),
- mladistvý ve věku 15-18 let (trestně odpovědný za „provinění“).

Výslech dětského pachatele provádějí příslušné orgány za účasti kurátora pro mládež. Dítě je poučeno způsobem odpovídajícím jeho věku. O výslechu jsou vyrozuměni rodiče nebo zákonní zástupci, pokud toto není možné, je záznam o vyrozumění pořízen do protokolu. Po novelizaci ZSVM (od 1. července 2024) je při výslechu dítěte povinná účast právního zástupce.

Mladistvý pachatel podléhá specifickému režimu trestního řízení, přičemž zásadou je minimalizace negativního dopadu na jeho budoucí vývoj. Při rozhodování se zohledňuje rodinné a sociální zázemí, pedagogicko-psychologické posudky a okolnosti páčání protiprávního jednání. K nejčastějším příčinám patří dysfunkční rodinné vztahy, negativní vrstevnické vlivy a absence sociálně-preventivních opatření. Výslech mladistvého je prováděn s ohledem na jeho osobnost a za přítomnosti obhájce, kterého si zvolí sám, jeho zákonný zástupce, nebo jej určí soud. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je u výslechu přítomen obligatorně.

Výslech dítěte ve specializované výslechové místnosti

Provádění výslechů ve specializovaných výslechových místnostech je především určen pro výslechy dětí, které se staly obětí či svědkem závažné trestné činnosti, zejména mravnostního charakteru. Místnosti jsou ale dále využívány i u dalších zvláště zranitelných obětí, které jsou vymezeny v zákoně o obětech trestných činů (zákon č. 45/2013 Sb.). Jedná se například o oběti znásilnění a domácího násilí, seniory nebo handicapované osoby. Tyto místnosti se zásadně odlišují od tradičních policejních kanceláří a to v jejich vybavení. Důvodem k jejich vybudování je, aby se oběť či svědek závažné trestné činnosti dále nepoškozoval, a došlo tak ke zmírnění možnosti vzniku sekundární viktimizace. Vedení výslechu v takovéto místnosti usnadní kontakt vyslýchaného s policií a ochrání ho před nepříjemnými zážitky způsobenými standardním prostředím policejního pracoviště. Výslechy provádějí proškolení policisté a od roku 2013 je realizováno odborné vzdělávání pro policisty – specialisty pracující s dětmi a mládeží. Toto proškolení je zaměřeno na

²⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Ustanovení § 2.

výslech zvláště zranitelných obětí ve specializované výslechové místnosti. Policisté mají také k dispozici metodiky pro výslech dětského svědka, používání demonstračních pomůcek a výslechy zvláště zranitelných obětí.³⁰

Před výslechem je nutné, aby se vyslýchající policista vždy na provedení tohoto úkonu řádně a pečlivě připravil, vše si rozmyslel, naplánoval a profesionálně zorganizoval. Výslech je totiž často jediným prostředkem k získání důkazů a tím i objasnění vyšetřované události. Průběh výslechu ovlivňuje i samostatná osobnost policejního orgánu. Proto celý průběh výslechu ovlivňuje chování, vystupování, verbální i neverbální projevy, ale i oblečení vyslýchajícího. Také je potřeba se zaměřit na jednání s rodiči. Proto profesionální příprava výslechu obsahuje:³¹

- nastudování spisového materiálu;
- získání informací k osobnosti vyslýchané osoby;
- příprava scénáře výslechu;
- příprava specializované výslechové místnosti na provedení konkrétního výslechu;
- výběr zúčastněných osob;
- dodržení všech právních, kriminalistických a psychologických zásad;
- vhodné zakončení výslechu – navodit vhodnou a zklidňující atmosféru;
- ohodnotit výslech a dítě pochválit;
- upozornit, že bude proveden přepis nahrávky, který bude předložen k podpisu, tedy i vyslýchanému dítěti (pokud umí číst a psát);
- případně umožnit rozhovor vyslýchaného s klinickým psychologem, který bude provádět znalecký posudek;
- při provádění úkonů nezapomínat na rodiče.

Pro výslech dětské oběti není příliš významné, jakého pohlaví je vyslýchající. Důležitý je přístup vyslýchajícího a to má rozhodující vliv na průběh výslechu. Ale platí zásada, že dítě má větší strach z toho pohlaví, kterým bylo zneužito. Avšak pohlaví vyslýchajícího není rozhodující pro kvalitní provedení výslechu. Rozhodující je vzhled vyslýchajícího, proto by vyslýchající neměl mít fyzickou podobu pachatele. Vyslýchající by měl vždy postupovat trpělivě, s pochopením, a empatií. Jestliže má dítě potřebu se vyplakat, nemělo by se mu v tom bránit. Před výslechem dětské oběti se doporučuje získat informace o dítěti, kdy je vhodné nejdříve vyslechnout dospělé zúčastněné osoby (např. rodiče, učitele, trenéra apod.). To vyslýchajícímu pomůže získat dostatek informací o dítěti a tím mu umožní snáze a přesvědčivěji navodit u dítěte dojem, že on už vše ví, že je informován o tom, co se stalo. V takovémto případě dítě vypovídá zpravidla ochotněji.³²

Při výslechu osoby mladší 15 let je důležité vždy vyhodnotit informace k osobě vyslýchajícího dítěte (věk, pohlaví i zkušenosti, vhodné místo a čas k výslechu či přítomnost

30 MINISTERSTVO VNITRA. *Prevence kriminality v České republice. Speciální výslechové místnosti* [online]. © 2023 [cit. 29.12.2023]. Dostupné z WWW: <<https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>>.

31 KOLÁŘOVÁ, A. *Specializační kurz pro policisty s profesní specializací. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 11-12.

32 ČIRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 330 s. *ISBN 80-86473-86-4*.

zúčastněných osob). Výslech je totiž pro dítě (zejména poškozené) mnohdy nejintimnější záležitostí a každý účastník prožívá zvýšenou psychickou zátěž (intenzivní emoční napětí). Je dobré vědět, čeho se dítě bojí, co je mu nepříjemné a v jakém prostředí žije. Vyslýchající by si měl připravit a promyslet, jak s dítětem naváže kontakt a pozitivně ho namotivuje. Důležité je před každým výslechem dítě poučit a to s ohledem na vyslýchané dítě, kdy se musí zohlednit jeho věk, mentální úroveň dítěte tak, aby poučení bylo srozumitelné a pochopitelné. Dále by si měl vyslýchající připravit doplňující otázky a průběh ukončení celého výslechu. Výslech dítěte má být co do obsahu vyčerpávající, aby nemusel být opakován, jelikož opakování výslechu je nejčastější chybou trestního řízení. Proto by si vyslýchající měl dát pozor při rozhovoru s dítětem na tyto uvedené skutečnosti:³³

- formulování otázek v jednoduchých větách (v jedné větě jedna otázka);
- použití slovní zásoby dítěte (neučit ho nová slova);
- použití slov a slovní obraty srozumitelné dítěti (nepoužívat abstraktní pojmy);
- s dítětem si předem vyjasnit specifický význam slov užívaný dítětem a ty používat (např. název pro pohlavní orgány);
- nepoužívat otázky se zápory (např. „nebylo to tak, že“);
- nepoužívat návodné otázky (např. „sahal ti někam“);
- použití otázek s otevřeným koncem (tzv. doplňující otázky, ale nikoliv návodné);
- nepoužívat otázky, při nichž by dítě mohlo pociťovat hrozbu či hanbu;
- při kladení otázek nespěchat a nechat dítě, aby odpověď dokončilo (ujistit se);
- při výslechu dítěte nehodnotit jeho popisovanou událost z morálních hledisek;
- nekritizovat jednání dítěte – rady možné pouze pozitivní formou (až na závěr výslechu);
- jakmile je dítě starší 15 let, tak mu zásadně vykat.

Při provádění výslechu dětí je vždy nezbytná míra přizpůsobení se a trpělivosti. Je potřeba dítě zaujmout a správně s ním jednat. Důležité je mít neustále na paměti, že při výslechu dítěte nesmíme opomenout na sugesci (děti mají větší schopnost automatického přijímání cizích názorů za své a převádějí si je do vlastního chování). Ale stejně jak u dospělého člověka má dětská výpověď stejnou váhu. Dokonce dítě je lépe schopno vypovídat o detailech a podrobnostech, na které se dospělý člověk nezaměří a přehlíží je. Při výslechu dítěte je potřeba si dát pozor na tyto chyby:³⁴

- **litování** - snižuje sebevědomí a vlastní hodnotu oběti (např. „to je hrozné, co se ti stalo“);
- **utěšování** - vyvolání pocitu nepochopení (např. „uvidíš, to bude dobré“);
- **plané sliby** (např. „policie násilníka chytí a potrestáme ho“);
- **použití cizích slov** - dítě jim nerozumí a neví, jak má odpovědět;
- **obviňování a vyčítání** - vzniká pocit viny a vyslýchané dítě se uzavírá nebo brání – následně dojde k nedůvěře a vyslýchající nenaváže kontakt s obětí (např. „proč už jsi to dávno neřekla a nechala si to líbit“);

33 KOLÁŘOVÁ, A. *Specializační kurz pro policisty s profesní specializací. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 12-13.

34 KOLÁŘOVÁ, A. *Specializační kurz pro policisty s profesní specializací. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S 14.

- **zvýšení hlasu a mentorování** - dítě se zalekne a přestane komunikovat;
- **pseudodiagnostický komentář** - v dítěti může vyvolat panický strach (např. „to zní hrozně, co říkáš“);
- **patologizování projevů vyslychaného** - dochází ke zvýšení nízkému sebehodnocení vyslychajícího a k prohlubování pocitu viny (např. „jak ses zachovala, to ale není normální“).

Obr. 2: Specializovaná výslechová místnost v budově Police ČR v Berouně (zdroj autor)

Průběh výslechu dítěte za pomoci demonstračních pomůcek

Demonstrační pomůcky je vhodné používat zejména ve specializované výslechové místnosti, kdy jejich použitím zjistíme detaily a dokreslení slovní výpovědi. Měly by být využity jen tehdy, jestliže vyslychaná osoba má problémy s popisem své výpovědi či vyjadřováním a vyslychajícímu se nedaří navázat dobrý verbální kontakt (např. dítě nemluví či reaguje pouze jednoslovně, jen šeptá, špatně či nesrozumitelně vyslovuje nebo pouze reaguje jednoslovně). Také se tyto loutky využívají u dítěte, které nemluví dobře česky, v těchto případech je vhodné zvážit i využití tlumočníka. Tyto pomůcky by měla užívat pouze vyslychající osoba, která je vyškolená v jejich použití, jinak u vyslychané osoby hrozí i sekundární viktimizace.³⁵

³⁵ PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních loutek při výslechu dětských obětí*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 8.

Česká republika začala demonstrační pomůcky používat v roce 1995, a to na základě spolupráce s odborníky v zahraničí. Zpočátku výroba těchto demonstračních pomůcek probíhala bez nějakých standardů, ale byly vždy tvořeny ze čtyř loutek (holka, kluk a dospělé osoby – muž a žena). Velikost těchto postavíček je okolo 80 cm a jejich výroba je průmyslově chráněna. Z počátku práce s těmito loutkami byla založena na empirických zkušenostech a od zkušeností vyslychající osoby. V současné době jsou policisté proškolení v jejich využívání. V jejich používání se mezi odborníky vedou diskuze o jejich použitelnosti či nepoužitelnosti při výslechu (jedná se např. o psychology, lékaře – pediatri, ale i o advokáty a soudce). Jedni jsou velcí zastánci a druzí jsou zásadní odpůrci.³⁶

V současné době již demonstrační pomůcky zobrazují celou rodinu obou pohlaví všech věkových struktur (dítě, rodič a prarodič). Tyto loutky mají oblečení navržené tak, aby se dalo snadno svléknout. Každá loutka má zobrazeny pohlavní genitálie (vytvořeny i otvory) a dospělí mají i sekundární pohlavní znaky (prsa a ochlupení). Při jejich používání je důležité dbát na to, aby demonstrační loutky byly vždy v pořádku a bez poškození. Zejména aby nebyly špinavé, neměly potrhané oblečení a nechyběly jim různé části (např. utržené oko).³⁷

Proto jsou demonstrační pomůcky svým zpracováním a variabilním možnostem velmi vhodnou pomůckou pro vyšetřování dětí (zejména mladších), které se staly obětí pohlavního zneužívání, znásilnění apod. Vyslýchané dítě může na loutkách projektivním způsobem demonstrovat různé sexuální praktiky bez nebezpečí další traumatizace dítěte (dítě nemusí podrobně popisovat zažitou událost). Díky tomu jsou tyto demonstrační pomůcky využitelné pro další oběti, které mají nějaký handicap (např. mentálně postižené nebo hluchoněmé). Také se dále využívají při navazování kontaktu s dospělými ženami, které se staly obětí sexuálního trestného činu. Jejich prožitý šok nebo ostych jim brání o prožitých okolnostech mluvit.³⁸

36 PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních loutek při výslechu dětských obětí*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 5-6.

37 PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních loutek při výslechu dětských obětí*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 9.

38 WEIS, J. a kolektiv. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing, 2005. 53 s. *ISBN 80-247-0929-5*.

Obr. 3: demonstrační pomůcky „Jája a Pája“ (zdroj autor)

Obr. 4: demonstrační pomůcky „celá rodina“ (zdroj autor)

Výslech dítěte ovlivňuje řada faktorů, jak na straně dítěte, tak na straně vyslýchající osoby. Také prostředí má značný vliv na výslech dítěte. U dítěte jde hlavně o jeho aktuální psychický stav (je důležité mu vytvořit atmosféru důvěry a bezpečí) a na straně vyslýchající osoby jde především o znalosti, zkušenosti, ale také i osobnostní vlastnosti.

Před samotným výslechem je důležitá zejména příprava otázek a jejich pořadí (aby vyslýchající získal informace, které jsou důležité pro trestní řízení), příprava demonstračních pomůcek, zvažování jak navázat kontakt s dítětem a jeho motivace, aby vypovíдалo. Také je potřeba zajistit prostor pro osoby, které jsou nutné při výpovědi dítěte (např. soudce, státní zástupce, psycholog a další). Následuje vlastní výslech a dokumentace výslechu. Na závěr se vyhodnotí průběh a získané informace od dítěte.³⁹

Před samotným výslechem dítěte je důležité se dítěti představit a to včetně podáním ruky (může navodit pocit důvěry, ale u některých dětí to může naopak podnítit nedůvěru a zvýšit tak stres – odhadneme podle povahy dítěte). Dítěti do 15 let tykáme (jedná se většinou o děti, které ještě neukončily základní školní docházku) a poté již dítěti vykáme (mladistvému). Před výslechem musíme dítě řádně poučit o jeho právech, ale pouční volíme takové, které je vhodné k jeho věku. Na začátku výslechu se vyslýchající s dítětem seznamuje, kdy mu klade zklidňující otázky, na které dítě zná dobře odpověď např. „*Chodíš do školky/školy?*“ nebo „*Máš ve škole/škole kamarády?*“ Tím zjistíme, zda se dítě orientuje v čase, v rodině nebo ve společnosti vrstevníků. Při kladení otázek je nejvhodnější používat otevřené otázky nebo užívání nedokončených vět, což dítěti dá možnost na doplnění. Není zejména vhodné používat slovíčko „*proč*“ (na tuto otázku neumí odpovědět ani dospělý jedinec), ale využívat slova jako „*jak*“ nebo „*co*“. Vyslýchající by měl průběžně shrnovat dosud vypovězené a opakovat klíčová slova nebo slovní spojení, které dítě užilo samo při výpovědi, což znamená dítěti po celou dobu výslechu naslouchat a pozorovat jeho projevy (např. neklid, kousání nehtů, tiky apod.). Jakmile dojde k přechodu od verbální výpovědi k demonstračním pomůckám (je dobré je mít někde po ruce, ale ne na očích dítěti – není to hračka), je třeba ze strany vyslýchajícího uvést např. „*Potřeboval/a bych tomu lépe rozumět. Můžeš mi to prosím ukázat?*“ nebo „*Rozumím, že se ti o tom špatně mluví. Můžeš mi to tedy prosím ukázat?*“. Jako první postavu ukážeme dítěti vždy postavu stejného pohlaví jako je dítě samotné. Vyslýchající dítěti vysvětlí, že se dá oblečení i sundat, ale vždy dítě oblečení svléká samo a vyslýchající mu případně může pomoci. Při tomto je potřeba sledovat, jaké má dítě reakce na svléknutou pomůcku a to zejména při pohledu na genitálie. U malých dětí je třeba zjistit, zda umí pojmenovat jednotlivé části těla, kdy vyslýchající může zvolit více variant otázek a to např. „*Ukaž, kde je hlava..., břicho..., zadeček... a tomu tady říkáš jak?*“ (a ukáže se prstem na genitálie) nebo „*Tohle je...?*“ Jakmile dítě pojmenuje loutku svého pohlaví, je vhodné mu podat loutku opačného pohlaví. Opět dítě necháme loutku svléknout a necháme ho pojmenovat části těla včetně genitálií. Je nutné akceptovat označené názvy genitálií (bez známek údivu, smíchu nebo pohoršení). Nikdy dítě neopravujeme v jeho výrazech a je nutné přijmout jeho výraz (výslech není sexuální výchova). U adolescentů již není třeba nutná identifikace loutky, ale je třeba jim říct, že „*Tato slečna/kluk bys mohla být ty/vy. Ukaž mi, prosím, co se ti stalo.*“ Po předvedení loutek a toho, co se dítěti stalo, dají se na stůl ostatní oblečené loutky. Dítě požádáme,

39 PROCHÁZKOVÁ J. Metodika používání demonstračních loutek při výslechu dětských obětí. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 13.

aby vybralo tu postavu, s kterou tuto situaci či situace zažilo. Akceptujeme výběr loutky, kterou si dítě vybralo (vidí starší osobu jako starou, proto může vybrat jako pachatele loutku staršího muže, ačkoliv se jedná třeba o bratra nebo to může být naopak). Jestliže ale vyslyšající vidí, že vybraná loutka je značně jiná než by měl pachatel být, může mu nabídnout možnost opravy např. „Dobře a podívej se ještě jednou, jestli tady není nějaká figurka (ne panenka!!!), která by byla možná lepší...“ Tuto možnost nabídneme jen jednou, a pokud dítě trvá na svém výběru, neopravujeme ho a přijmeme jeho volbu. Jakmile si dítě vybere, sklídí se zbylé pomůcky, tudíž zůstane jen postavička dítěte a pachatele. Jsou ale i případy s více pachateli, a když toto zjistíme, loutky opět vyložíme na stůl a dáme dítěti zvolit další účastníky. Nejdříve ale při dotazování je významné začít s jednou loutkou pachatele, kdy se následně vyslyšající dítěte dotazuje např. „Ukaž, co bylo. Ukaž, jak to bylo. Ukaž, kam ti sahal? Jak to dělal? Co jsi měl/a na sobě?“ Také lze použít otevřené a variabilně formulované otázky např. „Stál nebo ležel, nebo...? Říkáš, že byl oblečený, co měl na sobě? Nevím, jestli jsem tomu dobře porozuměl/a, můžeš mi to, prosím, ukázat ještě jednou?“ Je ale důležité mít na paměti, že se vyslyšající nesmí ptát návodně! Rozhodně nepoužívat otázky např. „Tak stál, nebo ležel?“, protože u dítěte je vyšší sugestibilita a odpoví často výrazem, které slyšelo na konci, tudíž „ležel“, ač to nemusí být pravda. Dále dítěti můžeme pomoci s manipulací loutek, ale vždy loutky nastavíme podle pokynu dítěte, a ujišťujeme se, zda je to správně pomocí otázek např. „Můžeš ti pomoci, třeba podržet... Bylo to tak...?“ Ale nikdy by vyslyšající neměl převzít iniciativu a předvádět situace s pomůckami podle svých představ. Předškolním dětem můžeme celou situaci navodit jako hru např. „Zahrajeme si tady s nimi takové divadlo, jak to bylo... takže ty jsi byl/a... a on/děda/táta...“ Děti jsou hravé a kreativní, tudíž můžeme využít toho, že si některé věci představí např. „Tohle je jako postel/vana a ty jsi v ní“. Vyslyšající dá loutky do polohy, kterou dítě určilo, a pro jistotu se zeptáme, zda je to tak správně, např. „Je to tak správně? Bylo to tak?“ (případně opravíme podle pokynů dítěte). Poté se vyslyšající dále dítěte dotazuje, např. „A jak to bylo dál?... Ukaž.“ Nakonec se vyslyšající dítěte zeptá „Ještě něco bylo?...“ a v případě, že dítě uvede, že je to již vše (a přihlízející nemají žádné další doplňující otázky), sklídí se metodické pomůcky a dítěti nezapomeneme říct „děkuji“. Dítě při výsledku vyslyšající podporuje a chválí slovy např. „Ty jsi ale šikovný/á, ty jsi šikulka...“, ale nepřechalujeme, může to u dětí vzbudit ostražitost a nedůvěru.⁴⁰

Správná protokolace zajišťuje, že vyslyšající použije správné kroky ke zjištění optimálních informací. Zde je uveden souhrn důležitých kroků, který by měl vyslyšající použít při výsledku dítěte ve specializované výslechové místnosti za pomoci demonstračních pomůcek:⁴¹

- správně se dítěti představit;
- rozvíjení vztahu vyslyšajícího s dítětem;
- stanovení účelu rozhoru;
- ujistit se, zda je dítě ochotno hovořit s vyslyšajícím;
- ujistit se, zda dítě rozumí poučení a pokládaným otázkám;

40 PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních loutek při výsledku dětských obětí*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 13-22.

41 GORDON, N.J., FLEISHER, W.L. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. 3. vyd. Elsevier Science & Technology, 2010. 213 s. ISBN 9780123819864.

- ujistit se, zda dítě zná rozdíl mezi lhaním a říkáním pravdy;
- ujistit se, zda dítě rozumí tomu, že mohou vyslyšajícího opravit, pokud mají pocit, že vyslyšající říká něco, co není pravda;
- používat otázky, které neovlivňují kvalitu a přesnost výsledku.

Závěr

V našem příspěvku jsme se snažili uvést konkrétní aspekty výsledku dítěte. Výslech dítěte v trestním řízení přináší specifické výzvy, které vyžadují od policistů zvláštní přístup a důkladnou přípravu. Klíčovými aspekty jsou dětská sugestibilita, emoční labilita a sklony k fantazii, což může ovlivnit přesnost jejich výpovědí.

Při výslechu dítěte se může policista setkat s různými překážkami, které musí překonávat a musí přistupovat při jeho výslechu jinak než k dospělému jedinci. Zejména si dát pozor na dětskou sugestibilitu. Tím policisté čelí náročnější výzvě a musí se s těmito obtížemi vyrovnat. Těmto překážkám se dá předejít a to řádným proškolením policistů, kteří provádějí výslechy dětí či mladistvých osob.

Správná taktika výsledku vyžaduje zkušeného vyšetřovatele, který umí dítěti situaci adekvátně vysvětlit a přizpůsobit otázky jeho rozumovým schopnostem. V situaci prověřování provádějí výslech i operativci. Výslech by měl být proveden co nejdříve a s ohledem na psychický stav dítěte. Důležitá je také podpora rodiny a profesionální přístup, aby se minimalizovaly traumatické dopady na dítě.

Celkově je výslech dítěte náročný proces, který vyžaduje speciální přístup, důkladnou přípravu a zkušenost vyslyšajícího, aby bylo zajištěno, že dítě může vypovídat otevřeně a pravdivě, a zároveň aby bylo chráněno před dalšími traumatizujícími zkušenostmi.

Literatura

APAV - Associação Portuguesa de Apoio à Vítima. *Project Victims in Europe*. European Commission – Directorate-General Justice, Freedom and Security. 2009. 49-50 s. ISBN 978-972-8852-27-6.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 314-315 s. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, 1998. 205-206 s. ISBN 80-85858-70-3.

ČÍRTKOVÁ, L. *Výslech dítěte a jeho úskalí*. 1. Právo a rodina. 3/2010. 9-10 s. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, L. *Dítě jako oběť trestného činu*. Právo a rodina. 5/2005. 16 s. ISSN 1212-866X.

FELD, B.C. *Kids, Cops, and Confessions : Inside the Interrogation Room*. New York: University Press, 2012. 46 s. ISBN 9780814727775

GILLERNOVÁ I., H. BOUKALOVÁ a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2006. 180 s. ISBN 80-246-1293-3.

- GORDON, N.J. and W.L. FLEISHER. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. 3. vyd. Elsevier Science & Technology, 2010. 213 s. ISBN 9780123819864.
- GRÍVNA, T., P. ŠÁMAL, H. VÁLKOVÁ a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 126.
- HAYES, N. *Aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-807-4.
- KARTUSOVÁ, D. *Speciální výslechové místnosti* [online]. © EPRAVO.CZ, a.s. 1999-2024 [cit. 1.1.2024]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/specialni-vyslechove-mistnosti-117320.html#:~:text=V%20sou%C4%8Dasn%C3%A9%20dob%C4%9B%20jsou%20speci%C3%A1ln%C3%AD%20v%C3%BDslechov%C3%A9%20m%C3%ADstnosti%20vyu%C5%BE%C3%ADv%C3%A1ny,roce%202004%2C%20a%20to%20v%20Praze%20a%20Ostrav%C4%9B>>. ISSN 1213-189X.
- KOLÁŘOVÁ, A. *Specializační kurz pro policisty s profesní specializací. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015. S. 11-12.
- KONRÁD, Z., M. NĚMEC a F. NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2008. 63-64 s. ISBN 978-80-7251-294-2.
- KONRÁD, Z., V. PORADA, J. STRAUS a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. 57 s. ISBN 978-80-7380-859-4.
- KSANDROVÁ, Š. *Taktika výslechu dítěte*. Diplomová práce (vedoucí Jiří Straus), VŠFS, Praha 2024.
- MATÍÁŠEK, J., J. SOUKUP a B. BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. 22 s. ISBN 11-062-66.
- MINISTERSTVO VNITRA. *Prevence kriminality v České republice. Speciální výslechové místnosti* [online]. © 2023 [cit. 29.12.2023]. Dostupné z: <<https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>>.
- MINISTERSTVO VNITRA. *Prevence kriminality v České republice. Speciální výslechové místnosti* [online]. © 2023 [cit. 08.01.2024]. Dostupné z: <<https://prevencekriminality.cz/wp-content/uploads/2022/02/evidencni-list-2021.pdf>>.
- MUSIL J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001. 476 s. ISBN 80-7179-362-0.
- NĚMEC, M. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003. 7 s. ISBN 80-7251-141-6.
- NETÍK, K., D. NETÍKOVÁ a S. HÁJEK. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, 11 s. ISBN 80-7179-177-6.
- PJEŠČÁK, J. a kolektiv. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1986. 160 s. ISBN 28-079-86.
- POLIŠENSKÁ, V. a J. STRAUS. *Kriminalistická psychologie pro pracovníky policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2023, 164 s, ISBN 978-80-7380-923-2.
- PORADA V., P. POLÁK a kolektiv. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 227 s. ISBN 978-80-7380-558-6.
- PORADA, V. a kolektiv. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. S. 168-169. ISBN 978-80-7380-042-0.
- PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních loutek při výslechu dětských obětí*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015.

STROLENÝ, P. Přípustnost či nepřípustnost opakovaného výsledku osoby mladší patnácti let. Kriminalistický sborník. Roč. XXII. č. 12. Praha: Naše vojsko, 1978, s. 750-751.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*, 7. vydání, Praha C.H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0.

WEIS, J. a kolektiv. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing, 2005. 53 s. ISBN 80-247-0929-5.

Zákon č. 141/1961 Sb., o *trestním řízení soudním (trestní řád)*.

Zákon č. 45/2013 Sb., o *obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)*.

Zákon č. 218/2003 Sb., o *soudnictví ve věcech mládeže*. Ustanovení § 2.

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*. Ustanovení § 126.

§ 20 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o *obětech trestných činů* a § 102 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., *trestní řád*.

Specifika ohledání místa činu mimořádné události (zaměřeno na činnost hasičů)

Specifics of investigating the scene of an emergency (focused on the activities of firefighters)

FRANTIŠEK VAVERA¹

Abstrakt

Práce se zabývá činností složek IZS na místě mimořádné události, se zaměřením na ohledání místa činu. Základní činnosti složek IZS je provádět zásah, tedy odvrátit nebezpečí či zmírnit a zlikvidovat následky mimořádné události (požáru, havárie, výbuchu). Ovšem i následná činnost, zejména ohledání místa mimořádné události, je velice důležitou součástí činnosti složek IZS, a to i s možností součinnosti orgánů činných v trestním řízení. Cílem práce je popsat činnost složek IZS při ohledání místa činu mimořádné události ze všech hledisek a co nejvíce komplexně a systémově.

Klíčová slova

Integrovaný záchranný systém (IZS), Hasičský záchranný sbor České republiky, Policie České republiky, Zdravotnická záchranná služba České republiky, základní složky IZS, ostatní složky IZS, mimořádná událost

Abstract

The thesis deals with the activities of the IRS components at the site of an emergency event, i.e. with focus to the investigation of the crime scene. The basic activities of the IRS components are to intervene, i.e. to avert danger or to mitigate and eliminate the consequences of an emergency event (fire, crash, explosion). However, the follow-up activity, especially the on-site investigation of an emergency event, is very important part of the activities of the IRS components, also with the possibility of cooperation of the law enforcement authorities. The aim of the thesis is to describe the activities of the IRS components during the investigation of the crime scene of an emergency event, from all points of view and as complex and systematic as possible.

Key words

Integrated Rescue System (IRS), Fire Rescue Service of the Czech Republic, Police of the Czech Republic, Emergency Medical Service of the Czech Republic, basic components of the IRS, other components of the IRS, on site

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/2-08>

1 doc. JUDr. Mgr. František Vavera, Ph.D., LL.M. – Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni, katedra trestního práva

Úvod

Činnost Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „HZS ČR“) má velice „široký“ a různorodý charakter (z pohledu základního cíle). Základním posláním je ochrana života, zdraví, majetku, zvířat a životního prostředí. HZS ČR ale k této ochraně využívá řadu činností, pravomocí a působnosti, a i zejména různorodou práci. Od roku 2000, kdy vznikl integrovaný záchranný systém (dále jen „IZS“) v současném pojetí, HZS ČR zajišťuje nejen požární bezpečnost, ale i obecnou bezpečnost (v širším slova smyslu, jistě z pohledu zásady legality). Od činnosti při „metanolové aféře“ v roce 2012, kdy HZS ČR pomáhalo mobilní laboratoří, pomoci při koronavirové krizi až po napomáhání v rámci uprchlické krize způsobené válkou na Ukrajině.

Ale základní činností je i prošetření některých událostí. Každý skutek má své jednání a svůj následek. Při každé mimořádné události je nutné zjistit, jak nastala a jaký měla průběh. Pro toto zjištění jsou v rámci státu určené různorodé instituce, např. orgány činné v trestním řízení (zejména policejní orgány), ale též útvary HZS ČR.

Zjišťování příčin vzniku požárů, ohledání místa mimořádné události a znalecké činnosti v této oblasti jsou v kompetenci HZS ČR, jakožto „pomocného“ a odborného orgánu v rámci následného trestního, případně přestupkového řízení. Protože pro řádné zjištění příčiny vzniku požáru je nejdůležitější provést důsledné ohledání místa požářiště, je cílem tohoto pojednání vytvoření určitého „nadhledu“ na danou problematiku, a to jak z oboru kriminalistiky, tak i hasičské činnosti, a to i v aktuálním období s přihlédnutím k moderním trendům.

Při zjišťování příčin vzniku požáru v rámci výkonu státního požárního dozoru se zjišťují skutečnosti uvedené v § 50 odst. 1 vyhlášky o požární prevenci.² Současně ale platí, že veškeré úkony a činnosti v souvislosti se zjišťováním příčin vzniku požárů musí být vždy prováděny v souladu s platnou právní úpravou tak, aby výsledky a závěry zjišťování příčin vzniku požárů mohly být procesně použitelné jako důkaz v případném dalším trestním nebo správním (přestupkovém) řízení.

V souvislosti se zjišťováním příčin vzniku požárů považujeme za důležité poukázat až na někdy matoucí užívání pojmů „vyšetřovatel požáru“, případně „vyšetřování požárů“, které jsou toliko „zkratkou“ zavedenou pokynem generálního ředitele HZS ČR č. 46/2013, označující příslušníka HZS krajů, který provádí výkon státního požárního dozoru zjišťováním příčin vzniku požárů. Označení „vyšetřovatel“ pro příslušníky HZS ČR je i zavádějící (nejen) v případech, kdy orgány činné v trestním řízení vyšetřují událost, v tomto případě požár, a spolupracují přitom s HZS krajů, které prostřednictvím příslušníků HZS ČR zjišťují příčiny vzniku požárů. Ustanovení § 161 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“),

2 Vyhláška Ministerstva vnitra č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci) ve znění vyhlášky č. 221/2014 Sb., kterou se mění vyhláška č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci).

výslovně definuje „vyšetřování“ jako „úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu“. Vyšetřování konají prakticky výhradně útvarů Policie České republiky (dále jen „Policie ČR“) nebo případně další policejní orgány podle trestního řádu, blíže například § 12 a § 161 trestního řádu. Příslušníci HZS ČR zcela nepochybně vyšetřování ve smyslu trestního řádu provádět nemohou a ani nesmí. Stejně tak nejsou oprávněni provádět vyšetřování podle jiného zákona. Terminologicky, v souladu s úpravou *de lege lata*, je nezbytné trvat na tom, že orgány činné v trestním řízení (viz § 12 trestního řádu) „vyšetřují“, zatímco příslušníci HZS ČR spíše „zjišťují“ (tedy přesnější pojem by byl „zajišťovatel“ nebo „objasňovatel“). Ale jistě je nutné uvést, že se jedná o „zažitý pojem“, který je využíván mezi odbornou veřejností a zejména HZS ČR.

Téma ohledání místa činu, tedy jeden z nejdůležitějších procesních úkonů v rámci následného vyšetřování (ať správního či trestního), je nedílnou součástí počátku každého dokazování. Pouze za předpokladu správného a důkladného ohledání může být pachatel usvědčen a následně řádně procesně posouzen. Význam ohledání místa činu lze spatřit zejména v tom, že jde o základní způsob, jak mohou složky IZS (zejména orgány činné v trestním řízení) získat informace o kriminalisticky relevantní události přímo a bezprostředně.

Cílem tohoto pojednání je systematicky popsat ohledání místa činu mimořádné události se zaměřením na činnost složek IZS (zejména HZS ČR). Jistě se zaměřením na současné moderní techniky.

IZS vznikl, tak jak ho v současné podobě známe, v roce 2000. V roce 2001 nabyla účinnosti tzv. „krizová legislativa“, tedy zejména zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o IZS“) a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „krizový zákon“). Vznikl systémově uspořádaný systém složek spolupůsobících při zajišťování bezpečnosti České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR upravuje, že bezpečnost zajišťuje přímo stát (zejména bezpečnostní sbory a ozbrojené síly v nejširším hledisku) a další subjekty (právníké a fyzické osoby a územní samospráva) se podílejí. Zajištění bezpečnosti je jednou ze základních povinností každého státu, a právě složky IZS mají tuto svoji základní povinnost plnit.

Činností složek IZS je ale i zjišťovat příčiny mimořádné události, tedy důkazy pro další správní či dokonce trestní řízení. V tomto ohledu využívají složky IZS (zejména Policie ČR a HZS ČR) též kriminalistické metody. Běžné je využití ohledání místa činu, tedy místa mimořádné události. Jedná se o metodiku kriminalistické taktiky, která vytváří předpoklady pro další optimální a efektivní vedení řízení, je nezastupitelnou činností a jedná se často o prvotní činnost složek IZS po samotném úspěšném zásahu v rámci mimořádné události. V řadě případů (např. u větších mimořádných událostí, jako jsou havárie většího rozsahu nebo rozsáhlé požáry) jsou policejní technici nebo vyšetřovatelé příčin vzniku požárů přímo u samotného zásahu.

Za základní podmínky uplatňování kriminalisticko-taktických metod se považují zejména:

- Zákonnost (přípustnost).
- Praktická odůvodněnost.
- Vědecká odůvodněnost.
- Etika.

Všechny tyto základní podmínky ohledání místa činu mimořádné události naplňuje, tedy musí naplňovat. Jelikož v největší míře ohledání provádí nějaký orgán (zejména orgán činný v trestním řízení, správní orgán, nebo jen znalec či odborně způsobilá osoba), musí vždy být postup podle zákona, tedy legální. Vše ostatní jsou základní atributy samotné podstaty ohledání.

Ohledání místa činu je souhrnem základních kriminalisticko-taktických a technických postupů sloužících k zajišťování stop nacházejících se na místě činu. Jak jsme již předestřeli v úvodu, jedná se o nejčastěji prováděný druh ohledání, který se v praxi provádí a poskytuje zpravidla informace o mechanismu prověřované události a osobě, která ji způsobila. Ze situace na místě činu je možno zjistit její průběh i příčinu. Ohledání místa činu je důležitý procesní úkon, na kterém často závisí další postup při vyšetřování a také úspěšnost v trestním či správním řízení. Jde o ohledání určité části území, místnosti apod., kde došlo k vyšetřované události. Může se jednat i o ohledání předmětů nebo dokumentů, jestliže se na místě činu nacházejí. Ohledání místa činu se uskutečňuje zkoumáním a hodnocením situace na místě činu, zjišťováním faktů o událostech a jejím charakteru, které mají operativní nebo důkazní význam. Výsledky ohledání místa činu dávají, mimo jiné, odpovědi na základní kriminalistické otázky.³

V obecné rovině lze ohledání definovat jako metodu kriminalistické taktiky, která se zabývá zajištěním objektivní reality v místě prověřované události, pro získání všech potřebných stop.

Zaměření na činnost IZS

Složky IZS, vedle Policie ČR (která je nejen základní složkou IZS, ale i orgánem činným v trestním řízení), provádějí v rámci své činnosti též ohledání místa činu. V této části práce se budu primárně zabírat ohledáním místa činu Policií ČR (jak je obecně uvedeno spíše výše) v rámci trestního řízení (tedy prvotního úkonu), ovšem zaměříme se na ohledání místa činu dalšími složkami IZS. Zejména se jedná o ohledání místa činu:

- HZS ČR.
- Státní úřad pro jadernou bezpečnost.
- Český báňský úřad.
- Případně ostatními složkami IZS v případě nedostupnosti terénu nebo časové tísně (např. Horskou službou ČR nebo Vodní záchrannou službou).

3 Viz <https://oddilhradek.webnode.cz/news/webova-prezentace-byla-spustena/>

Ohledání místa mimořádné události je speciálním druhem ohledání, které se však v řadě činností shoduje s ohledáním místa činu. Z této skutečnosti vyplývají určité zvláštnosti, kterými se mimo jiné zabývají interní akty řízení složek IZS (např. pokyny generálního ředitele HZS ČR nebo závazné pokyny policejního prezidenta). V kriminalistické praxi bývá místo mimořádné události v řadě případů dosti rozsáhlé a je třeba vynaložit značné množství prostředků, aby bylo řádně ohledáno.

Problematika vyšetřování mimořádných událostí (zejména požárů, výbuchů a havárií) je velmi různorodá. Důvodem je to, že pod tuto problematiku můžeme zahrnout celou řadu událostí a v kriminalistické praxi se také objevují kombinace těchto událostí, jako je například výbuch propanbutanové láhve v domě, který byl předtím úmyslně zapálen. Složitost této problematiky má také za následek, že při určování technické příčiny u požáru, výbuchu či havárie je třeba využít odborných znalostí expertů z oblasti chemie, pyrotechniky, elektrotechniky, defektoskopie, metalografie apod. Je tedy zřejmé, že v kriminalistické praxi při ohledání požárů, výbuchů a havárií vyvstává potřeba určitých specifických postupů.⁴

Při vyšetřování požárů musí jeho subjekt zohlednit řadu specifík. Základním specifíkem při ohledání místa požáru je skutečnost, že se požářiště při samotném ohledání místa činu nenachází v původním stavu, což je zapříčiněno uskutečněnými záchrannými, hasebními a likvidačními pracemi. Za další specifikum při ohledání místa požáru se považuje fakt, že vstup na toto místo je zpravidla umožněn až po několika hodinách či dokonce dnech, neboť teplota požářiště musí klesnout na bezpečnou úroveň, při které nesmí dojít k ohrožení života či zdraví. Při nedodržení dostatečné pozornosti na požářišti hrozí reálné nebezpečí úrazu. Před samotným ohledáním se subjekt provádějící ohledání ubezpečí, že zdroje elektrické energie jsou spolehlivě odpojeny, přívody plynu i vody uzavřeny a že se ve vzduchu nenacházejí toxické látky. Již zde je nutné uvést, že ideální případ nastane, kdy se dokumentuje, tedy fakticky ohledává, již v průběhu činnosti složek IZS, tedy při záchranných pracích.

K ohledání míst požárů jsou v kriminalistické praxi běžně přizváváni specialisté/vyšetřovatelé požárů HZS ČR, jde především o specialisty z oblasti požární chemie a elektrotechniky, kteří spolupracují s vedoucím ohledání. Informují ho o odborných skutečnostech a poukazují na možné kriminalistické stopy.

Důležitou pomocí při ohledání požářišť mohou být speciálně cvičení psi, tzv. psi na vyhledávání akceleraantů hoření. Jejich úkolem je vytipovat možná místa s přítomností hořlavých látek, tzv. akceleraantů hoření, které mohly být použity jako iniciační látka pro založení požáru nebo ovlivnily průběh intenzity požáru. Z označených míst kriminalistický technik odebírá vzorky pro následné zkoumání.

Při nálezů mrtvoly na požářišti se zásadně postupuje stejně jako při ohledání mrtvoly nalezené v souvislosti s jinou kriminalisticky relevantní událostí. Při pitvě je třeba určit, zda k úmrtí osoby došlo v souvislosti s požárem.

4 PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk*, 2016. S. 938 a násl.

Vhodné je v průběhu ohledání využít informace získané z výsledků svědků, protože mohou poskytnout důležité poznatky související se vznikem a průběhem požáru. Jako příklad uvádíme výpověď svědka, který vedoucího výjezdové skupiny upozorní na skutečnost, že se na místě požáru nalézaly nebezpečné látky. Při ohledání průmyslových objektů je vhodné zajistit si stavební dokumentaci, schémata rozmístění jednotlivých výrobních zařízení, schémata rozvodu elektrické energie apod.

Dokumentace místa požáru se provádí běžným způsobem, dokumentují se i jednotlivé nalezené a zajištěné stopy. Při zajištění stop a materiálů určených k elektrotechnické expertize je důležité uvést i stav nalezených a zajištěných předmětů z hlediska jejich funkce, myslí se tím zapnutý, vypnutý, návaznost na rozvodnou elektrickou síť apod. Tyto skutečnosti na místě ohledání zpravidla zjišťuje přivolaný odborník.

Svá specifika v rámci dokumentace ohledání místa požáru nalezneme především ve videodokumentaci, fotografické a topografické dokumentaci. Požářiště je většinou velmi tmavé, čímž je ztíženo obrazové zachycení dokumentovaného místa a jeho detailů. V případě rozsáhlých míst požárů může jako orientační, popřípadě přehledná fotografie sloužit letecký snímek, protože mnohdy z pozemního stanoviště není možné takový snímek pořídit. Zvláštnosti topografické dokumentace se především vyskytují u rozsáhlých míst požárů, kde je zcela nepraktické použití klasických způsobů topografické dokumentace. Současná technika nám umožňuje použití moderních možností a způsobů, které jsou vždy vázány na specializovanou výpočetní techniku. Příkladem může být využití systému GPS.⁵ A právě řádná dokumentaristika, s využitím dostupných moderních technologií a jejich využití již v rámci činnosti složek IZS, dokazuje moderní trendy a postupy, které mohou silně dopomoci k řádnému a optimálnímu ohledání místa činu mimořádné události.

Ohledání místa výbuchu nebo havárie se provádí obdobně jako ohledání místa požáru.⁶

Dokumentaristika HZS ČR

V současné době po velkých mimořádných událostech z minulých let, kde byla velká majetková škoda nebo velký počet mrtvých, došlo k silnému rozvoji dokumentaristiky u HZS ČR. Zejména šlo o požár Ústavu sociálních služeb ve Vejprtech v roce 2019, rozsáhlý lesní požár v Českém Švýcarsku v roce 2022 nebo požár hal u Žebráku v roce 2023. Jedná se o využití dostupných technologií, nových postupů, aktivního zapojení dokumentaristů v operačním řízení. Byl vytvořen propracovaný systém, který byl nazván systémem „Jestřáb“.⁷ Systém Jestřáb, tedy inovativní technologické řešení vyvinuté zejména v reakci na požár Národního parku České Švýcarsko, představuje pokročilou platformu pro sběr,

5 Využito viz VAVERA, F., ŠKODA, J. *Ohledání místa činu v souvislosti s činností IZS*. Praha: MV-GR HZS ČR. 2020.

6 Viz více PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016.

7 Jedná se o nový systém vytvořený v podmínkách HZS ČR, kdy o jeho zasažení se zasloužil zejména mjr. Jiří Studnička, vedoucí pracoviště dokumentaristiky MV-GR HZS ČR.

analýzu a vizualizaci obrazových dat. Jeho primární účel spočívá v komplexním zachycení situace na místě zásahu, přičemž klíčovým aspektem je integrace přesné geolokační informace.

Hlavní funkce a výhody jsou v integraci obrazových informací. Jestřáb efektivně shromažďuje data ze širokého spektra zařízení: drony, videokamery, 360° kamery, mobilní telefony.

Integrace těchto rozmanitých zdrojů dat v systému Jestřáb vytváří multidimenzionální obraz situace. Tato kombinace umožňuje získat jak celkový přehled o situaci, tak detailní pohledy na konkrétní děje a procesy v rámci celého perimetru zásahu. Uživatelé systému tak mají možnost sledovat události v reálném čase nebo záznamy podrobně hloubkově analyzovat po skončení operace. Jedná se o komplexní vizualizaci a orientaci v prostoru.

Výsledné záběry jsou organizovány do přehledné časové osy, což umožňuje sledovat vývoj situace od jejího začátku až po konec. Tato strukturovanost je neocenitelná pro pochopení průběhu zásahu, identifikaci klíčových momentů a efektivní forenzní analýzu. Současně poskytuje cenný základ pro trénink, výcvik a vzdělávání, umožňuje identifikovat úspěchy i oblasti pro zlepšení.

Systém Jestřáb tak představuje robustní a flexibilní nástroj pro sběr, integraci a analýzu obrazových dat, který významně přispívá k efektivitě, přesnosti a bezpečnosti zásahových operací Hasičského záchranného sboru.

Systém Jestřáb přináší revoluční přístup k vizualizaci zásahových scénářů prostřednictvím 360° prohlídek a pokročilého 3D skenování. Tyto technologie nabízejí uživatelům mimořádně ponořitelný a detailní vizuální přehled o situaci, což je klíčové pro efektivní řízení zásahů.

Výsledkem je pak impresivní a interaktivní zachycení reálné situace, které nejenže zvyšuje efektivitu řízení zásahu, ale také poskytuje cenné informace pro vyšetřování, dokumentaci místa (prostoru) plánování, výcvik a trénink.⁸

Závěr

Téma mimořádných událostí a činnosti složek IZS je v dnešní době značně aktuální (nejen díky zásahům a mimořádným událostem, ale i díky značným škodám či poškození zdraví nebo dokonce životu).⁹ Díky současné době (zejména médiím) můžeme téměř každý den sledovat přírodní katastrofy, havárie způsobené lidmi a další mimořádné události, a to nejen v České republice, ale i jinde ve světě. Každý pak může téměř v přímém přenosu sledovat provádění záchranných a likvidačních prací. Na složky IZS (přímo záchranáře) provádějící

8 Využito z podkladu MV-GŘ HZS ČR, pracoviště dokumentaristiky.

9 Např. jen za rok 2024 jednotky požární ochrany, tedy základní složky IZS, vyjízděly k více jak 200 tis. zásahům, což je za posledních 20 let více jak zdvojnásobení zásahové činnosti.

tyto práce je tvořen velký tlak, stres, ať už samotnými podmínkami na místě události nebo ze stran médií. Je proto na místě, aby tito lidé byli na danou situaci připraveni a přesně znali postupy nejen při provádění záchranných a likvidačních prací, ale také i šetření průběhu celé mimořádné události, mezi které bez sporu patří i ohledání místa činu.

Složky IZS jsou v místě zásahu vystaveny různým ohrožujícím rizikům, kterým musí adekvátně čelit. Veškeré postupy při těchto mimořádných událostech jsou zaměřené na činnosti jednotlivých složek IZS. Tyto činnosti složek IZS v místě zásahu mimořádné události byly přínosem a přispěly k přijetí odpovídající právní úpravy a přístupu přípravy a vzdělávání příslušníků složek IZS, protože adekvátnost opatření a prováděné činnosti složek IZS v místě zásahu jsou rovnítkem k úrovni jejich vybavenosti, znalostí a odborné přípravě.

Základním smyslem tohoto pojednání bylo a je vytvořit objektivně popsany a systematicky členěný text, který se zaměřuje na činnost složek IZS (bez podrobného popisu činnosti Policie ČR v případě trestného činu) při ohledání místa činu mimořádné události. Tedy se zaměřit na specifika ohledání místa činu z pohledu HZS ČR. A zejména na aktuální oblast, tedy využití moderních technologií a postupů. Zejména pak zavedení systému „Jestřáb“ do činnosti HZS ČR, a to již ve fázi záchranných prací.

Z pojednání vychází závěry, které lze využít v praktické činnosti.

Ze zkušeností znalců z oboru požární ochrana lze sdělit, že zásadní význam má fotodokumentace či videodokumentace (celkově řádná dokumentace místa mimořádné události). A to zejména již při samotném zásahu složek IZS (tedy při záchranných pracích). Ta musí být provedena nejen na samotné nebo domnělé ohnisko, ale celkově na celý objekt a na jeho okolí, vnější stěny, okna, dveře, přístupové cesty. Obecně řečeno, čím více záběrů, tím lépe. Dnes není problém nafotit řadu snímků vzhledem k digitálním fotografiím oproti dřívějšímu fotografování.

Řada případů v rámci znalecké činnosti jsou staré případy a fotodokumentace dokumentace s výslechy svědků je jediné, čeho se může znalec „chytit“. Jak je uvedeno výše, nejsou zdaleka potřebné záběry jen na samotné místo hoření, ale i na nezasažená místa, protože z těch se dá třeba dedukovat způsob a směr šíření účinků požárů. Většinou se případy požárů řeší zejména z důvodu stanovení skutečné škody, na čemž mají zájem především pojišťovny a také z hlediska klasifikace případného činu. Právě proto je důležité se zaměřit na dokumentaci již v průběhu záchranných prací. Tedy ve fázi, kdy ještě není tolik zničen prostor, tedy místo následného ohledání místa činu. Což považuji za nejdůležitější krok a posun v této oblasti.

Literatura

HANUŠKA, Z., K. SKALSKÁ a M. DUBSKÝ. *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru, 2010, s. 8. ISBN 978-80-86640-59-4.

- CHMELÍK, J. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 304 s. ISBN 80-86898-42-3.
- KISLINGER, R. *Vybrané požáry*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2016. 203 s. ISBN 978-80-87544-37-2.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Zjišťování příčin vzniku požárů*. I. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2000. 85 s. ISBN 80-902852-1-X.
- MUSIL, J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 583 s. ISBN 80-7179-878-9.
- NĚMEC, M. a kol. *Ohledání a práce na místě činu*. Praha: Policejní akademie ČR, 2010.
- Ohledání místa činu [online]. Praha, 2020 [cit. 2025-03-21]. Dostupné z: <https://oddilhradek.webnode.cz/news/webova-prezentace-byla-spustena/>
- PEKAR, V., S. *Zjišťování příčin požárů v rámci státního požárního dozoru*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2011, 111 s. ISBN 978-80-7385-107-1
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 1018 s. ISBN 978-80-7380-589-0.
- RŮŽA, J. a kol. *Činnost na místě činu po výbuchu neznámé výbušiny ve volném prostoru*. Odborná sdělení Kriminalistického ústavu Praha, 16, 1987, č. 6, čl. 6, s. 3-7.
- STRAUS J. a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika (pro kurz kriminalistických expertů)*. Praha: Policejní akademie ČR, 2004.
- STRAUS, J. a F. VAVERA. *Slovník kriminalistických pojmů*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, 352 s. ISBN 978-80-7380-258-5.
- STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání, Praha: Nakladatelství a vydavatelství Čeněk, s.r.o., 2008.
- ŠTĚTINA, J. a kol. *Zdravotnictví a integrovaný záchranný systém při hromadných neštěstích a katastrofách*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, 557 s. ISBN 978-80-247-4578-7.
- Technické podmínky pro pořízení požárního automobilu ze dne 8. září 2014 Ministerstvo vnitra - generální ředitelství HZS ČR.
- TICHÝ, J. *Kriminalistická fotografie*. [Diplomová práce]. Praha: FAMU, katedra fotografie, 1986.
- VAVERA, F. *Deset let krizového zákonodárství*. 112, 2010, č. 12, s. 22–23.
- VAVERA, F. *Kriminalistické aspekty v trestním právu*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 244 s. ISBN 978-80-7380-450-3.
- VAVERA, F. Krizová legislativa v České republice. In: *Sborník příspěvků ze 4. ročníku mezinárodní konference „Bezpečná Evropa 2011“*, konané 16. – 17. října 2011. Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary. ISBN 978-80-87236-10-9.
- VAVERA, F. *Ohledání místa činu v souvislosti s činností IZS*. [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/vrkgzx/>
- VAVERA, F. a J. ŠKODA. *Ohledání místa činu v souvislosti s činností IZS*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2020. ISBN 978-80-76160-78-1.

INFORMACE

Slavnostní svatováclavské shromáždění České atlantické komise St. Wenceslas Day Celebration of the Czech Atlantic Commission

EDUARD BRUNA,¹ JIŘÍ STRAUS²

Česká atlantická komise (CZECH ATLANTIC COMMISSION – CZAC) je nezávislá organizace s aktivitami v oblasti domácí i zahraniční bezpečnostní politiky a bezpečnosti v širokém kontextu. Je historickým členem ATA se sídlem v Bruselu.

ČAKO je reprezentantem občanů vyznávajících společné hodnoty euroatlantického civilizačního okruhu a naším posláním je hájit a šířit tyto hodnoty. Poskytuje platformu pro vyjadřování potřeb a názorů občanů sdílejících tyto kulturní hodnoty a přispívá k formování veřejného mínění. Členy se mohou stát občané ČR i cizí státní příslušníci, kteří sdílejí společné hodnoty naší euroatlantické kultury a tradice.

Tradiční a reprezentativní akce ČAKO se uskutečnila dne 26. 9. 2024 ve Společenském centru VIA MČ Praha 1 – Újezd.

Slavnostní svatováclavské shromáždění České atlantické komise zahájil a úvodní slovo přednesl prof. JUDr. et Mgr. Pavel Bílek, Ph.D., Dr. h. c., OBE, OCM, REOT, prezident a generál ČAKO, který posléze moderoval celý průběh slavnostního shromáždění, moderace Křesla pro hosty, předání ocenění osobnostem bezpečnostní komunity a závěr.

1 doc. JUDr. Eduard Bruna, děkan Fakulty právních a správních studií VŠFS Praha

2 prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., proděkan pro výzkum a publikační činnost Fakulty právních a správních studií VŠFS Praha

Se zásadními bezpečnostními projevy vystoupili:

1. prof. JUDr. et Mgr. Pavel Bílek, Ph.D., Dr. h. c.: Ústavní stát a právo na bezpečnost
2. plk. Ing. Jaroslav Vítek, MBA, šéfporadce prezidenta ČAKO: Odkaz sv. Václava současnosti
3. plk. Petr Mrázek, předseda Vojenského spolku rehabilitovaných Armády ČR a poradce prezidenta ČAKO (Obrana společných hodnot) a plk. MUDr. Václav Jordán, MSCDM, EMDM, MPA: Měkké cíle očima lékaře

V průběhu jednání byli připomenuti i zesnulí čestní členové ČAKO, kteří se mimořádně zasloužili o naši organizaci a o bezpečnost ČR – na jejich počest zazněla Večerka. Osobně představen byl aktuálně jediný žijící čestný člen ČAKO, kterým je plk. Mgr. Vladislav Husák. Následně bylo provedeno Křeslo pro hosta s arm. gen. Jiřím Šedivým, jakožto osobností české bezpečnostní komunity. Přítomní v diskusi vysoce ocenili jeho erudici, otevřenost a celkovou orientaci ve složité bezpečnostní situaci dnešního světa.

Prestižní ocenění ČAKO obdržely následující významné osobnosti ČR:

1. arm. gen. Ing. Jiří Šedivý – emeritní náčelník Generálního štábu Armády ČR, současný vedoucí katedry bezpečnostních studií VŠ CEVRO Institutu Praha:
 - skleněný artefakt ČAKO za zásluhy o vnější bezpečnost ČR a Armádu ČR.
2. plk. prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc., Dr. h. c. mult. – český a slovenský vědec a VŠ pedagog, emeritní rektor APZ SR v Bratislavě a VŠKV Karlovy Vary, prorektor pro vědu několika vysokých škol, garant předmětu Bezpečnostní vědy na VŠFS Praha, profesor Ústavu bezpečnostních věd Vysoké školy bezpečnostního managementu Košice, čelný představitel vědních oborů: kriminalistika, forenzní biomechanika, policejní a bezpečnostní vědy:
 - skleněný artefakt ČAKO za vynikající přínos v oblasti vnitřní bezpečnosti ČR a konstituování a rozvoj policejních a bezpečnostních věd.
3. plk. MUDr. Václav Jordán, EMDM, MSCDM, MPA – předseda PARABORN z. s., primář urgentní medicíny zahraničních klinik, bezpečnostní expert:
 - Čestné uznání ČAKO za významný přínos v oblasti urgentní bezpečnostní medicíny a podpory činnosti České atlantické komise.

Slavnostní program zasedání byl provázen Svatováclavským chorálem, Pochodem Radeckého, fanfárami, Daliborem, Večerkou a českou státní hymnou ve ztvárnění virtuózní trubky. Po ukončení formální části následovalo neformální setkání účastníků shromáždění s diskusemi nad aktuálními tématy bezpečnostní komunity, a to u přípitku a kvalitního občerstvení.

Na závěr prezident a generál ČAKO poděkoval všem hostům a členům ČAKO, kteří přijali pozvání k aktivní osobní účasti na této významné společenské události.

Blahopřeji všem vyznamenaným!

Pavel Bílek

Prezident a generál ČAKO

Výběr z fotodokumentace slavnostního shromáždění ČAKO (autoři Mgr. Dariana Kričková a RNDr. Milan Minčíč):

Věnování prof. Poradovi

Skleněný artefakt ČAKO

Zahájení

Projev generála Bílka

Projev gen. Šedivého

Představení prof. Porady

Předávání ceny prof. Poradovi

Rozhovor generála s profesorem

Rozhovor profesora s žákem a posléze přítelem, Tajemník ČAKO Jaroslav Prošek, MBA
bývalým prezidentem Policie ČR, plk. Mgr.
Vratislavem Husákem

Poznámka redakce:

Výsledkem bezpečnostního výzkumu, který byl zahájen na VŠKV v roce 2011 a trval do roku 2015, a později od roku 2015 do roku 2020 navázal na Vysoké škole finanční a správní v Praze (Odpovědný řešitel prof. Porada), bylo zpracování vědeckých monografií:

Porada, V., Holcr, K. a kol. Policejní vědy, Plzeň: A. Čeněk, 2011, 345 s., ISBN 978-80-7380-314-

Porada, V. a kol. Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie a metodologie bezpečnostních věd. Plzeň: A. Čeněk, 2016, 158 s., ISBN 978-80-7380-658-3.

Porada, V. a kol. Bezpečnostní vědy. Potřeba a transfer vědeckých poznatků. Plzeň: A. Čeněk, 2017, 130 s., ISBN 978-80-7380-663-7.

Porada, V. a kol. Bezpečnostní vědy. Plzeň: A. Čeněk, 2019, 780 s., ISBN 978-80-7380-758-0.

Porada, V. a kol. Bezpečnostní vědy. 2. vyd. Plzeň: A. Čeněk, 2022, 1005 s., ISBN 978-80-7380-903-4.

POKYNY PRO AUTORY/INSTRUCTIONS FOR AUTHORS:

Pokyny pro autory:

FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA,

recenzovaný vědecký časopis, se zaměřením na právní vědu a praxi, kriminalistiku, vybrané forenzní disciplíny a bezpečnostní vědy. Jeho posláním je zveřejňovat výsledky vědecké, odborné a vědeckovýzkumné práce v uvedených oborech. V časopise budou uveřejňovány původní, aktuální a zajímavá témata, odrážející stav bádání v těchto oblastech vědy a praxe, splňující metodologické a normativní zásady vědeckých a odborných příspěvků, které mohou být předkládány v ČJ, SJ, AJ ve standardní struktuře. Vydavatel tím otevírá prostor k prezentování výsledků teoretické a výzkumné práce širokého okruhu domácích i zahraničních autorů.

Téma a obsah příspěvků posuzuje redakční rada a o jejich konečném zařazení rozhoduje šéfredaktor. Statě jsou uveřejněny výhradně na základě výsledků nezávislého recenzního řízení, přičemž do konečné verze statí jsou připomínky recenzentů zapracovány.

Autor předložením příspěvku vydavateli bezplatně poskytuje právo k jejich publikování v tištěné i elektronické podobě. Zároveň stvrzuje, že příspěvek vytvořil vlastní tvůrčí činností, neexistují k němu autorská práva třetích osob. Otisk povolen s písemným souhlasem vydavatele a při zachování autorských práv. Za původnost a pravdivost článků odpovídá autor.

Informace autorům

Rozsah příspěvku: 10 – 15 normostran včetně příloh.

Úprava textu: Příspěvek standardně členěný s úvodem, závěrem a literaturou, strany nečíslovat

Formát textu: doc., docx.

Typ písma: Times New Roman

Řádkování: jednoduché

Okraje: 2,5 cm

Zarovnání textu příspěvku: do bloku

Poznámky pod čarou: velikost 10, zarovnání vlevo, řádkování jednoduché

Označení tabulek, grafů, obrázků:

Tab. číslo Název tabulky – popis nad tabulkou, zarovnání vlevo

Graf. číslo Název grafu – popis pod grafem, zarovnání na střed

Obr. číslo Název obrázku – popis pod obrázkem, zarovnání na střed

Název příspěvku: velikost 14, tučné, zarovnání na střed

Jméno a příjmení autora (autorů): bez titulů, velikost 12, tučné, zarovnání na střed

Abstrakt: velikost 12, normál, rozsah max. 10 řádků

Klíčová slova: max. 8

Text příspěvku: velikost 12, normál, odstavce začínat tabulátorem

Nadpisy jednotlivých částí: velikost písma 12, tučné, psát od levého okraje. Od prvního řádku oddělit prázdným řádkem.

V závěru příspěvku uvést kontaktní adresu: jméno a příjmení autora (autorů) včetně titulů, vědecko-pedagogických hodností, názvu a adresy pracoviště, e-mailové adresy

Citování dle normy ČSN ISO 690: 2011

V příspěvku doporučujeme citovat formou **průběžných poznámek**, nebo **formou jméno-datum (harvardský systém)**. V případě průběžných poznámek na bibliografické citace odkazujeme pořadovým číslem poznámky. Číslo musíme odlišit od vlastního textu použitím horního indexu. Seznam bibliografických odkazů je řazen podle abecedy a musí obsahovat všechny povinné součásti.

Poznámky pod čarou vždy vkládat pomocí funkce: Vložit – poznámku pod čarou.

Harvardský systém

V příspěvku lze rovněž citovat formou **jméno a datum (harvardský systém)**. Odkaz na zdroj v textu: (Příjmení autora rok, příp. strana) - (Novák 2001), (Novák 2001, s. 11). Je-li jméno autora uvedeno přímo v textu, stačí do závorky uvést rok a stranu: (2001, s. 31). V případě, že dva nebo více informačních pramenů jednoho autora má stejný rok, odlišují se malými písmeny, které následují za rokem: (Novák 2004a, s. 120). Seznam bibliografických odkazů je řazen podle abecedy.

Pokyny najdete na webové stránce www.vsfz.cz/pravo

